Noms

Revista de la Societat d'Onomàstica
24 | 2025

Notícies

Novetats bibliogràfiques

Ressenyes

Mª Ángeles Calero, Carlos Rizos i Moisés Selfa (coord.), *A terra domestica ad verba inlustranda. Homenaje al professor Javier Terrado Pablo*
Jordi Moners i Sinyol (Ed. a cura de Carlos Ángel Rizos Jiménez), *Toponímia de Ribagorça. Municipi de Castigaleu*
Carles Raurell Vidal, *Trucafort. El gran bandoler oblidat de Catalunya*
Assumpció Rehues Estivill, *Onomàstica del Bruc*
Manuel Romero Tallafigo i Maria Teresa Palet Plaja (cur.), *Col·lecció diplomàtica de la baronia d'Entença (1174-1411)*

Onomàstica i literatura

Articles

Andreu Beltran i Pau Fuster, *L'orientació en el mar dels antics pescadors de Castelló. Toponímia i talassonímia de la costa i la mar dels pobles valencians septentrionals*
Jordi Càceres-Silva, *2025 Any Ramon Amigó i Anglès*
Manuel Coll i Taberner, *La Caixa del Matarranya*
Ramon Prior i Tió, *Quan un papagai es va convertir en cucut: un cas de substitució toponímica a la Garrotxa medieval*

24 amb Santi Arbós

Jesús Bernat i Assumpció Rehues
Coordinadors de *Noms*

Sí, ja tenim dues dotzenes de *Noms*. I són 24 les revistes divulgatives de la nostra SdO que han comptat amb el treball constant de Santi en la replega d'esdeveniments onomàstics d'arreu del món. Perquè el de Fulleda no n'ha tingut prou amb el recull de notícies del nostre àmbit més proper (*D'ací; onomàstica catalana*); també els veïns (*De la vora; onomàstica occitana i peninsular*), o la resta d'aquest planeta (*De més lluny; onomàstica del món*) han estat objecte de l'aplec semestral del nostre company de redacció. I encara hi ha afegit el feix de congressos, jornades i conferències que han tingut el nom propi com a nucli. Ara, desitja fer altres coses, i això ja és prou. Sabem, però, que no deixarà d'ajudar-nos a seguir portant, cada sis mesos, uns fulls carregats de *noms*.

Aquest *Noms*-24 s'obre amb una magnífica portada sobre les Columbretes del fotògraf almassorí Gilberto Membrado, que troba a l'interior l'article *L'orientació en el mar dels antics pescadors de Castelló. Toponímia i talassonímia de la costa i la mar dels pobles valencians septentrionals* d'Andreu Beltran i Pau Fuster, excel·lent cartògraf. Aquest article és una mostra del treball que prendrà format de llibre properament. El consoci Jordi Càceres-Silva ens parla de l'Any Amigó a l'escrit que dedica al gran toponimista, *2025 Any Ramon Amigó i Anglès*. Manuel Coll i Taberner repassa la història toponímica d'una mola de la serra de Periganyol, a prop de Beseit i Vall-de-roures, *La Caixa del Matarranya*. Ramon Prior Tió ens proposa un esdeveniment onomàstic ben curiós, *Quan un papagai es va convertir en cucut: un cas de substitució toponímica a la Garrotxa medieval*.

Dins de l'apartat *Ressenyes* celebrem els comentaris crítics sobre cinc llibres de recent aparició. I volem destacar el fet de poder presentar-vos-en cinc, perquè sempre costa trobar socis —o no socis— disposats a trametre'ns ressenyes que, ben clarament, enriqueixen el contingut de cada *Noms*. Així, felicitem per la seua tasca Rosa Maria Anglès, Santi Arbós, Ventura Castellvell i Sílvia Veà. Aprofitem, també, per convidar-vos a enviar-nos-en (dins de cada revista trobareu les indicacions a *Presentació d'originals a Noms*, tant per a les ressenyes com per als articles).

Toponímia efímera, un microconte de Jesús Bernat, premiat a Lloret de Mar, és l'aportació a la secció *Onomàstica i literatura*. I ben carregades apleguen, com sempre, les seccions sobre les *Novetats bibliogràfiques* i la de *Notícies*, que, com podeu imaginar, ja demana la col·laboració de tothom (revista@onomastica.cat). Finalment, reproduïm l'escrit que la SdO va redactar davant la situació d'abandonament de l'AVL (Acadèmia Valenciana de la Llengua) per part del govern valencià.

I parlem de futur. Els dies 8, 9 i 10 de maig se celebrarà a Encamp (Andorra) el 51è col·loqui de la Societat d'Onomàstica sobre *Toponímia i antroponímia pirinenca, relleu positiu i hidronímia*.

Notícies

D'ací; onomàstica catalana

«Manual per batejar un carrer a Andorra»
https://www.diariandorra.ad/cultura/251102/manual-per-batejar-carrer-andorra_183188.html

«Deya», «Estellenchs», «Mahón»... Per què les aerolínies no respecten la toponímia en català?
https://www.arabalears.cat/societat/deya-estellenchs-mahon-aerolinies-no-respecten-toponimia-catala_1_5545492.html

«L'OCB demana a les companyies aèries que respectin la toponímia oficial i incorporin el català en la seva activitat»
https://ocb.cat/2025/10/30/locb-demana-a-les-companyies-aeries-que-respectin-la-toponimia-oficial-i-incorporin-el-catala-a-les-seves-webs/

«Vila-real materialitza el canvi de nom del carrer d'Aviador Franco a carrer de la Sequieta»
https://www.vila-real.es/portal/p_20_contenedor1.jsp?seccion=s_fnot_d4_v1.jsp&contenido=72393&tipo=8&nivel=1400&layout=p_20_contenedor1.jsp&codResi=1&codMenu=596&language=ca

«Barcelona rebutja que el carrer Sabino Arana canviï el seu nom pel de Miguel Ángel Blanco»
https://www.lavanguardia.com/encatala/20250926/11100616/barcelona-rebutja-carrer-sabino-arana-canvii-seu-nom-pel-miguel-angel-blanco-ctx.html

Els veïns de la plaça Poeta Marquina de Girona voten no canviar-li el nom
https://www.lavanguardia.com/local/girona/20251027/11200480/vecinos-plaza-poeta-marquina-girona-votan-cambiarle-nombre.html

L'estudi de l'onomàstica, a debat al Casal Son Tugores (Alaró, Mallorca)
https://www.ultimahora.es/noticias/part-forana/2025/10/25/2498733/estudio-onomastica-debate-casal-son-tugores.html

Zarralamala → Carra Mamala: del topònim aràbic al "camino de la Virgen de las Virtudes"
https://elperiodicodevillena.com/zarralamala-%E2%86%92-carra-mamala-del-toponimo-arabigo-al-camino-de-la-virgen-de-las-virtudes/

El canvi del topònim de València bat un rècord amb 1.041 al·legacions al pla
https://www.levante-emv.com/valencia/2025/10/19/cambio-toponimo-valencia-bate-record-122740522.html

L'Institut Interuniversitari de Filologia alerta dels riscos d'un canvi ortogràfic del topònim "València"
https://www.eldiario.es/comunitat-valenciana/instituto-interuniversitario-filologia-alerta-riesgos-cambio-ortografico-toponimo-valencia_1_12504565.html

L'institut Interuniversitari de Filologia alerta de «fractura cultural»
https://www.diarilaveu.cat/societat/linstitut-interuniversitari-de-filologia-alerta-de-fractura-cultural-599070/

«Valentia, Balansiya, València», les raons històriques per escriure València amb accent obert
https://www.diarilaveu.cat/llengua/valentia-balansiya-valencia-602742/

Toponímia Palma: El PP acaba amb la polèmica sobre el canvi de nom de Palma: «No hi ha debat»
https://www.diariodemallorca.es/palma/2025/09/25/pp-zanja-polemica-cambio-nombre-121953342.html

Vox insisteix a recuperar el topònim «Palma de Mallorca» malgrat l'oposició ferma del PP
https://www.eldebate.com/espana/baleares/20251016/vox-insiste-recuperar-toponimo-palma-mallorca-pese-portazo-pp-mire-dni-pone_345391.html

Els noms catalans que s'han popularitzat a la resta de l'estat espanyol
https://www.elperiodico.com/es/vida-y-estilo/20251005/nombres-catalanes-cataluna-mas-comunes-populares-ranking-dv-loc-114384252

Toponímia Costanera: de la Caleta d'Ariant al Torrent Fondo de Mortitx
https://www.xn--radiopollena-udb.net/noticies/toponimia-costanera-de-la-caleta-dariant-al-torrent-fondo-de-mortitx/

L'OCB demana a Puente modificar la denominació del «Aeropuerto de

Palma de Mallorca» per adequar-lo a la toponímia oficial
https://www.europapress.es/illes-balears/noticia-ocb-pide-puente-modificar-denominacion-aeropuerto-palma-mallorca-adecuarlo-toponimia-oficial-20250919123254.html

El Carrer Fadrins ja és oficial a Riba-roja de Túria: una festa, una història, un nom al mapa
https://www.cronicacampdeturia.org/2025/08/el-carrer-fadrins-ja-es-oficial-riba.html

«Gràcia canvia els noms dels carrers de Santa Àgata, Santa Magdalena i Santa Rosa i els dedica a dones del barri»
https://www.ara.cat/societat/barcelona/gracia-canvia-noms-dels-carrers-santa-agata-santa-magdalena-santa-rosa-dedica-dones-barri_25_5119832.html

Benicarló distribueix més de 2.000 agendes escolars entre l'alumnat de primària. Enguany, les agendes incorporen també un apartat dedicat a la toponímia del terme municipal
https://www.elperiodic.com/val/benicarlo/benicarlo-distribueix-2000-agendes-escolars-entre-lalumnat-primaria_1034471

Fem-ho en Català aconsegueix que els mapes del temps de TVE prescindeixin del topònim «Mahón»
https://www.menorca.info/menorca/local/2025/09/04/2463145/fem-catala-logra-los-mapas-del-tiempo-tve-prescindan-del-mahon.html

Enrique Moltó: «El Barranc del Cint és resultat d'un procés de milions d'anys»
https://cadenaser.com/comunitat-valenciana/2025/09/01/enrique-molto-el-barranc-del-cint-es-resultat-dun-proces-de-milions-danys-radio-alcoy/

«Noms de metge en carrers i places de les poblacions de Catalunya»
https://miquelbruguera.blog/2025/10/29/noms-metge-carrers-places-catalunya/

«Torrelameu posa el nom de Johan Cruyff a un dels seus carrers de la zona esportiva»
https://www.diputaciolleida.cat/torrelameu-posa-el-nom-de-johan-cruyff-a-un-dels-seus-carrers-de-la-zona-esportiva/

L'Associació d'Escriptors en Llengua Valenciana (AELLVA) posa en marxa la pàgina www.defenvalencia.com per facilitar escrits a favor del canvi de «València» impulsat pel govern de María José Catalá
https://www.esdiario.com/comunidad-valenciana/250830/165940/alegar-favor-toponimo-valencia.html

Més de 150 escriptors secessionistes donen suport al canvi de topònim a «Valéncia» i reclamen garanties per a la normativa de la RACV
https://www.esdiario.com/comunidad-valenciana/250828/165806/escritores-cambio-toponimo-valencia-racv.html

València treu a exposició el canvi de topònim en ple agost
https://valenciaplaza.com/valenciaplaza/valencia/valencia-saca-a-exposicion-su-cambio-de-toponimo-en-pleno-agosto

«La defensa del valencià porta accent obert»
https://www.izquierdadiario.es/La-defensa-del-valencia-porta-accent-obert

«Sense sorpreses: l'informe encarregat per l'Ajuntament de València avala la castellanització del topònim. L'informe de l'acadèmic Abelard Saragossà defensa la versió bilingüe "Valencia\Valéncia"»
https://www.vilaweb.cat/noticies/sense-sorpreses-informe-encarregat-ajuntament-valencia-avala-castellanitzacio/

«Valenciaport obri al públic l'exposició "El Marítim, a peu de carrer", amb la qual recorre els carrers marítims de València»
https://www.valenciaport.com/va/valenciaport-obri-al-public-lexposicio-el-maritim-a-peu-de-carrer-amb-la-qual-recorre-els-carrers-maritims-de-valencia/

Polèmica encara amb el topònim oficial Maó i la versió en espanyol
https://www.menorca.info/menorca/local/2025/08/25/2456143/hector-pons-prescinde-del-toponimo-mahon-saludo-fiestas-gracia.html
https://www.menorca.info/menorca/local/2025/08/26/2456869/iniciativa-por-mahon-lamenta-elimine-toponimo-saludo-fiestas.html

«Toponímia andorrana: El Pic de Salòria»
https://elperiodic.ad/opinion/toponimia-andorrana-el-pic-de-saloria/

«Què hem de fer si canvien el nom del nostre carrer? Amb els darrers canvis al nomenclàtor, 136 llars del Prat han de fer una sèrie de tràmits»
https://www.elprat.digital/2025/10/23/que-hem-de-fer-si-canvien-el-nom-del-nostre-carrer/

«El govern d'Aragó trinxa els topònims en català i promou formes castellanitzades. Fins i tot influències franceses en lloc de preservar els noms tradicionals»
https://www.racocatala.cat/noticia/67929/govern-darago-trinxa-toponims-catala-promou-formes-castellanitzades

Fotografies de Josep Mascaró Pasarius fent el Mapa de Mallorca i el Corpus de Toponímia de Mallorca
https://mascaropasarius.cat/multimedia/fotos/fent-el-mapa-de-mallorca-i-el-corpus-de-toponimia-de-mallorca/

«Toponímia costanera, de Punta de la Nau fins a Morro de Bóquer»
https://www.xn--radiopollena-udb.net/noticies/toponimia-costanera-de-punta-de-la-nau-fins-a-morro-de-boquer/

Els noms de carrer més comuns a cada comarca de Catalunya: quins són i què diuen sobre nosaltres?
https://www.elnacional.cat/ca/estil-vida/noms-carrer-mes-comuns-arreu-catalunya-quins-son-diuen-sobre-nosaltres_1464428_102.html

Lleida, segona ciutat més utilitzada per anomenar carrers a Catalunya
https://www.segre.com/ca/societat/250806/lleida-segona-ciutat-mes-utilitzada-per-anomenar-carrers_916243.html

«Major, Església i Catalunya, els noms de carrer més comuns al Camp de Tarragona»
https://www.diarimes.com/ca/actualitat/catalunya/250805/major-esglesia-i-catalunya-els-noms-carrer-mes-comuns-nomenclator-catala_188289.html

«Homes, santes i tramuntanes: els noms de carrer que més es repeteixen a Catalunya. "Major" és el més repetit, amb 1.364 vies registrades»
https://www.ara.cat/societat/des-carrer-ficus-fins-carrer-john-lennon-passant-pel-cami-quins-son-noms-carrers-mes-menys-comuns-catalunya-major-esglesia-i-catalunya-els-noms-de-carrer-mes-comuns-del-nomenclator-catala_1_5464261.html

«Aconsegueixen que els tribunals de les Balears facin servir els topònims oficials en català. S'escriurà "Palma" i no "Palma de Mallorca", "Maó" i no "Mahón", i "Eivissa" i no "Ibiza"»
https://www.elnacional.cat/ca/politica/aconsegueixen-tribunals-balears-facin-servir-toponims-oficials-en-catala_1463559_102.html

Els nostres noms de lloc: Els ocells en la toponímia costanera de Pollença
https://puntinformatiu.cat/2025/07/18/els-nostres-noms-de-lloc-els-ocells-en-la-toponimia-costanera/

La història de l'avinguda Navarro Reverter de València en 20 dades: qui fou, l'origen i els canvis de nom d'aquesta via
https://www.lasprovincias.es/valencia-ciudad/avenida-navarro-reverter-valencia-20250716175107-nt.html

«Denuncien l'incompliment de la Llei de normalització lingüística en la retolació dels autobusos d'Eivissa. L'IEE assenyala que, en diverses línies, la retolació dels topònims als vehicles no respecta la toponímia oficial en català»
https://www.arabalears.cat/societat/denuncien-l-incompliment-llei-normalitzacio-linguistica-retolacio-dels-autobusos-d-eivissa_1_5438613.html

Exposició «Terra i Memòria. Onomàstica de La Nucia», una mostra monogràfica sobre la toponímia i l'antroponímia
https://www.ondacero.es/emisoras/comunidad-valenciana/marina-baixa/audios-podcast/nucia-celebra-320-anos-actividades-culturales-tradicional-mercado-medieval_20250708686d137114b4da3157b0ffec.html

«Javier Terrado. Una vida dedicada a l'estudi de la toponímia»
https://noticiesdelaterreta.com/javier-terrado-una-vida-dedicada-a-lestudi-de-la-toponimia/

«Barcelona implementa nous noms i canvis en algunes places i carrers»
https://naciodigital.cat/societat/barcelona-implementa-nous-noms-i-canvis-en-algunes-places-i-carrers.html
https://www.facebook.com/reel/1251811630003702

El topònim de Magaluf (Calvià, Mallorca): un enigma lingüístic
https://www.ultimahora.es/monograficos/calvia-2025/2025/06/23/13221/calvia-toponimo-magaluf-enigma-linguistico.html

«Rubí avança en la feminització del nomenclàtor de carrers i altres espais públics»
https://www.rubi.cat/ca/actualitat/noticies/rubi-avanca-en-la-feminitzacio-del-nomenclator-de-carrers-i-altres-espais-publics

Notícies

«Carrer de les Rates, Can Tuñí, els Burots: 15 topònims populars que es mantenen a Mataró»
https://capgros.elnacional.cat/ca/mataro/carrer-rates-can-tuni-burots-15-toponims-populars-es-mantenen-mataro_815875_102.html

Els Nofres de Mallorca reivindiquen la pervivència del seu nom a Vilafranca de Bonany el 12 de juny
https://www.foravila.net/sin-categoria/els-nofres-de-mallorca-reivindiquen-la-pervivencia-del-seu-nom/

«Un espai públic sense batejar oficialment però amb tres noms populars diferents. Al barri de Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera hi ha un espai públic que s'anomena popularment de tres maneres diferents: Pou de la Figuera, Forat de la Vergonya o plaça Negra»
https://beteve.cat/societat/espai-public-sense-batejar-tres-noms-populars/

«À Punt incorpora els bous al carrer com a part del servei públic i topònims en castellà al seu llibre d›estil»
https://www.eldiario.es/comunitat-valenciana/val/punt-incorpora-els-bous-carrer-com-part-servei-public-i-toponims-castella-seu-llibre-d-estil_1_12384005.html

«Toponímia andorrana: Anyós»
https://elperiodic.ad/opinion/toponimia-andorrana-anyos/

«Aquests són els noms més freqüents a Catalunya: hi apareix el teu? Antonio va ser el nom més comú entre els homes l'any passat, mentre que entre les dones ho va ser Maria/María»
https://www.elnacional.cat/ca/societat/aquests-son-noms-mes-frequents-catalunya-hi-apareix-teu_1428310_102.html

«Curiositats dels noms de les places i els carrers de Sabadell. Sabies que Sabadell té places sense nom i noms triplicats?»
https://radiosabadell.fm/noticia/curiositats-noms-places-carrers-sabadell

«Sabadell no té nom de dona. Només 57 dels més de 1.300 carrers de la ciutat tenen nom de dona»
https://radiosabadell.fm/noticia/nomenclator-dona-sabadell

«Participació ciutadana sobre la denominació de nous carrers i la modificació del nom d'alguns carrers de Juneda»
https://www.juneda.cat/participacio-ciutadana-sobre-la-denominacio-de-nous-carrers-i-la-modificacio-del-nom-dalguns-carrers-de-juneda/

Entrevista a Manolo Siurana, historiador i director de la Fundació Valderrobres Patrimonial, en relació a la petició de canviar i rebatejar alguns carrers de Vall-de-roures
https://www.lafranja.net/?p=41311

Escrit al Parlament de Catalunya relatiu a la modificació del Decret 139/2007, pel qual es regulen la denominació, els símbols i el registre d'ens locals de Catalunya, per a garantir el compliment de la Llei 1/1998, de política lingüística, en la toponímia oficial
https://www.parlament.cat/web/participacio/epeticions/informacio-epeticio/index.html?p_id=295925861

«Denunciem la corrupció a la toponímia oficial catalana»
https://www.cabassers.org/?print=print

Compromís recorre el canvi de nom de la plaça País Valencià a Castelló de la Plana
https://www.racocatala.cat/noticia/69083/compromis-recorre-canvi-nom-placa-pais-valencia-castello-plana

La primera dana amb nom: Alice
https://www.rac1.cat/meteo/20251008/294777/forma-primera-dana-nom-alice-deixara-aigua.html

«L'equip ciclista d'Israel canvia de nom per "allunyar-se de la seva identitat israeliana"»
https://naciodigital.cat/esports/lequip-ciclista-disrael-canvia-de-nom-i-imatge-per-allunyar-se-de-la-seva-identitat-israeliana.html

«Palamós avança en la consulta sobre el canvi de topònim per afegir Sant Joan»
https://www.diaridegirona.cat/baix-emporda/2025/11/04/palamos-avanca-consulta-elcanvi-toponim-123338506.html

«Quin nom ha de tenir aquest departament?»
https://open.spotify.com/episode/2SXxeklLvARPJv9jdsjNVN

«Vanessa Springora: El cognom que portem és el primer graó del patriarcat»
https://www.vilaweb.cat/noticies/vanessa-springora-cognom-que-portem-primer-grao-patriarcat/

«Els cognoms africans guanyen presència en una comarca de Lleida i són 8 dels 100 primers»
https://www.segre.com/ca/comarques/250815/els-cognoms-africans-guanyen-presncia-en-una-comarca-de-lleida-i-son-8-dels-100-primers_924189.html

«Els antics noms catalans de les estrelles»
https://www.eltemps.cat/article/66419/els-antics-noms-catalans-de-les-estrelles

Noms oficials de pobles catalans que no segueixen la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans
https://www.elnacional.cat/ca/societat/noms-pobles-catalans-mal-escrits-franquisme_1451952_102.html

De la vora; onomàstica occitana i peninsular

La «petita cala» que va donar origen al nom d'una de les zones més turístiques de Tenerife
https://www.eldia.es/tenerife/2025/09/14/origen-nombre-galletas-500-anos-dv-119954180.html

Aldehuela de Jerte passarà a denominar-se Aldehuela del Jerte
https://amp.ondacero.es/emisoras/extremadura/noticias/aldehuela-jerte-pasara-denominarse-aldehuela-jerte_2025101568ef01dedc27b32ca380338d.html

«Orlé no ye Orllé: la Xunta de Toponimia estudia devolver el nombre al pueblo de Caso, como piden sus vecinos»
https://www.lne.es/cuencas/2025/10/29/orle-ye-orlle-xunta-toponimia-123154071.html

«A Real Academia Galega explica en Dozón como manter viva a toponimia local»
https://www.lavozdegalicia.es/noticia/deza/dozon/2025/10/24/span-langgl-real-academia-galega-explica-dozon-manter-viva-toponimia-localspan/0003_202510D24C6992.htm

«O Seminario de Onomástica responde: Pombeiro | Antón Palacio»
https://www.youtube.com/watch?v=8ZCkjXqKKLw

Redondela (Pontevedra), pionera en incloure a les plaques de les vies públiques enllaços a la toponímia amb un QR
https://valminortv.com/2025/10/21/redondela-pionera-en-incluir-en-las-placas-de-las-calles-enlaces-a-la-toponimia-con-un-qr/

«O Seminario de Onomástica explica-lhes aos habitantes da Caniza as rações do cámbio do nome do município»
https://toponimia.xunta.gal/pt/nova/o-seminario-de-onomastica-explica-lhes-aos-habitantes-da-caniza-racoes-do-cambio-do-nome-do

Un cognom no et dona la nacionalitat espanyola
https://www.youtube.com/shorts/JonBsL9SmNw

«La memoria del Alto Sil (León) revive en pastuezo: Ovidio García inmortaliza Matalavilla en su nueva obra. El autor de Matalavilla gana el XI Concurso "Concha de Lama" con un libro que rinde homenaje a la lengua y a las raíces del Alto Sil»
https://www.cope.es/emisoras/castilla-y-leon/leon-provincia/bierzo/noticias/memoria-alto-sil-leon-revive-pastuezo-ovidio-garcia-inmortaliza-matalavilla-nueva-obra-20251020_3235069.html

«Resultados do projeto Toponímia da Galiza e Portugal»
https://toponhisp.org/pt/toponimia-de-galicia-e-portugal/resultados/15?f%5B0%5D=%3A12&f%5B1%5D=%3A12&f%5B2%5D=categoria%3A187

De camino a la toponimia. ¿Cómo es la ruta que te lleva cada jornada de ida y vuelta a tu centro educativo?
https://www.lavozdegalicia.es/noticia/escuela/2025/10/15/escuela-salvajede-camino-toponimia/0003_202510SE15P4992.htm

«¿Volver a Puerto de Cabras? Especialistas en toponimia debaten sobre la idoneidad o no de recuperar el nombre antiguo de la capital de Fuerteventura»
https://www.diariodefuerteventura.com/noticia/%C2%BFvolver-puerto-de-cabras

«A juventude de Cervantes prepara-se para resgatar a memória toponímica dos seus antepassados»
https://toponimia.xunta.gal/pt/nova/juventude-de-cervantes-prepara-se-para-resgatar-memoria-toponimica-dos-seus-antepassados

«Baralla, outro concello da comarca dos Ancares que se toponimiza»
https://toponimia.xunta.gal/gl/nova/baralla-outro-concello-da-comarca-dos-ancares-que-se-toponimiza

Múrcia com a relat urbà: José Carlos Ruiz reivindica

l'arquitectura, l'horta i la toponímia com a memòria col·lectiva
https://murciaeconomia.com/art/102929/murcia-como-relato-urbano-jose-carlos-ruiz-reivindica-la-arquitectura-y-la-huerta-como-memoria-colectiva

«Alón a Dubardu Puente Fernández (1949 – 2025) Intelectual, activista cultural, escritor y políticu del nacionalismu asturianu»
https://www.infoasturies.com/as/2025/10/09/alon-a-dubardu-puente-fernandez-1949-2025-intelectual-activista-cultural-escritor-y-politicu-del-nacionalismu-asturianu/

El calendari de 2026 d'Oñati (Guipúscoa) estarà dedicat als noms de lloc amb la finalitat de visibilitzar i fomentar l'ús del valuós patrimoni toponímic local
https://www.diariovasco.com/alto-deba/onati/ultimos-dias-presentar-fotografias-calendario-municipal-2026-20251009202906-nt_amp.html

A Coruña coneix la toponímia i literatura: tres visites guiades gratuïtes per descobrir la ciutat. A Coruña das Letras recorrerà entre octubre i novembre tres zones de la ciutat de la mà de Xurxo Souto
https://www.elespanol.com/quincemil/cultura/20251007/coruna-conoce-toponimia-literatura-visitas-guiadas-gratuitas-descubrir-ciudad/1003743958082_0.amp.html

«Os nomes de mar, un tesouro inmaterial que corre o risco de desaparecer. Domínguez fala da importancia de recuperalos no Congreso de Onomástica»
https://www.farodevigo.es/arousa/2025/10/07/nomes-mar-tesouro-inmaterial-corre-122345005.html

A Plena Cultura treballa en la recuperació de la toponímia i el lèxic del Valle de Furniella/Fornela (Lleó). Proposa instal·lar cartells bilingües per tal que les noves generacions en mantinguin l'ús
https://www.diariodeleon.es/bierzo/251005/2061883/plena-cultura-trabaja-recuperacion-toponimia-lexico-valle-fornela.html

La RAG demana recollir els noms propis del mar de transmissió oral, un tresor immaterial amb risc de desaparèixer
https://www.galiciapress.es/articulo/cultura/2025-10-04/5454987-rag-pide-recoger-nombres-propios-mar-transmision-oral-tesoro-inmaterial-riesgo-desaparecer

La Cátedra de Estudios Leoneses de la ULE programa un curs per a la preservació de la toponímia, la tradició oral i la música
https://www.leon7dias.com/2025/10/02/la-catedra-de-estudios-leoneses-de-la-ule-programa-un-curso-sobre-la-preservacion-del-patrimonio-inmaterial-del-antiguo-reino-de-leon/

«Toponimízate chega á Estrada para impulsar a recolla da microtoponimia dun dos concellos máis grandes de Galicia»
https://toponimia.xunta.gal/gl/nova/toponimizate-chega-estrada-para-impulsar-recolla-da-microtoponimia-dun-dos-concellos-mais

«Cronica Toponimia : La nocion de "límit" dins la toponimia occitana (seguida) : Las bòrnas»
https://locongres.org/actualitats/cronica-toppnimica/cronica-toponimia-las-bornas

«Jose Mari Ugaldea - Toponimia eusquérica en el mundo»
https://www.youtube.com/watch?v=18fmQJCAyKY

«A Estrada pide axuda para salvar a súa microtoponimia»
https://www.lavozdegalicia.es/noticia/deza/a-estrada/2025/09/30/estrada-pide-axuda-salvar-sua-microtoponimia/0003_202509D30C4995.htm

«Val do Dubra poralle o ramo á campaña Toponimízate 2025»
https://toponimia.xunta.gal/gl/nova/val-do-dubra-poralle-o-ramo-campana-toponimizate-2025

«Riós e Castro Caldelas: conta atrás para os novos topónimos»
https://www.laregion.es/provincia/rios-e-castro-caldelas-conta_1_20250928-3995997.html

«A Pobra reivindica a súa identidade a través da toponimia, os ritos, as árbores e as migracions»
https://www.elcorreogallego.es/barbanza-muros-noia/2025/09/28/pobra-reivindica-sua-identidade-traves-122041966.html

«Toponimia e historia lingüística en LA TIERRA DE AYALA (VII Ruta de Ermitaraba 2025). Joseba Abaitua»
https://www.youtube.com/watch?v=qGoaTJvlDh8

Villaviciosa (Astúries) celebra la presentació del número 145 de la col·lecció Toponimia amb un recorregut per la parròquia de Rales

https://www.elbuscolu.com/noticias-villaviciosa/villaviciosa-celebra-la-presentacion-del-numero-145-de-la-coleccion-toponimia-con-un-recorrido-por-rales-11273877.html#google_vignette

«Toponimia dens las Lanas»
https://www.jornalet.com/nova/23604/blocs

«1ª Corrida da jornada mineira do patrimônio - paisagens culturais e toponimia»
https://www.minasgerais.com.br/pt/eventos/serra-da-saudade/1a-corrida-da-jornada-mineira-do-patrimonio-paisagens-culturais-e-toponimia

«A microtoponímia protagoniza "Os Contos de Castelo"»
https://toponimia.xunta.gal/pt/nova/microtoponimia-protagoniza-os-contos-de-castelo

«¿Por qué a los de Tarazona se les llama "turiasonenses"? El inesperado origen se remonta más de 2.000 años»
https://www.elperiodicodearagon.com/aragon/2025/08/27/tarazona-llama-turiasonenses-teorias-origen-gentilicio-dv-120978371.html

«O Seminario de Onomástica responde: Malpica de Bergantiños»
https://toponimia.xunta.gal/pt/video/o-seminario-de-onomastica-responde-malpica-de-bergantinos

La RAG, una altra vegada amb el "cognom" de Cangas: do Morrazo o de Morrazo?
https://www.farodevigo.es/o-morrazo/2025/08/09/cangas-rag-vueltas-apellido-120474289.html

Les sis poblacions espanyoles que mantenen noms relacionats amb la dictadura franquista
https://www.antena3.com/noticias/espana/6-pueblos-espana-que-mantienen-nombres-relacionados-dictadura-franco_2025080668935c2a5f8fa325be223bb0.html

«A toponimia no ensino e na sociedade»
https://www.agalegaaudio.gal/videos/157769-a-toponimia-no-ensino-e-na-sociedade

Airam, «fill del sol», el nom de persona canari que potser no és originari d'aquest arxipèlag atlàntic
https://www.eldia.es/sociedad/2025/08/05/nombre-aborigen-considerado-romeo-canario-dv-120381293.html

La geografia andalusa esborra l'última empremta del franquisme i del dictador en la toponímia: la pedania de Villafranco del Guadalhorce (Màlaga) passa a denominar-se Villa del Guadalhorce
https://espacioandaluz.com/andalucia/geografia-andaluza-borra-ultima-huella-franquismo-toponimia-villafranco-del-guadalhorce-malaga/

«Paniceiros o la esquizofrenia asturiana. Reivindicación de la toponimia asturiana»
https://www.lne.es/opinion/2025/08/02/paniceiros-o-esquizofrenia-asturiana-120284386.html

El cognom Pontevedra: un tresor onomàstic en vies d'extinció
https://www.diariodepontevedra.es/articulo/sociedad/es-apellido-mas-evidente-pontevedra-solo-tienen-90-personas-toda-galicia/20250730144647140213 1.html

Els noms dels pobles "chairegos" més sorprenents: de Vilapene a As Bragas
https://www.elprogreso.es/gl/articulo/a-chaira/nombres-pueblos-chairegos-que-sorprenderan/20250724083221188661 3.html

«A memoria dos falares»
https://www.laregion.es/opinion/memoria-falares_1_20250723-3928188.html

«Novos topónimos para os concellos galegos: de O Porto do Son a Cangas de Morrazo ou A Caniza, sen "ñ". O Riós, O Campo Lameiro, A Ribeira de Piquín e O Castro de Caldelas figuran tamén na listaxe de novas denominacións que deberá aprobar o Consello da Xunta»
https://www.elcorreogallego.es/barbanza-muros-noia/2025/07/18/comision-toponimia-propon-porto-do-119833949.html

L'IGN determina el mateix ús i oficialitat per als topònims Sierra de Toloño i Sierra de Cantabria
https://www.europapress.es/la-rioja/noticia-ign-determina-mismo-uso-oficialidad-toponimos-sierra-tolono-sierra-cantabria-20250709133634.html

Àlaba commemora amb exposicions i un cicle de conferencies els mil anys de la Reixa de San Millán, un document de principis del XII que conté molta informació toponímica de la zona
https://www.noticiasdealava.eus/gasteiz/2025/07/07/exposiciones-conferencias-celebrar-mil-anos-reja-de-san-millan-alava-9850353.html

San Juan de la Arena sol·licita una reunió amb Barbón per desbloquejar la doble toponímia paralitzada des de 2021
https://www.noticiasde.es/asturias/san-juan-de-la-arena-solicita-una-reunion-con-barbon-para-desbloquear-la-doble-toponimia-que-esta-paralizada-desde-2021/

Tres antics batlles de Lousã (Portugal) rebutgen formar part del nomenclàtor de la població
https://www.trevim.pt/2025/06/26/eduardo-neto-parola-goncalves-e-fernando-carvalho-rejeitam-dar-nomes-na-toponimia-lousanense/

«Toponimia e poesía. Microrrede de Bibliotecas Escolares da Terra Chá»
https://www.youtube.com/watch?v=Vq4vBcPjzSc

«Xixón apaez cola toponimia correcha na so primer representación cartográfica, nel 1634»
https://www.infoasturies.com/as/2025/06/26/xixon-apaez-cola-toponimia-correcha-na-so-primer-representacion-cartografica-nel-1634/

Gonzalo Ortega, «La toponimia de Canarias»
https://www.youtube.com/watch?v=8o_oExofgpM

«Maximiano Trapero: "La toponimia es un mapa de nuestra historia que estamos perdiendo"»
https://www.ivoox.com/maximiano-trapero-la-toponimia-es-mapa-de-audios-mp3_rf_150497945_1.html

«A Universidade da Coruña organiza un percorrido polo campus de Elviña para coñecer a toponimia da zona»
https://www.observatoriodalingua.gal/gl/actualidade/nova/universidade-da-coruna-organiza-un-percorrido-polo-campus-de-elvina-para-conecer

«El filólogo que salvó 40.000 nombres: la vida entre topónimos y romances de Maximiano Trapero»
https://www.rtve.es/television/20250614/filologo-salvo-40000-nombres-vida-entre-toponimos-romances-maximiano-trapero/16625260.shtml

«Mas de 1.000 topónimos que cuentan la historia del monte en Quintanar» (Burgos)
https://www.tuvozenpinares.com/articulo/sociedad/mas-1000-toponimos-que-cuentan-historia-monte-quintanar/20250613104058081841.html

«Por el respeto a la toponimia de Aragón»
https://www.aragondigital.es/articulo/cartas-director/respeto-toponimia-aragon/20250609192325927185.html

«"Ruas que falam" dá a conhecer toponímia da cidade de Moura»
https://www.cm-moura.pt/2025/06/03/ruas-que-falam-da-a-conhecer-toponimia-da-cidade-de-moura-3/

«Apreciação pública da Proposta de Toponímia para a Vila de Murça»
https://www.cm-murca.pt/noticia/apreciacao-publica-da-proposta-de-toponimia-para-a-vila-de-murca

Sobre el carrer d'O Lagarto a Aguiño (Ribeira, A Coruña)
https://www.lavozdegalicia.es/noticia/barbanza/porto-do-son/2025/05/31/lagarto-aguino/0003_202505B31E2994.htm

«Val do Dubra pecha o ciclo "Toponimízate 2025" cunha charla sobre a orixe dos nomes da terra»
https://www.elcorreogallego.es/fotos/area/2025/11/03/val-do-dubra-pecha-o-123304501.html

Sosas de Laciana, Sousas de Ḷḷaciana en lleonès, "patsuezu", estrenarà una ruta, amb codis QR bilingües en la llengua pròpia i en castellà, que combina patrimoni amb memòria i revitalització lingüística
https://www.diariodevalderrueda.es/texto-diario/mostrar/5567094/sosas-laciana-apuesta-tecnologia-dar-conocer-patrimonio

«O Seminario de Onomástica da RAG fixa mirada en Brandomil»
https://www.lavozdegalicia.es/noticia/carballo/2025/11/05/seminario-onomastica-da-rag-fixa-mirada-brandomil/0003_202511C5C4991.htm

«La curiosa historia de esta zona de Tenerife con nombre de cerveza: su origen es un misterio»
https://www.eldia.es/tenerife/2025/07/03/descubre-caserio-invisible-tenerife-nombre-dv-119319117.html

«La Val d'Eira a la lutz de la toponimia»
https://www.jornalet.com/nova/23803/lo-val-de-leira-a-la-lutz-de-la-toponimia

La toponímia alabesa, majoritàriament basca, que recull La Reixa de San Millán és per als lingüistes un dels testimonis més importants de l'eusquera de l'alta edat mitjana

https://www.eldiario.es/euskadi/viaje-mil-anos-pasado-descubre-alava-llena-pequenos-pueblos-toponimos-reconocibles_1_12667681.html

De més lluny; onomàstica del món

Lliuren, per primera vegada, el premi Ignacio Guzmán Betancourt a les millors tesis sobre toponímia
https://www.gob.mx/cultura/prensa/entregan-por-primera-vez-el-premio-ignacio-guzman-betancourt-a-las-mejores-tesis-sobre-toponimia

Cognoms a Yucatán (Mèxic) el 2025: els més comuns i els menys freqüents del Registre Civil
https://www.youtube.com/watch?v=Z4bDO1PaKOI

El parlament txetxè substitueix la toponímia prorussa de tres vilatges cosacs per noms txetxens
https://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/68880

«Welsh Government launches new plan to safeguard Welsh language place names»
https://nation.cymru/news/welsh-government-launches-new-plan-to-safeguard-welsh-language-place-names/

«Política onomástica» per Francisco Ríos Álvarez
https://www.lavozdegalicia.es/noticia/opinion/2025/11/01/politica-onomastica/0003_202511G1P14992.htm

Alguns pobles que potser haurien de pensar seriosament de canviar de nom (almenys des de la perspectiva de l'espanyol)
https://cadenaser.com/nacional/2025/08/11/los-pueblos-que-deberian-pensar-seriamente-en-cambiar-de-nombre-cadena-ser/

Argentina exigeix la doble nomenclatura de les zones humides de les illes Falkland o Malvines
https://www.surenio.com.ar/argentina-exigio-la-doble-nomenclatura-de-los-humedales/

A Suïssa, el Consell dels Estats avala el retorn al doble nom de família, abandonat el 2013
https://www.rts.ch/audio-podcast/2025/audio/le-conseil-des-etats-donne-son-aval-au-retour-du-double-nom-de-famille-abandonne-en-2013-29006710.html

«El príncep Harry i el seu possible canvi de cognom: un senyal més de distanciament. Es revela la maniobra secreta del duc de Sussex per convertir-se en Henry Charles Albert David Spencer»
https://www.elnacional.cat/enblau/ca/casa-reial/princep-harry-seu-possible-canvi-cognom-senyal-mes-distanciament_1433188_102.html

El batlle de Moscou no vol canviar els topònims ucraïnesos presents a les vies urbanes de la capital
https://www.swissinfo.ch/spa/el-alcalde-de-mosc%C3%BA-se-niega-a-cambiar-los-%22top%C3%B3nimos-ucranianos%22-de-la-capital/89895959

Congressos, jornades i conferències

Col·loqui internacional «Pour une approche interdisciplinaire de la toponymie», organitzat per la Càtedra UNESCO en toponímia inclusiva de la Universitat de Ginebra, la Universitat Paul Valery de Montpeller i la Universitat de Rouen (18/19-06-2026)
https://locongres.org/actualitats/recerca-publicacions/aperet-a-contribucions-colloqui-toponimia-2026

XXXII Jornada d'Antroponímia i Toponímia, organitzada pel Govern balear i la UIB (Alaró, Mallorca, 25-10-2025)
https://www.caib.es/pidip2front/ficha_convocatoria.xhtml?lang=ca&urlSemantica=el-govern-i-la-uib-celebren-la-xxxii-jornada-dantroponimia-i-toponimia-a-alaro
https://www.onomastica.cat/xxxii-jornada-dantroponimia-i-toponimia-primera-circular-3/

V Jornades sobre els Parlars Valencians de Base Castellanomurciana i Castellanoaragonesa, amb diverses comunicacions sobre onomàstica (Saix/Cabdet, 2/4-10-2025)
https://www.uv.es/dep140/PROGRAMAhoraris11enviat31jul2025.pdf

X Xornada de Onomástica Galega de la RAG, dedicada a «Os nomes do mar» (Pontevedra, 4-10-2025)
https://www.pontevedraviva.com/gl/cultura/nomes-mar-decima-xornada-onomastica-galega-pontevedra_510235_102.html

XLIII Xornaes Internacionales d'Estudiu de l'ALLA que compta amb tres conferències sobre toponímia (Uviéu, Astúries, 4/6-11-2025)
https://alladixital.org/wp-content/uploads/2025/10/Programa-web-XLIII-Xornaes-2025.pdf

Sessió monogràfica sobre "Toponimia y antroponímia" dins el LIV Simposio de la Sociedad Española de Lingüística
https://www.sel.edu.es/wp-content/uploads/go-x/u/d8834933-7452-48ef-943b-da54d344d5b0/Giralt-y-Latorre-v2.pdf

Seminari «De la recèrca a l'aplicacion : los enjòcs de la toponimia occitana /De la recherche à l'application : les enjeux de la toponymie occitane» (Montpeller, Occitània, 14-10-2025)
https://www.instagram.com/p/DPd2PL_kfef/

Xerrada «La toponímia franquista a la Ribera d'Ebre» per Jaume Aresté Bagés (Flix, Ribera d'Ebre, 19-09-2025)
https://associaciolacana.blogspot.com/2017/09/la-toponimia-franquista-la-ribera-debre.html

Xarrada «La toponímia, llengua i patrimoni. Les roques del Montsant» per Àngela Marín i Salvador Palomar (Reus, 20-10-2025)
https://www.carrutxa.cat/index.php?arxiu=fitxa_document&id=19750

Xarrada «El nom de les roques. Una lectura cultural del paisatge» (la Vilella Alta, la Bisbal de Montsant, Margalef, 19, 24, 31-10-2025)
https://parcsnaturals.gencat.cat/ca/detalls/Noticia/250709-cicle-xerrades

Xerrada «Sobre el nostre patrimoni onomàstic. Petit recorregut per la toponímia montserratina» d'Assumpció Rehues (Collbató, 21-11-2025)
https://bop2.diba.cat/data/ds/actesbiblioteques_ca/detall/agendabiblioteques440546181?embed=true

Conferència de Patxi Salaberri (UPNA) «Rejako izenek euskal toponimiaren azterketan duten garrantziaz» (La importància dels noms de la Reja en l'estudi de la toponímia basca) (Gasteiz, 30-10-2025)
https://www.euskadi.eus/gobierno-vasco/-/evento/2025/10/30/rejako-izenek-euskal-toponimiaren-azterketan-duten-garrantziaz-/

Xerrada titulada «Álava hace mil años: historia, arqueología y toponimia». Gasteiz, 20-10-2025)
https://agenda.elcorreo.com/evento/alava-hace-mil-anos-historia-arqueologia-y-toponimia-820461.html

Xerrada «Toponimia, parajes y paisajes de la vertiente oriental riosana de la sierra l'Aramo», per José Luis Cabo Sariego, dins del X Encuentro de Blogueros y RRSS de Montaña (Mieres, 22-10-2025)
https://www.mieres.es/evento/x-encuentro-de-blogueros-y-rrss-de-montana-toponimia-parajes-y-paisajes-de-la-vertiente-oriental-riosana-de-la-sierra-laramo-por-jose-luis-cabo-sariego/

Xerrada «La toponimia o l'arma dels lòcs : La toponymie ou l'âme nommée des lieux» (Calvinhac, Òlt, Occitània, 14-11-2025)
https://wcf.tourinsoft.com/Syndication/cdt46/8ab05307-5861-4a02-9c9f-28cc32c948b2/object/FMAMIP046V52M4ZE/La-toponimia-o-l-arma-dels-locs---La-toponymie-ou-l-ame-nommee-des-lieux

Xerrada «Toponimia de Arratzua-Ubarrundia y la Reja de Álava» amb Elena Martínez de Madina (Arratzua-Ubarrundia, 4-11-2025)
https://lagenterula.com/evento/toponimia-de-arratzua-ubarrundia-y-la-reja-de-alava

Taller sobre la Toponimia de Hormilleja (Rioja) per Juan José Martín García (Hormilleja, 6-09-2025)
https://www.youtube.com/watch?v=xWhulZvvkos

Xerrada sobre «Aportes de la toponimia a la historia lingüística del Valle de Ayala» (Gasteiz, 8-09-2025)
https://agenda.elcorreo.com/evento/aportes-de-la-toponimia-a-la-historia-linguistica-del-valle-de-ayala-817415.html

Xerrada de l'escriptora Marilar Aleixandre sobre «Os nomes do pequeno: microtoponimia da Costa da Morte na literatura» i visita guiada posterior (Carballo, A Coruña, 25-09-2025)
https://diariodebergantinos.elidealgallego.com/articulo/carballo/arquitectura-microtoponimia-termalismo-centran-carballo-na-memoria-5426199

Tesis doctorals i treballs de final de carrera

Tesi doctoral «Toponimia de El Royo y Derroñadas (Soria). Estudio lingüístico e histórico» de Fátima García O'Neill, dirigida per María Dolores Gordón Peral, presentada a la Universitat de Sevilla (2025). Aquesta obra també serà editada per la Diputació de Sòria.

https://dialnet.unirioja.es/servlet/tesis?codigo=394710

Blogs onomàstics

Imatgies
https://www.imatgies.com/categoria/toponimia/

Toponímia alacantina
https://elsnomsdalacant.wordpress.com/

Toponímia de Vilafranca del Penedès
http://toponimiavilafranca.blogspot.com/

Toponímiamallorca
https://www.toponimiamallorca.net/

Toponimia churra (País Valencià)
https://latoponimiachurra.blogspot.com/

Toponimia de Barakaldo (País Basc)
http://ezagutubarakaldo.net/category/toponimia/

Neotoponymie/Neotoponymy
https://neotopo.hypotheses.org/

Altres notícies d'onomàstica

Onomàstica de l'àrea catalanoparlant
https://www.onomastica.cat/

Onomàstica d'Occitània
https://locongres.org/actualitats/cronica-toppnimica/

Toponímia de Galícia
https://toponimia.xunta.gal/gl

Toponomasticon Hispaniae
https://toponhisp.org/ca

Onomàstica general
https://e-onomastics.blogspot.com/

Novetats bibliogràfiques

Llibres

Acadèmia Valenciana de la Llengua, *Vocabulari de noms de persona*, Onomàstica 1. 2017 (2a), actualització digital, 2025, 156 p.

Aguiló Adrover, Cosme, *Llocs i gent. Toponímia i antroponímia de les illes Balears*. Introducció de Ph. D. Rasico (p. 11-16). Pollença: El Gall Editor, 2025, 215 p.

Alonso García, Juan Carlos, *Berlanga del Bierzo. Estudio etimológico y toponímico*. Lleó: Instituto de Estudios Bercianos i Diputación de León, 2025, 400 p.

Álvarez Suárez, Vera, *Toponimia do Val de Fragoso 9. Teis*. Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, 2025, 168 p.

Burdeus Pérez, M. Dolores, i Joan Manuel Verdegal Cerezo, *Les cosines de Borriana. Primer viatge per les Borrianes del món*, Col·lecció Vària 20. Agrupació Borrianenca de Cultura, 2025, 234 p.

Calero Fernández, M. Ángeles; Carlos Ángel Rizos Jiménez; Moisés Selfa i Sastre, i F. Javier Terrado Pablo (coord.), *A terra domestica ad verba inlustranda. Homenaje al profesor Javier Terrado Pablo*, Quaderns de Sintagma 5. Universitat de Lleida, 2025, 364 p.
https://repositori.Udl.cat/server/api/core/ bitstreams/7e99665d-dbf0-4465-acf4-ac3048196214/content

---

Carrera Lorenzo, Arístides, *Cristiñade*. Ponteareas: autoedició, 2025.

Casanova, E. i M. Mollà (ed. lits.), *Actes del III Congrés Toponomasticon Hispaniae. Onomàstica hispànica: documentació, geografia i etimologia. València 2024*. Actes 28. València: Generalitat Valenciana i Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2025, 1310 p.
https://www.avl.gva.es/?col_leccio=actes-del-iii-congres-toponomasticon-hispaniae-onomastica-hispanica-documentacio-geografia-i-etimologia-valencia- 2024

Sumari:

- Verònica Cantó Doménech, «Introducció al III Congrés Toponomasticon Hispaniae. Onomàstica hispànica: documentació, geografia i etimologia»: 11-12.
- Emili Casanova i Maite Mollà Villaplana, «Toponomasticon Hispaniae: investigació i col·laboració»: 13-15.
- Ana Isabel Boullón Agrelo, «La aportación del Toponimasticon Hispaniae a los estudios de la toponimia hispánica»: 19-32.
- Josep Andrés i Torres, «Etimologia i retolació. El monterroi (Pedreguer) com a exemple d'estudi monogràfic de topònims»: 37-63.
- Ana M. Cano González, «El proyecto PatRom y la investigación toponomástica»: 65-86.
- Fernando Fernández Palacios, «Altamira en toponimia»: 87-101.
- Toribio Fuente Cornejo, «Topónimos leoneses de base antroponímica terminados en -os»: 103-122.
- Jairo Javier García Sánchez, «Topónimos solapados en su traslación antroponímica. Pantoja y otros»: 123-133.
- Javier Giralt Latorre, «El Cid en la toponimia de Aragón: etimología y motivación»: 135-153.
- José Antonio González Salgado, «Montijo, Montemolín y Montánchez, tres topónimos extremeños de la misma base latina sometidos a infundios etimológicos»: 155-164.
- Luz Méndez, «Voces prerromanas do léxico común na toponimia galega»: 165-185.
- Claudia Elena Menéndez Fernández, «Representantes de Petrus en la toponimia asturiana y sus huellas en otros espacios iberorromances»: 187-200.
- Maite Mollà Villaplana, «La toponímia de Bicorb en un capbreu de 1696»: 201-219.
- Gonzalo Navaza Blanco, «O topónimo galego Camos, o apelido Camões e as mazás camoesas»: 221-230.
- Emilio Nieto Ballester, «Numquam nimis fidentes: cara y cruz de la documentación en la investigación toponímica. Consideraciones a partir del Toponomasticon Hispaniae»: 231-248.
- Cristian Pardo Nàcher, «Fonts documentals per a l'estudi de la toponímia valenciana a l'Arxiu Històric de la Noblesa (Ministeri de Cultura)»: 249-269.
- José Luis Ramírez Sádaba, «Toponimia deantroponímica de La Rioja: Treviana, Trevijano y Anguciana»: 271-284.
- Pascual Riesco Chueca, «Propietarias en la toponimia castellano-leonesa»: 285-307.
- Carlos Angel Rizos Jiménez, «La importància del treball en equip per a interpretar topònims opacs: el cas de Benavarri»: 309-320.
- Stefan Ruhstaller Kuhne, «El *Libro del repartimiento de Sevilla* y su valor para la investigación toponomástica»: 321-333.

- José Antonio Saura Rami i Gabriel Sanz Casasnovas, «En torno a la romanización de Ribagorza (Alto Aragón oriental): historia y onomástica»: 335-347.
- Xaverio Ballester, «Arabismos toponímicos en el valenciano [pre] jaimino: 351-368.
- Joan Bell-lloc, «Una nova perspectiva per al topònim Benisanó»: 369-384.
- José Vicente Calatayud Cases, «Palantia, hidrónimo y topónimo»: 385-406.
- M. del Mar Calvo Lambru, «Aproximación a la toponimia latina de Hispania en Pomponio Mela»: 407-421.
- Antonio Constán Nava, «Mecanismos de perpetuación de topónimos árabes en el levante peninsular: ejemplos»: 423-433.
- Francisco Javier Fernández Nieto i Julián Espada Rodríguez, «El topónimo viario Cabanes»: 435-448.
- Bernat Garrido Domènech, «Toponímia del comtat de Barcelona, en català, en un document de 1022»: 449-462.
- Joan Ivars i Cervera, «Antroponímia dels moriscos de la Marina Alta segons el desarmament de 1563: el cas de Gata»: 463-469.
- Robert Pocklington, «El camino de Murcia a Valencia según Al-Idrīsī»: 471-485.
- Vicent Anyó García, «La toponímia medieval de la ciutat i terme de València»: 489-519.
- José Vicente Calatayud Cases, «La donación de Riba roya como Villa roya en el *Repartiment*»: 541-559.
- Josep-David Garrido Valls, «Xúquer, hidrònim i nom de la ciutat d'Alzira a l'obra d'Ibn Khafāja»: 561-572.
- Lluís Gimeno Betí i Vicent García Edo, «Exemples notables dels primers topònims documentats en terres del nord valencià (1213-1232)»: 573-585.
- Rosa Gómez Casañ, «La toponimia en el *Libro del Justicia de Segorbe* de 1286»: 587-593.
- Enric Guinot Rodríguez, «Observacions sobre la toponímia i antroponímia en el *Llibre del Repartiment de València* (segle xiii)»: 595-610.
- Francisco Marco Torres, «Toponimia medieval del Bajo Segura: el legado andalusí en la acequia Mayor de Callosa»: 611-633.
- Joaquim Martí Mestre, «Toponímia de l'Horta de València en inventaris del segle xv i primera meitat del xvi»: 635-661.
- Manel Pastor Madalena, «Un inventari provisional de toponímia medieval de les baronies de Bunyol, Xiva i Xestalgar (s. xiii-xiv)»: 662-672.
- Bénédicte Boyrie Fénié i Jean-Jacques Fénié, «Évolution récente et enjeux des études toponymiques en domaine occitan»: 675-690.
- Marina Castiglione, «Un progetto toponomastico a partire dai territori. Il Dizionario-Atlante dei Toponimi Orali in Sicilia (DATOS)»: 691-710.
- Mario Chichi, «Termini geografici in Sicilia e nella Comunità Valenciana: alcune comparazioni»: 711-724.
- Federica Cugno, «L'Atlante Toponomastico del Piemonte Montano: storia, stato dell'arte e obiettivi di ricerca»: 725-734.
- Federica Cusan, «"Dell'impossibilità di costruire la mappa dell'impero 1 a 1": processi e limiti della rappresentazione e della restituzione cartografica nella ricerca toponomàstica»: 735-744.
- Lydia Flöss, «Il Dizionario toponomastico trentino»: 745-763.
- Carol Jean Léonard, «Toponymie et pharmakon: les défis des inventaires patrimoniaux»: 765-778.
- Alda Rossebastiano i Elena Papa, «Il ruolo della cartografia nell'interpretazione della toponomastica prediale: una ricognizione in area subalpina»: 779-793.
- Stijepo Stjepović, «Cristalización de la identidad en el espacio. Sobre los criterios para la normalización de los topónimos en Croacia»: 795-804.
- Ivana Vermiglio, «Orizzonti mediterranei. Alcune considerazioni comparative sulla toponimia di mare della Comunità Valenciana e dell'area siciliana»: 805-817.
- Ventura Castellvell Díez, «Toponímia d'Aldovesta, antic terme de Benifallet (Baix Ebre)»: 821-831.
- José Castillo Gil, «Las masadas de El Castillo de Villamalefa: los topónimos tradicionales de los abejorros frente a los topónimos fantasma de la cartografía»: 833-856.
- José Castillo Gil, «El Castillo y El Castillo de Villamalefa: los dos únicos nombres propios que cumplen la normativa actual de la Real Academia Española»: 857-889.
- Francesc X. Duarte Martínez i Francisco José Hernández García, «Del document al territori: Capatronada del añy 1790 (la Torre d'en Besora, Alt Maestrat). Part 1: presentació»: 891-912.
- Julián Espada del Coso Rodríguez, «Hidronimia y oronimia en tierras valencianas: dos casos, Río Blanco y Pico del Águila, y un apéndice»: 913-925.
- Joan Ferreres i Nos, «Toponímia singular del Maestrat»: 927-949.
- Jaume Fuster Pérez i Francesc X. Llorca Ibi, «Com hem fet el plà-

nol toponímic de la Serra Gelada i les penyes de l'Albi»: 951-957.
- Marc Gandia Silvestre, «Com treballar la toponímia en secundària: l'exemple de l'Onomasticon Aielonae»: 959-971.
- Mikel Gorrotxategi Nieto, «Nombrar lo mágico. Mitónimos en Euskal Herria»: 973-991.
- Mariano López Marín, «Topónimos de Salvacañete (Cuenca), un pueblo en la frontera de los antiguos reinos de Castilla, Aragón y Valencia»: 993-1015.
- Laura Monzó Pastor, «Estudi toponímic de la Font d'en Carròs del segle xviii»: 1017-1043.
- Antonio Alejandro Olea Sánchez, «Toponimia y zoonimia mágica: el caso de la salamandra, la salamanquesa y Salamanca»: 1045-1067.
- Joan Peytaví Deixona, «Toponímia de Catalunya en el Summari, índex o epítome d'Andreu Bosch (1628)»: 1069-1107.
- Xavier Planas Batlle i Joan Tort i Donada, «El paisatge com a vector metodològic en l'anàlisi dels noms de lloc opacs. La sèrie toponímica *buix-* / *boix-* com a exemple»: 1109-1126.
- Marc Salomón Uroz, «Cabeç i els seus derivats en la toponímia valenciana»: 1127-1140.
- Vicent Sebastián Fabuel, «Catastro, uso del suelo y toponimia: el caso de Chulilla»: 1141-1158.
- Abel Soler Molina, «Pobles amb nom de dona. Figures femenines en la toponímia major del País Valencià»: 1159-1170.
- Sílvia Veà Vila, «Propostes etimològiques d'alguns topònims de la vora de l'Ebre»: 1171-1179.
- Bernat Vellvè, «Quatre observacions per a quatre noms: introducció a les partides de terra del Catllar»: 1181-1191.
- Antoni Garcia Osuna, «Almàssera (l'Horta Nord), 1857. Anàlisi onomàstica del padró d'habitants (I). Els prenoms i llur projecció malnonímica»: 1195-1226.
- José Enrique Gargallo Gil, «Le decían el tío Enrique el Casero... Cosecha de apodos de Puebla de Arenoso»: 1227-1240.
- Francesc Hernández Flor, Vicent Ferran García Perales i Emili Casanova, «Projecte de recollida i estudi dels malnoms valencians: interès per a la literatura, per a l'etnologia, per a la cultura popular i per a l'etimologia toponímica»: 1241-1248.
- Antoni Mas Forners, «Quan les coses no són allò que pareixen: topònims andalusins convertits en llinatges (cognoms) o que en feien part (Mallorca, 1230-1630)»: 1249-1258.
- J. Enric Mut i Ruiz, «Migracions internes valencianes i circulació de llinatges: el cas de Guadassuar al segle xix (1860-1900)»: 1259-1282.
- Josep Sarria Navarro, «Les dificultats documentals de l'estudi de (quasi)homònims en llengües en contacte: el cas de [sa.rí.a], [sá.rja]/[sá.ri.a] i [sa.ri.á]»: 1283-1293.
- Ana Zabalza Seguín, «Antropónimos que cruzan fronteras: el caso de Navarra en la Edad Moderna»: 1293-1308.

Clavé Cinca, Jaume, *Arrels del Cadí. Toponímia, fe, cultura*. Solsona: autoedició, 2024 (2a), 262 p.

Chulià Peris, Ricard, *En defensa de València. Toponímia i dominació nacional.* Torrent: Rebel Edicions SL, 2025, 94 p.

Domingo Palau, Anna, *Onomàstica del Morell: conèixer el poble a través dels seus noms*, Treballs de l'Oficina d'Onomàstica xxxv. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Societat d'Onomàstica, 2025, 601 p.

Ferrarons Llagostera, Joan, *La Traducció dels noms propis. Una aproximació teòrica i pràctica*. Vic: Eumo Editorial, 2024, 259 p.

Fuente Cornejo, T., i A. M. Cano González (ed.), *Género, sociedad e historia en los nombres de lugar: una mirada panhispánica. Xéneru, sociedá ya historia nos nomes de llugar: una güeyada panhispánica*. Universitat d'Oviedo, 2025, 386 p.

García Fernández, Ovidio, *Toponimia de Matalavilla,* Toponimia 14. Caboalles de Abajo: Asociación Club Xeitu de la Montaña Occidental Astur-Leonesa, 2025, 84 p.

González Rodríguez, Alberto, Álbum *de la toponimia de Cantabria iv*. Santander: Ediciones Tantín, 2024, 76 p.

Gorrochategui Churruca, Joaquín, *Estudio sobre la onomástica indígena de Aquitania*. Euskal Herriko Unibertsitatea, 2024, 384 p.

Lacueva Canut, Ludmilla, *Les cases tenen nom*. Escaldes-Engordany: Comú d'Escaldes-Engordany, 2025, 112 p.

Lanusse Alcover, Manuel, *Cullera*, Toponímia dels Pobles Valencians 284. Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2025, 17 p.
https://www.avl.gva.es/?col_leccio=cullera

López González, Gerardo Segundo, *Pisar y nombrar Los Beyos del Sella. Geografía, toponimia y usos del suelo*. Autoedició, 2025, 506 p.

Marcos Marín, Juan, i Ana Resurrección Pedrón Pino, *Diccionario, topónimos, costumbres y leyendas en Villaseco del Pan.* Ayuntamiento de Villaseco del Pan, 2025.

Martín Bañón, Asunción, *Tesauro y Diccionario de toponimia histórica de la península ibérica, Baleares y Canarias. Diccionario geográfico de Toponimia Histórica*. Madrid: Ministerio de Cultura, Secretaría General Técnica, Subdirección General de Atención al Ciudadano, Documentación y Publicaciones, 2025, 826 p.

file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Tesauro_y_ Diccionario_de_toponimia_historica_de_la.pdf

Martínez Aguilar, Isidro, *I tu de qui eres? Malnoms, sobrenoms o* apodos *de Montcada*. Ajuntament de Montcada, 2025.

Mogrobejo Zabala, Garikoitz de, *Diccionario hispanoamericano de heráldica, onomástica y genealogía: diccionario general de los títulos nobiliarios*. Vol. 108. Bilbao: Mogrobejo Zabala S.L., 2025, 500 p.

— *Diccionario hispanoamericano de heráldica, onomástica y genealogía: armorial general hispanoamericano de heráldica*. Vols. i i ii. Bilbao: Mogrobejo Zabala S.L., 2025.

Ochando Madrigal, E.; J. González Gómez, i A. Verde López (coord.), *Jornadas de Onomástica y Toponimia de Albacete*, Serie iii – Congresos, seminarios, exposiciones y homenajes 27. Instituto de Estudios Albacetenses "Don Juan Manuel": 2025, 450 p.

Paloma Sanllehí, David, *Tot un món en català*. 800 topònims per a la correcció oral i escrita. Pròleg de J. A. Rabella. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2024, 200 p., en paper i ebook.

https://www.unebook.es/es/ebook/tot-un-mon-en-catala_E1000026479

Pocklington, Robert, *Pautas para el estudio de la toponímia árabe hispánica*. València: Editorial Tirant lo Blanc, 2025, 468 p.

Shiba, Hiroko, i Antonio Irigoyen López, *Antroponimia histórica hispana: desde la Edad Media a nuestros días,* Familia, Élite de Poder, Historia Social 21. Universitat de Múrcia, 2020, 371 p.

Valín Alonso, José, *De Hispalis a Iruña, de Tarraco a Olisippo. Lenguas, pueblos y gentes de la Hispania antigua*. Valladolid: Editorial Spica Siglo xxi, 2025, 1076 p.

Ventura Nualart, Jaume, *Noms de les cases del nostre poble*. Ajuntament de Palau-solità i Plegamans, 2023, 72 p.

Vilar Hermidas, Lois, *O Monte Xalo. Patrimonio cultural e tradición oral dun monte máxico*. Barcelona: Economía digital, 2025, 150 p.

Articles

Acadèmia Aragonesa de la Llengua, «50è Col·loqui d'Onomàstica a Mequinensa i Calaceit», *Temps de Franja*, 162. Calaceit (7/2024): 13-14.

Arbós i Gabarró, Santi, «Els aveïnaments a la ciutat de Lleida entre 1641 i 1686», *Shikar. Revista del Centre d'Estudis Comarcals del Segrià*, 11. Artesa de Lleida (2024): 24-30.

https://raco.cat/index.php/Shikar/article/view/435296/ 529641

Boullón Agrelo, Ana, «Panorama da toponimia galega (a través dos seus nomes máis frecuentes)», *Estudos Linguísticos e Literários*, 71. Bahia (2021): 38-75.

— «La polémica onomástica en Galicia. La ciudadanía y los nombres propios», *Namenforschung uns Namenberatung. Dietlind Kremer uns Gabriele Rodríguez zum 60. Geburtstag*. Band 14. K. Hengst (cur.): 107-128. Leipziger Universitätsverlag GMBH, 2021, 659 p.

Canuto i Bauçà, Francesc, «La possessió de sa Vall de la Nou: una ullada retrospectiva a la seva toponímia (s. xvii-xix)», dins A. Ferrer Febrer, M. M. Salas Burguera i A. Nadal (coord.), *Manacor: turisme i patrimoni: xiii Jornades d'Estudis Locals de Manacor.* Ajuntament de Manacor: 2025, p. 351-329.

Fénié, Jan Jaques, «La Val d'Eira a la lutz de la toponimia, *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions* (4/11/2025): en línia.

Freire Braña, Brais, «El "espacio Vivido de la diàspora": inscripción material y resistencia afectiva del habitus gallego». *Hordago*. Madrid (15/11/2025), en línia.

https://www.elsaltodiario.com/pais-vasco/espacio-vivido-diaspora-

inscripcion-material-resistencia-afectiva-del-habitus-gallego

---

García Sánchez, Jairo Javier, «"El Toboso", análisis de un topónimo muy cervantino, junto a otros manchegos, a la luz del "Toponomasticon Hispaniae"», dins J. P. Sánchez, E. Padrón i N. Parro (ed.), *Sendas del hispanismo: márgenes, centros y convergencias. Actas del XXI Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas (Neuchâtel 2023)*. Madrid: Iberoamericana Vervuert, 2025, 153 p.
https://www.iberoamericana-vervuert.es/capitulos/9783968696935_016. pdf

---

Gargallo Gil, José Enrique, «Clima i hàbitat a l'Alt Aragó i Astúries segons els refranys meteorològics». *Revista de la Academia Aragonesa de la Lengua*, vol. 1. Saragossa (2025): 173-192.
https://revistas.academiaaragonesadelalengua.org/raal/ca/article/view/2

González Murado, Óscar, «Ressenya: García Porral, X. C., A vila de Gaudila. A toponímia como memoria popular e identidade cultural. Pontevedra, 2024, 194 páx», *Lucensia: Miscelánea de Cultura e Investigación*, 70, vol. 35. Lugo (2025): 212-112.

Gordón Peral, M. Dolores, «La más antigua obra lexicográfica española dedicada a nombres de lugar. La exposición la mas fiel y cierta, que se ha podido hazer de los nombres arauigos, y del verdadero significado que tienen en nuestro romançe castellano de Francisco López Tamarid». *Anuario de Estudios Filológicos*, 48. Cáceres (2025): 171-196.
https://revista-aef.unex.es/index.php/AEF/article/view/2373/2141

— «Elementos precastellanos en la toponimia urbana de Sevilla». *Philologia Hispalensis*, 39/1. Sevilla (2025): 277-299.
https://revistascientificas.us.es/index.php/PH/article/view/27791/24568

Grimalt Rodríguez, Marina, «Presència del món clàssic en la toponímia urbana als municipis del Llevant de Mallorca», dins A. Ferrer Febrer, M. M. Salas Burguera i A. Nadal (coord.), *Manacor: turisme i patrimoni: XIII Jornades d'Estudis Locals de Manacor*. Ajuntament de Manacor: 2025, p. 464-453.

Longares García, Ainhoa, «¿Qué nombres tenían las calles de Zaragoza hace 600 años?: del Burdel Viejo al Azoque», *Hoy Aragón*, 17/11/2025, en línia.
https://www.hoyaragon.es/articulo/zaragoza/que-nombres-tenian-calles-zaragoza-hace-600-anos-burdel-viejo-azoque/202511171373752116276.html

---

March Tortajada, Robert, «Toponímia i antroponímia en l'obra literària de Vicent Manuel Branxat», dins J. F. Álvarez Herrero, J. M. Antolí Martínez i P. Cusano (coord.), *Educación y Humanidades como ejes de investigación e innovación*. Madrid: Editorial Dykinson: 2025, p. 262-270.
https://rua.ua.es/ server/api/core/bitstreams/4f952950-2b6e-47cb-9a6a-2908d7501deb/content

---

Menéndez Fernández, Claudia Elena, «Relaciones entre toponimia y etimología: una muestra de oronimia asturiana», *Estudios de Lingüística*, 43. Universitat d'Alacant (2025): 205-222.
https://rua.ua.es/server/api/core/bitstreams/c8b509bb-f63e-4d8f-8d45-f1547a9b75ce/content

— «Rodríguez Toro, José Javier. 2024: La antroponimia del Reino de Sevilla. Estudios. ISBN: 978-84-472-2599-6», *Verba: Anuario Galego de Filoloxia*, 52. Santiago de Compostel·la (2025).
https://revistas.usc.gal/index.php/verba/article/view/10148/14590

Monclús i Puig, M. Jesús, «El nom dels carrers de Torrebesses al llarg del temps», *Shikar. Revista del Centre d'Estudis Comarcals del Segrià*, 11. Artesa de Lleida (2024): 6-14.
https://raco.cat/index.php/Shikar/article/view/435294/529639

Monserrat Roig, Catalina, «Goma, un topònim fantasma en la documentació llatina de la Catalunya altmedieval». *SVMMA. Revista de Cultures Medievals*, 22. Barcelona (1/03/2024): 24-34.

Neila Majada, Ángel, «Toponimia menor del antiguo concejo de Cohicillos», *Revista de la Asociación Cántabra de Genealogía*, 33. Santander (2025): 91-136.
https://ascagen.es/revista/Revista%20ASCAGEN_N_TREINTAYTRES.pdf

---

Palomar Anguas, Pilar, i L. Alberto Polo Romero, «Toponimia y paisaje en Fuentecén, Guzmán y La Sequera de Haza, tres territorios de la Ribera del Duero burgalesa (España)», *Boletín de la Asociación Española de Geografía*, 105. Madrid (2025).
file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Dialnet-ToponimiaYPaisajeEn FuentecenGuzmanyLaSequeraDeHaza-10346456.pdf

---

Peñarroja Torrejón, Leopoldo, «Hacer normal lo anormal. La invención toponímica de "la Vall d'Uixó" y otras falacias normativas», *Hápax: Revista de la Sociedad de Estudios*

de Lengua y Literatura, 18. Madrid (2025): 13-53.
https://www.revistahapax.es/XVIII/Hpx18_Art1.pdf

Revèst, Laurenç, «Lai valaias dals Palhons (I): presentacion en contés e comuna de Coarasa». *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions.* Barcelona (11/09/ 2025): en línia.

- «Lai valaas dai Palhons (II): Casternòu Vilavièlha», *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions.* Barcelona (18/09/2025): en línia.
- «Lai valaias dai Palhons (III): Pelhon». *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions.* Barcelona (25/09/2025): en línia.
- «Lai valaias dals Palhons (IV): Lo Toet de Brau o Lo Toet dals Palhons». *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions.* Barcelona (2/10/2025): en línia.
- «Lai valaias dai Palhons (V): Pelha», *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions.* Barcelona (9/10/2025): en línia.
- «Lai valaias dai Palhons (VI): L'Escarea», *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions.* Barcelona (16/10/2025): en línia.
- «Lai valaias dai Palhons (VII): Berra», *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions.* Barcelona (23/10/2025): en línia.
- «Lai valaias dai Palhons (VIII): La granda batalha navala de Palhon» *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions.* Barcelona (30/10/2025): en línia.

Rizos Jiménez, Carlos Ángel, «Un topònim controvertit: Moradilla/Moredilla», *Shikar. Revista del Centre d'Estudis Comarcals del Segrià*, 11. Artesa de Lleida (2024): 15-23. https://raco.cat/index.php/Shikar/article/view/435295/529640

Robles Vicente, Sira, «Els noms de carrer més comuns a cada comarca de Catalunya: quins són i què diuen sobre nosaltres?», *El Nacional.cat* (6/8/2025).
https://www.elnacional.cat/ca/estil-vida/noms-carrer-mes-comuns-arreu-catalunya-quins-son-diuen-sobre-nosaltres_1464428_102.html

---

Ruhstaller Kuhne, Stefan, «Ressenya: José Javier Rodríguez Toro: *La antroponimia del Reino de Sevilla. Estudios*. Sevilla: Editorial Universidad de Sevilla (Colección Lingüística, núm. 87), 2024, 228 p. ISBN: 978-84-472-2599-6», *Philologia hispalensis*, 1, vol. 39. Sevilla (2025): 361-365.
https://revistascientificas.us.es/index.php/PH/article/view/26765/24590

Sancha Vázquez, Julián, «Toponimia, memoria e ideología: una primera aproximación al paisaje lingüístico de la ciudad de Cádiz», dins F. Molina Díaz (coord.), *Manifestaciones del paisaje lingüístico rural y urbano*. València: Editorial Tirant lo Blanch, 2025, p. 313-330.

Sipavicius Seide, Márcia, «Resenha: La antroponímia del Reino de Sevilla. de José Xavier Rodríguez Toro», *Ianua. Revista Philologica Romanica*, 25. (2025): 83-85.
file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Dialnet-ResenhaLaAntroponimia DelReinoDeSevillaDeJoseXavier-10401650.pdf

---

Tomás Faci, Guillermo, «Un palacio en dos lenguas: toponimia de la Aljafería bajomedieval», *Revista de l'Academia Aragonesa de la Lengua*, vol. 1. Saragossa (2025): 173-192.
https://revistas.academiaaragonesadelalengua.org/raal/es/article/view/7/16

Revistes

Onomástica desde América Latina. Brasil: Unioeste-Universidade Estadual do Oeste do Paraná, volum 6, núm. 1 (2025), 432 p.
Sumari: https://e-revista.unioeste.br/index.php/onomastica/issue/view/1550

RION. Rivista Italiana di Onomàstica 31/1, 2025. Società Editrice Romana. Sumari: https://dialnet.unirioja.es/revista/10783/V/31?anualidad=2025

Mapes

Andrade Arnaut, Adriana, «A Cartografia Histórica no estudo das dinâmicas do território pertencente ao município de Catu- Bahia, Brasil», *Revista Cartográfica* 111. Ciutat de Mèxic (2025): 127-148.
https://www.revistasipgh.org/index.php/rcar/issue/view/270/125

Sastre Canals, Bartomeu, i Joan Josep Estrany Bertos, «La inundació de 1852 a Santa Maria del Camí: Anàlisi de la documentació històrica. Aproximació cartogràfica de l'àrea afectada», *XI Jornades d'Estudis Locals de Santa Maria del Camí (11.2025, Santa Maria del Camí)*. Ajuntament de Santa Maria del Camí (2025): 241-252.

Ressenyes

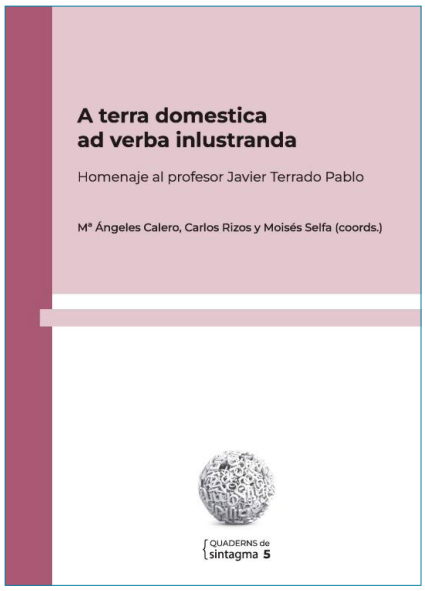

Mª Ángeles Calero, Carlos Rizos i Moisés Selfa (coordinadors). *A terra domestica ad verba inlustranda. Homenaje al professor Javier Terrado Pablo*. Col·lecció «Quaderns de Sintagma», 5. **Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida. Departament de Filologia i Comunicació, 2025, 363 p.**
https://repositori.udl.cat/server/api/core/bitstreams/7e99665d-dbf0-4465-acf4-ac3048196214/content

Aquest llibre, com especifica clarament la segona part del títol (i de manera menys diàfana en el segment en llatí!), és un merescut homenatge en lletra impresa al doctor Xavier Terrado Pablo, professor de la Universitat de Lleida i figura important en l'estudi de l'onomàstica de les nostres terres en què, cal dir-ho, ha estat un deixeble directe i avantatjat del gran mestre Joan Coromines.

L'obra es divideix en diferents parts, començant per un espai introductori de presentació (Mª Ángeles Calero) i biografia (Carlos Rizos i Olga Fransi), que inclou, a més, una extensa bibliografia del professor Terrado (Carlos Rizos i Moisés Selfa). Seguidament, trobem estudis d'onomàstica catalanoaragonesa, onomàstica hispànica, lèxic, lingüística, literatura, escrits de caire més personal i creació artística (poesia i il·lustració).

Pel que fa a l'onomàstica catalanoaragonesa s'inclouen set articles de temàtica diversa. Javier Giralt enceta aquest apartat amb un estudi sobre l'oicònim Casa Puialto de Sant Esteve de Llitera, relacionat d'alguna manera per via familiar amb l'homenatjat. Seguidament, Glòria Francino fa una caminada per la toponímia des de Sopeira –el seu poble– a Areny de Noguera. En la conjunció entre paisatge i toponímia, Joan Tort estudia la subcomarca de la Terreta, amb un sòlid bagatge teòric, mentre que Joan Anton Rabella explora el paisatge cultural de la comarca del Priorat a través dels topònims propis. L'estudi de Jesús Vázquez se centra en un detall fonètic força interessant dels noms de lloc de Sallent de Gállego. D'altra banda, José Enrique Gargallo, en una temàtica en què hi té la mà trencada, s'endinsa en els refranys meteorològics amb referents toponímics que es troben en les obres de Joan Coromines. Per finalitzar, Emili Casanova estudia els topònims de la província de Conca que han generat cognoms al País Valencià, complementant altres treballs del mateix caire que ja havia dut a terme anteriorment. En total, des d'un punt de vista estrictament lingüístic, cinc articles en català i dos en castellà.

En la divisió destinada a l'onomàstica hispànica hi ha un total també de set estudis. Inicialment, José Luís Ramírez ens parla del topònim Casalarreina (Rioja), conegut inicialment per Nafarruri –i formes similars– clarament d'origen basc i que designa l'assentament d'un navarrès. A continuació, Ana María Cano es dedica a l'estudi de la productivitat antroponímica de quatre topònims asturians que a través de diverses cadenes onomàstiques s'han convertit en cognoms actuals, alguns cops castellanitzats (*Llaviana*, nom de lloc > *Laviana*, cognom). Ana Isabel Boullón, visualitza la presència en l'onomàstica gallega de tres noms de colors semblants en aquella llengua (*amarelo*, *ouro* i *dourado*). Pel que fa a un tipus toponímic força curiós, amb referència a defectes físics, Emilio Nieto s'ocupa de Manquillos (Palència) i Sordillos (Burgos). Mentre que Jairo Javier Garcia dissecciona el topònim *Toledo* a partir del *Toponomasticon Hispaniae*. Tot donant nom a una nova classificació toponímica, la gefironímia, María Dolores Gordón i Stefan Ruhstaller analitzen els noms de lloc situats entre dues ribes, és a dir, ponts i similars. En darrer lloc, Maximiano Trapero examina els noms de les poblacions canàries i les referències lingüístiques i extralingüístiques, fent especial incís en el substrat guanxe, l'espanyol que ja hi arriba format, l'empremta galaicoportuguesa i els canarismes que s'aniran creant per descriure una nova realitat. En aquest capítol, a part de la majoria d'estudis redactats en castellà, també n'hi ha un en gallec i un altre en asturià.

Un volum necessari que, com s'hi explicita moltes vegades i també es va fer en la presentació a la Universitat de Lleida (20-06-2025), és d'agraïment a un home de qui s'ha de destacar la immensa generositat, de la qual també dono fe, i la seva capacitat intel·lectual i acadèmica. Desitgem que aquesta jubilació li si-

gui fructífera en tots els aspectes i que continuï oferint-nos noves troballes onomàstiques. I, copiant les paraules que li dedica el doctor Matías López: VITAM LONGAM XAVERIO TERRATO DEUS LARGIATUR, EUMQUE BENEDICTIONIBUS ORNET.

SANTI ARBÓS

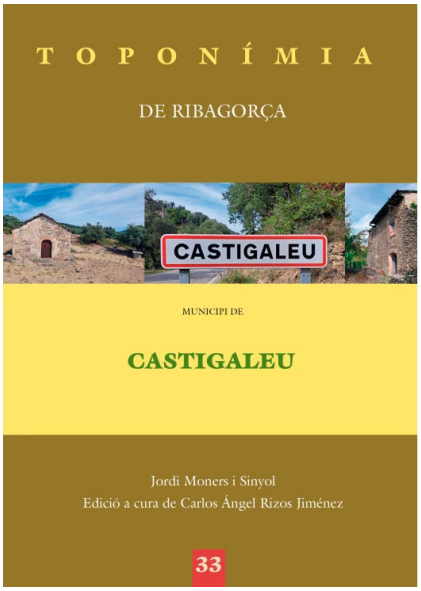

JORDI MONERS I SINYOL (Edició a cura de Carlos Ángel Rizos Jiménez). *Toponímia de Ribagorça. Municipi de Castigaleu.* Col·lecció «Toponímia de la Ribagorça», núm. 33. Lleida: Pagès Editors, 2024, 180 p.

Aquest llibre és l'afortunada conjunció del treball i la generositat de diverses persones. En principi és l'obra pòstuma de Jordi Moners (1933-2019), intel·lectual, polític, filòleg i autor català vinculat a Castigaleu per raons familiars de la seva parella i haver-hi habitat en casa pròpia disset estius llargs; a més, també havia publicat ja *La llengua de Castigaleu (Ribagorça): estudi dialectològic* (2008). Els materials d'aquest treball toponímic, a través de Francesc Teixidor, legatari de l'obra de Moners, van arribar a mans d'Artur Quintana –redactor del pròleg– que els va trametre a Xavier Terrado i aquest els va fer a mans de Carlos Rizos, que també havia estudiat els noms de lloc d'aquesta població catalanoparlant de la Franja de Ponent. Finalment, és Rizos qui edita exquisidament els documents diversos deixats per en Moners, en un volgut homenatge a la seva tasca onomàstica, i els complementa amb dades pròpies per assolir un recull molt complet.

Cal dir també que aquest llibre és el primer redactat en llengua catalana i corresponent a un municipi administrativament aragonès de la col·lecció *Toponímia de la Ribagorça / Toponimia de Ribagorza*; fins ara es redactaven en castellà els de la banda aragonesa i en català els del Principat.

Després de la introducció l'obra s'endinsa en els camins, dividits en cabaneres, camins comarcals i els que unien el nucli de Castigaleu amb les diferents aldees del terme municipal (l'Ametlla, Estanya, lo Pui i Santas Massas). Pel que fa als topònims d'origen antroponímic, es remarca que els noms de fonts estan castellanitzats actualment, llevat d'algunes excepcions (*Sant Antoni*, *Sant Andreu*, *font de Sant Pere*), i fins i tot que es localitzen noms de lloc amb les dues formes, amb la tradicional com a recessiva (*Ermita de Sant Jusèp/San José*). El recull de cases és força complet i els oicònims gairebé sempre comencen per *ca de* (*ca de Capdevila*), encara que hi ha algunes excepcions (*ca n'Erol*, *las Graeras*, *el Llenero*, *ca Masero*, *la Pena*). També es reprodueix el curiós «conte de la guineu», un arreplec de cases de Castigaleu, mena de romanç recollit per Mariano Sallant el 1960. En els noms dels edificis ens adonem de l'empremta de l'antroponímia de base castellana o aragonesa (*Albano*, *Anica*, *Diego*), encara que amb alguns casos d'adaptació original com *Faquinet*, possible evolució de Joaquín. Tot i així, la catalanitat conservada per la tradició en els espais habitables és molt elevada, més si tenim en compte possibles cognoms i renoms originaris (*Castell*, *Estanquer*, *Julià*, *Marc Antoni*, *Martí*, *Matevó*, *Montgai*).

Pel que fa al recull toponímic pròpiament dit, les entrades van ordenades alfabèticament com és costum en aquesta classe d'obres. L'ortografia emprada en aquests articles és òbviament la catalana, però amb alguna concessió al dialecte local. Així, per exemple, els plurals es fan en *-as* (*Tossalet de las Àligas*, *las Cabanetas*) i es fa constar la típica palatalització ribagorçana dels grups d'oclusiva + L (*lo Cllot*, *la Cllua*, *las Pllanas*, *las Plletas*). En el cas de *la Llésia*, 'l'església', trobaríem un pas més en aquesta evolució que no és inèdit a la comarca: ECLESIA> CLESIA> *cllésia*> *llésia*.

Entre la munió de noms de lloc, de caràcter més local o més global en l'àmbit de la llengua, ensopeguem amb força casos interessants. Així, per posar només alguns exemples, trobem *lo Berabuc*, possible nom hebreu de persona; *Buians*, potser derivació de BOVIANUS o de buïga; *las Caragoletas*, per la presència de nombrosos fòssils de petxines marines; *l'Escuela*, directament en castellà, almenys des de principis del segle XX; *los Marracons*, plural de *marraco*, 'persona o animal de males intencions' que servia per espantar la canalla, per tant potser aplicat a un lloc perillós; *Urrions*, que sembla un derivat d'*orri*, 'cabana de pastors per formatjar'...

En resum, un excel·lent treball que desitjaríem que aviat es complementés amb la resta de municipis ribagorçans que no compten encara amb un recull d'aquestes característiques (Tolva, Estopanyà, Isàvena i les Paüls)

i que sabem que Carlos Rizos ja ho té en projecte per als propers anys. I, tenint en compte la llengua pròpia de tots aquests llocs, gosaríem demanar que aquests futurs textos també fossin redactats en català.

SANTI ARBÓS

Carles Raurell Vidal, *Trucafort. El gran bandoler oblidat de Catalunya*. Nostra història 25. **Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors, 2025, 128 p. i 239 p. al QR.**

Carles Raurell Vidal (Sabadell 1959) és llicenciat en història contemporània per la Universitat Autònoma de Barcelona i en història moderna per la Universitat de Barcelona. Des del 2011 s'ha interessat pel món del bandolerisme i els bandolers a Catalunya. El 2020 va guanyar el Premi Plana de Vic amb l'estudi sobre el bandoler Gabriel Torrent i Riquer, de la Goula, conegut com *Trucafort* (c. 1588-1616), base de la biografia inèdita que n'ha publicat enguany. El seu camp d'estudi és la història i no pas l'onomàstica, però la descripció de la trajectòria vital d'aquest personatge, amb el seu deambular per les terres de la Catalunya Vella, sobretot del Llobregat en amunt, acompanyat de la quadrilla, és tan rica en toponímia i antroponímia que ens ha semblat adient de fer-ne esment.

Abans de la introducció, un mapa mostra els llocs per on es va moure. Les principals ciutats que hi apareixen són Ripoll, Olot, Vic, Solsona (i les masies de Solsona), Manresa, Girona i Barcelona. La resta de llocs són, per ordre alfabètic: Balsareny, Brocà, l'hostal Codonyet, Dòrria, l'Estany, el Far, Llinars, Llupià, Lusenac, Madrona, el coll de Maians, Manlleu, Merens, Montalbà del Castell, Montcabrer, Montpol, el Mujal, Nevà, Oix, el castell de Picalquers (Esplugues), la Pobla de l'Illet, Puigbalador, Queragut, Roda de Ter, Sant Joan de Pladecorts, Sant Martí Sescorts, Sant Martí de Tous, Sisquer, cal Toni Mas, Torelló, Tortellà, Tossa de Mar, la Vall d'en Bas i Vilafranca de Conflent. En la toponímia menor tenim l'hostal Ardit, la masia de na Blanca, Flequer, Pelegrí i la bauma de Trucafort. L'autor els senyalitza seguint els següents criteris: itineraris principals, cases i llocs d'acollida, zones de refugi, zones de naixement i activitat inicial i zona d'expansió i actuació bandolera.

A la introducció hi reivindica la rellevància del personatge. Entre els bandolers del barroc (s. XVI-XVII) el guanyen en popularitat els herois nyerros Joan de Serrallonga, potser perquè se'n va trobar el procés sencer, i Perot Rocaguinarda. Són, si més no, els que han generat més obra literària. Però la figura real del cadell Trucafort està desproveïda dels atributs galants i romàntics que adornen les altres dues. De fet, és el més important, el més perseguit, segons els mateixos perseguidors, el que durant més anys va bandolejar, del 1606 al 1616, i el que més fets delictius va protagonitzar (morts, robatoris, bregues, destruccions del patrimoni o segrestos).

A continuació ens fem una idea de la minuciositat i el rigor amb què Raurell ha bastit aquesta biografia, mitjançant les abreviatures dels vint arxius consultats, sobretot l'Episcopal de Vic, el de la Corona d'Aragó, el Nacional de Catalunya, els comarcals (l'Anoia, la Cerdanya, el Berguedà i el Vallès Occidental) i diversos de parroquials.

El fruit de la investigació està distribuït en vint capítols, la majoria amb subapartats, al llarg dels quals es va narrant la vida del bandoler seguint el fil cronològic.

Els tres primers capítols són de context, sobre els inicis i els lligams amb altres quadrilles. A «Trucafort, el bandoler oblidat» es detallen altres publicacions sobre el mateix personatge. A «Pares masovers, fills bandolers» i «El galant de la Goula, jove vida escapçada» es presenta la família: l'àvia, na Riquera; els pares, masovers del mas de la Goula, a Torelló, i els tres germans, Bernat, Margarida i Pau. El Gabriel va néixer a Sant Martí Sescorts, avui parròquia de l'Esquirol.

El que constitueix el cos del llibre, del capítol quart al dotzè, està organitzat per anys: «Sota l'empara dels Coixart, 1606-1609», «El prebost, 1609-1610», «Trucafort, cap de quadrilla, 1610», «Cadells contra nyerros, 1611», «Amb les butxaques plenes, 1612», «L'esclat del bandoler, 1613», «Trucafort, el bandoler audaç, 1614: d'un extrem a l'altre de la Catalunya Vella, 1615», «Darreres accions. L'arribada del virrei Albuquerque, 1616» i «Persecució final i captura de Trucafort a la Vall d'en Bas, maig de 1616». Els Coixart eren uns bandolers cadells que formaven part del petit exèrcit del bisbe de Vic, Francesc Robuster, amb el qual exercia justícia. Com que ell i els germans es van

quedar orfes de molt petits, de seguida es van apuntar a aquesta quadrilla, que els va protegir. Els episodis més destacables són: la persecució de Rocaguinarda; l'atac als carros de la moneda de les transferències que venien de Madrid per Saragossa fins a Barcelona; el rapte d'Esperança Colomera, acabada de casar, al coll de Maians, que va durar quatre mesos; la persecució per part del veguer de Ribes, Antoni Alguer, que no el va aconseguir atrapar, però sí a un company, el Litro, o aquell en què un grup de bandolers es va fer fort a la Pabordia, de la Pobla de Lillet, i els habitants del lloc no van voler col·laborar amb els soldats i comissaris reials que els volien detenir, amb el crit de: «Aquí no coneixem lo rei!» El quarter general era a la Pobla de Lillet, un dels molts llocs de refugi dels cadells, on eren emparats per les autoritats.

Els set capítols finals són una part més analítica. Quatre d'aquests han hagut de ser ampliats al QR addicional, per restriccions de l'editor. En «La quadrilla, desmantellada», hi ha un quadre amb les dades que resumeixen el desmantellament: els noms del bandolers, les dates de conclusió dels processos judicials, els llocs de captura, els noms dels capturadors, les dates i les quanties dels premis obtinguts i les condemnes. En «L'enderroc de cases i castells» el llibre anuncia que la repressió contra els bandolers consistia sobretot a processar-los, executar-los, però també a enderrocar les cases i castells de qui els havia emparat: subministradors d'armes de foc, sobretot pedrenyals, i de munició, robes i aliments, nobles bandolers, membres de la Reial Audiència, hostals i rectories. A l'annex 2 del QR s'hi detallen els casos més coneguts, del segle XVI i del principi del XVII. En «El cas del germà de Gabriel: Pau Trucafort» l'annex 4 del QR amplia considerablement la biografia del Pau, sobretot els episodis en què no va participar el Gabriel, com ara el segrest de Maurici Coll a Manresa, el cas de Barbafina i Joan del Tro, entre d'altres. En «Els fautors» l'annex 4 del QR es refereix, d'entre els nobles que els ajudaven, a Antic de Barutell, Carles Alemany de Bellpuig i a d'altres del Rosselló; del recolzament institucional, destaca el jutge de la Reial Audiència de Barcelona, Rafael Rubí i Coll, i d'entre la col·laboració femenina, Esperança Colomera, Margarida Baynada, la vídua Puig, les dones del carrer dels Esclafidors de Vic, les que alliberaren Miquel Ferrer i una germana anònima de dos lladres de la quadrilla. Finalment, en «Per acabar» l'autor mateix valora les seves aportacions historiogràfiques a la trajectòria del biografiat i també les mancances, és a dir, les dades que no s'han arribat a esbrinar, com ara d'on li venia el nom, o els aspectes que caldria ampliar.

A la part final hi ha l'índex toponímic, amb 468 noms, si no hem errat en el recompte, la qual cosa rebla la idea, que anunciàvem al començament, de la riquesa onomàstica del treball. No hi ha índex d'antropònims, i no hauria estat malament que s'hi hagués afegit.

Com a mostra de la gran quantitat de cognoms que hi van apareixent, només fins a la pàgina trenta-tres hem anotat els següents: Albanell, Alguer, Amatller, Arau, Bach, Balmes,

Llibres per ressenyar

Envia les teves ressenyes de publicacions onomàstiques a:
revista@onomastica.com

Si vols que es ressenyi el teu llibre l'has d'enviar a:
Societat d'Onomàstica
Carrer del Carme, 47
08001 Barcelona

Els llibres dels quals ara donem notícia a Novetats bibliogràfiques poden ser ressenyats en els propers números de ***Noms***.

Envia'ns les notícies onomàstiques de les activitats en què participis, i també aquelles de què tinguis coneixement, a revista@onomastica.com.

Noms la fem entre tots!

Societat d'Onomàstica

Baró, Basses, Batalla, Baucells, Bertran, Boixeda, Boladeres, Bosch, Callar, Calveria, Camats, Campana, Capdevila, Carrera, Casadevall, Català, Cirera, Clariana, Clot, Coixart, Coloma, Comajoan, Costa, Cruells, Dalmau, Damians, Descatllar, Faneca, Ferrer, Ferreres, Flasquer, Fontserè, Garriga, Gemes, Grifà, Gual, Homs, Jordà, Jover, Julià, Litro, Llanes, Llobet, Llucià, Macià, Magí, Malla, Mas, Moliner, Monjovell, Mont-rodon, Oliver, Organy, Pairolet, Parés, Pasteller, Peipoc, Pentiner, Petit, Pignatelli, Pons, Pubill, Puig, Puigrobí, Puigsec, Quintana, Ramon, Ricard, Riera, Robuster, Rocaguinarda, Roqueta, Rossanes, Rossell, Rovira, Sacasa, Sala, Sangles, Santamans, Sants, Sastre, Sayol, Serra, Serrat, Solanell, Sorribes, Targarona, Torra, Torrent, Trebors, Trullàs, Tubau, Valentí, Vicens, Vila, Vilabella, Vilademany, Vilamala i Vilaret. És possible que encara ens n'hàgim deixat. Els hem anotat tal com surten al llibre, sense tenir en compte la grafia normativa. Se suposa que estan escrits mantenint les formes dels documents.

Com que entre els bandolers eren habituals els renoms, també fins a la pàgina trenta-tres, hem anotat els que segueixen: lo Bosquillo, lo Bou, lo Calderí, na Cases, lo Companyó, lo Conic, lo Dacs de Gurb, l'Escarrinxo, l'Estudiant Damians, lo Galant de la Goula, lo Gascó, lo Gat, lo Gavaix de Vilar de la Costa, los Germans Perotets, los Germans Tomassos, lo Gili, don Joan, la Mortria, lo Mut de Faneca, lo Pere Bosch, lo Perutxo del Dot, lo Rocamat, lo Talric i l'Urgellès. En els casos en què l'autor no enregistra l'article, hi hem adjuntat l'antic i dialectal, *lo*, i no pas el normatiu, *el*, perquè quan hi és sempre és *lo*.

A l'annex del QR hi ha la relació dels bandolers aquadrillats amb en Trucafort al llarg de la seva vida, cent seixanta-cinc en total, amb les dades trobades de cadascun. A continuació trobem l'ampliació dels capítols que no han tingut cabuda al llibre. Després venen les transcripcions de trenta documents, alguns amb l'ajuda del professor del seminari de paleografia de la Societat Catalana de Genealogia, al qual l'autor assisteix regularment, Avel·lí André i Gabián: cobles, cartes, declaracions, processos judicials... No s'ha localitzat el procés del bandoler, però sí les conclusions criminals, amb els delictes que se li imputaren i la condemna. També n'hi ha un de sencer d'un dels membres de la quadrilla. Segueixen a aquest material vint-i-dos mapes amb indicacions que il·lustren les peripècies dels bandolers, a més d'un, que surt al llibre, amb el recorregut que va fer Trucafort a Barcelona el 17 de juliol del 1616 des de la presó fins al patíbul. Finalment, se'ns ofereix un reportatge fotogràfic dels llocs que freqüentava, amb un total de quaranta-set imatges, dotze de les quals ja són al llibre, més una de qui era el virrei de Catalunya per aquelles dates, Héctor Pignatelli.

Si, a més, escoltem alguna de les presentacions que se n'ha fet, com ara la de la Pobla de Lillet[1], ens assabentarem d'informacions addicionals, per exemple, que un avantpassat de l'autor anava amb la quadrilla de cadells; o bé que l'autora de les il·lustracions que recreen moments importants de la vida del bandoler, Lois Raurell i Sáez, és una de les seves filles.

ROSA MARIA ANGLÈS I NICOLÁS

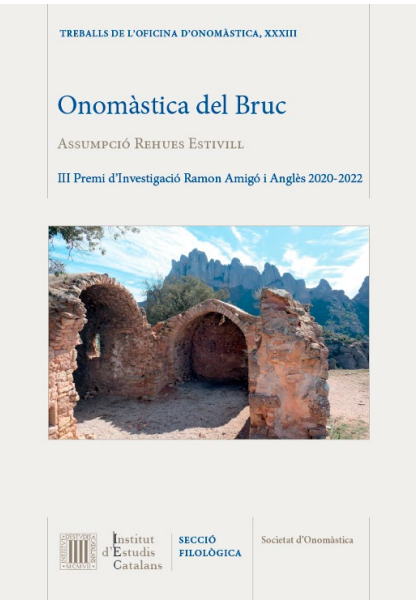

Assumpció Rehues Estivill, *Onomàstica del Bruc*. Institut d'Estudis Catalans i Societat d'onomàstica, 2024, 421 p.

Onomàstica del Bruc és l'inventari de tots els noms propis, de lloc i de persona, localitzats al terme municipal del Bruc a partir de fonts orals i fonts escrites que abracen un període cronològic que va del segle XII a la primera meitat del XX. Aquest llistat, com és costum, va acompanyat de l'explicació de la investigació i la plasmació per escrit dels resultats, i d'apartats il·lustratius de les característiques d'aquesta vila de l'Anoia, a més d'un aplec de mapes i gràfics.

El treball d'Assumpció Rehues, *Onomàstica del Bruc*, va merèixer el III Premi d'Investigació Ramon Amigó i Anglès (2020-2022), atorgat per la Universitat Rovira i Virgili, amb el suport del Departament de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. Aquest premi es va crear per estimular l'aplec dels topònims i antropònims dels Països Catalans amb la idea de preservar-los de la desaparició i poder-los tenir a disposició dels

1. https://youtu.be/oXIORk_-N_8?si=rmpsKQnh5VEWnmW1

investigadors de ben diverses àrees de coneixement per als quals poden ser útils.

La feina feta per l'autora és ingent –es publiquen quasi 2.000 entrades al llistat de noms–, se cenyeix –i les agraeix– a les directrius del *Manual per a l'elaboració de reculls onomàstics*, edició de Mar Batlle, Òscar Bagur i Pere Navarro, dins de la col·lecció L'Estralla, de la Societat d'onomàstica. Com que *Onomàstica del Bruc* conté els topònims i els antropònims lligats a aquest terme municipal, inclou entrades del Bruc i de la Guàrdia i els distingeix en cas de necessitat. Quant a una de les característiques més destacades del terme, com són les agulles montserratines, juntament amb roques, canals i alguns altres elements del relleu, són tractats de manera especial, així, l'autora només inclou a l'inventari els noms que des d'antic han estat utilitzats per la gent de la contrada, tot i que, en un apartat específic, aplega les agulles i hi especifica característiques tals com altitud, coordenades i els nous noms creats i utilitzats per escaladors i excursionistes al llarg del temps, paral·lels als utilitzats secularment per la gent del territori.

El treball reposa sobre sòlides bases. L'autora ha entrevistat i treballat amb onze informants orals, i ha completat la feina a partir de l'estudi de desenes de fonts escrites de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de l'Arxiu Comarcal de l'Anoia, de l'Arxiu Municipal del Bruc, de l'Arxiu del Monestir de Montserrat, de l'Arxiu Històric del Bisbat de Sant Feliu de Llobregat, de la Biblioteca de Catalunya, de la Biblioteca de Montserrat i dels fons particulars de cal Fessiner i de can Vallès. Els documents s'inscriuen en un generós espai cronològic que va des del 1159 al 1942.

Com s'ha dit més amunt, el treball incorpora els consells del *Manual* de la SdO i per això gairebé no caldria esmentar que, naturalment, les entrades de l'apartat central, *Llista de noms*, estan ordenades alfabèticament i inclouen els genèrics més freqüents (casa, capella, mas, vinya...), com en els treballs dels onomasiòlegs actuals, per bé que és d'agraïr que l'autora infringeixi lleument aquest l'ordre alfabètic per tal de facilitar l'agrupació de famílies de topònims, com fa, per exemple, en el cas dels noms de lloc que fan referència al Pinal: *Pinal, lo pla del*; *Pinal, la torre del Pla del*. Així mateix, trobarem, dins de cada entrada viva, la transcripció fonètica en format AFI (alfabet fonètic internacional), una explicació complementària –per a localitzar geogràficament el nom en cas dels topònims, o alguna característica rellevant i digna d'esment, en cas de topònims i antropònims–, i els extractes documentals ordenats de més a menys antic i separats per un punt i coma. Com a marca personal de l'autora, en algunes entrades indica en nota a peu de pàgina aquella informació oral destacable aportada per les persones entrevistades.

El llibre, a més del llistat de noms, inclou apartats força interessants, com uns apunts sobre el territori en què es desenvolupen geografia, història, economia i costums de la població; mapes i plànols del nucli urbà, dels noms de casa, dels camins, dels masos, dels torrents; un petit aplec de fotografies d'indrets singulars, i una interessant taula cronològica dels cognoms lligats a la vila.

En definitiva, un treball altament notori i molt necessari que arriba per a enriquir la nostra cultura i la nostra llengua, i blinda tantíssimes dades en perill greu d'extinció. Tant de bo hi continuï havent força persones altruistes i compromeses com l'autora per poder fer gran la taca d'oli de municipis que disposin d'un inventari onomàstic. I que el Premi d'Investigació Ramon Amigó i Anglès tingui una vida ben llarga.

SÍLVIA VEÀ VILA

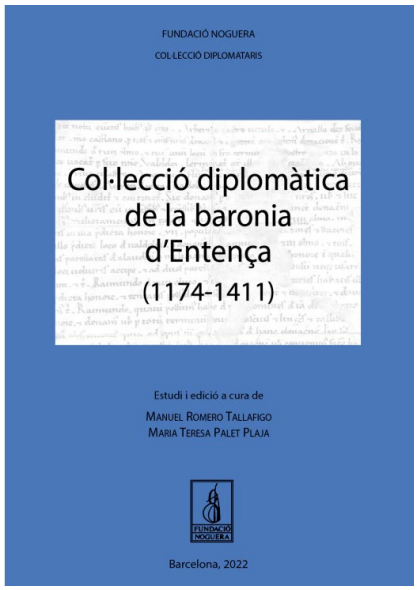

***Col·lecció diplomàtica de la baronia d'Entença (1174-1411)*. Edició a cura de Manuel Romero Tallafigo i Maria Teresa Palet Plaja. Barcelona: Fundació Noguera, Col·lecció Diplomataris 84, any 2022, 709 p.**

Manuel Romero, catedràtic del departament d'Història de la Universitat de Sevilla, i Maria Teresa Palet, professora del departament de Llengua Espanyola de la mateixa universitat, s'han encarregat de la transcripció, l'estudi i l'edició duts a terme a la Universitat de Sevilla, «un treball interdisciplinari paleogràfic i filològic», en paraules dels seus autors, al qual han dedicat molts anys, Manuel Romero, des de 1971 i M. Teresa Palet, a partir de l'any 1979. Es tracta de la col·lecció diplomàtica de documents de la casa d'Entença, que va passar als Cardona i, per entroncament familiar, als Medinaceli. El formen 22 lligalls entre pergamins i documents de paper que es conserven a l'arxiu de la Casa Ducal de Medi-

naceli (ADM), a Sevilla. Pergamins i fulls escrits majoritàriament en llatí i uns pocs en català. Van de l'any 1174 al 1411 i abasten, sobretot, les poblacions de Móra (ara Móra d'Ebre i Móra la Nova), Tivissa i tots els pobles i nuclis habitats que en depenien (Llaberia, Tartacó —antic nom de la Serra d'Almos—, Darmós, el Mas dels Guiamets, Vandellòs, Masriudoms, l'Hospitalet del Coll de Balaguer —després, l'Hospitalet de l'Infant—, Banyoles i el Coll de Balaguer), Falset i el castell d'Altafalla, Marçà, Garcia i les poblacions que en depenien, com el Masroig i les Pinyeres.

Els autors, abans de l'edició d'aquesta obra, ja havien publicat documents de la mateixa baronia. L'any 1987 el *Capbreu de la Baronia d'Entença (s. XIV). Introducció històrica i estudi lingüístic*, editat per la Diputació de Tarragona, i el 2022 els *Usatges de Tivissa, Vandellòs i Coll de Balaguer. Informació d'en Borràs de Pegueroles (c.1284-1324)*, editat per l'Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant. És per això que el contingut d'aquestes dues publicacions ja no s'ha inclòs al llibre de la col·lecció diplomàtica. A més l'any 1991 van publicar *Les nostres arrels. Documents de la Baronia d'Entença. Vandellòs, Coll de Balaguer i l'Hospitalet de l'Infant*, reeditat el 2014, que fa de preàmbul històric a l'edició dels documents generats per la baronia d'Entença i els seus antecessors Guillem i Albert de Castellvell i Alamanda de Subirats-Sanmartí.

Els documents copiats no només són de gran interès per a la història de les comarques meridionals catalanes, sobretot per al Priorat i la Ribera d'Ebre, sinó també per a l'onomàstica, tant per a l'antroponímia com per a la toponímia. Per això els mateixos autors destaquen que «aportem uns índexs corresponents tant als noms de lloc com als noms personals que hi figuren» amb la voluntat de facilitar la investigació als interessats. Així mateix, ofereixen un índex de lèxic català ordenat alfabèticament, extret dels documents escrits en català i dels fragments en català que es troben entre els escrits en llatí.

El documents van precedits de dos resums, un de fonamental i regulat, per als historiadors professionals «Catàleg dels documents» (p. 65-92), i un de més minuciós per als menys avesats a aquest tipus de documentació (llatí, història, escrivans, notaris), a l'apartat «Col·lecció documental», p. 93-644), a continuació dels quals es publiquen els textos transcrits.

Al final del llibre hi ha tres índexs: antroponímic, toponímic i lexical. Aquest darrer ajuda a la comprensió de formes antigues, definint alguns mots o apuntant una breu explicació: (*antuxans* 'antuixants' per 'ribassos i vores per a pasturar el bestiar', *falnen* per 'enganyen' o *petxer* per 'péixer').

En una primera relació d'antropònims al final del llibre, agrupen tots els noms citats en els 129 documents de la *Col·lecció diplomàtica de la baronia d'Entença*, sense establir cap separació entre cristians, musulmans i jueus. Tots van ordenats alfabèticament, sense accentuar, amb el mateix criteri, pel nom si en consta només un, o pel segon nom llatinitzat en el cas dels cristians, seguit del prenom (cristià, musulmà o jueu). Ocasionalment, s'indica un àlies o va acompanyat de la preposició *de*, indicadora del lloc d'origen. En una segona relació antroponímica, separen els noms per poblacions: Banyoles, el Coll de Balaguer, Falset, Llaberia, Móra, Pratdip, Tivissa i Vandellòs, afegint la informació que surt en el document: si són cristians, musulmans o jueus, el càrrec que tenen (batlle, rector, notari, clavari, barquer, escolar), la paternitat (fill de), d'on són oriünds i, si escau, amb alguns aclariments (senyor de *Banyoles* però ciutadà de Tortosa o *Petrus Boquera* resident a *Vandellòs*, diu que és de *Masriudoms*).

La presència de musulmans és destacada als termes de Móra, Tivissa i Banyoles. Se'ls anomena habitualment *sarraí* en els textos en llatí i *moro*, en un parell d'ocasions, en els pocs textos en català. El nom acostuma a tenir dos elements, imitant el sistema català de prenom i cognom. N'hi ha que indiquen un origen geogràfic (*Çala Alcarraç*, *Abraham Almerini*) i altres se'ls coneix amb un segon nom català (*Fomat Granell* o *Moferitg Guixeres*). La presència de jueus és molt menor que la dels sarraïns i resta limitada als termes de Móra i Falset. En consten set a Móra, dos a Falset i dos, anomenats *Caravida* o *Carauida*, sense indicació de lloc de residència.

A l'índex de topònims s'entra per la forma normativitzada i amb la inclusió de la forma, o formes, que apareix al document. S'indica la localització quan és coneguda, com el cas de *Guardamar*, antic nom del lloc de *Miramar*, a la costa del terme de Montroig del Camp (Baix Camp). Altres vegades ja ho diu el document, com *la Phatara*, prop del riu Ebre en el terme de Móra, per bé que a l'índex toponímic el confonen amb *la Fatarella*, poble i municipi de la Terra Alta. Casos interessants són: *castri de Yppo*, nom documentat l'any 1174, que correspon a *castell de Pratdip*, del municipi de Pratdip, del Baix Camp, o les antigues formes de *Garcia*, poble de la Ribera d'Ebre (*Carcia*, *Carçia*, *Carxea*, *Carzeia*...). Altres casos són aclarits amb notes a peu de pàgina: *Agebut* per Gebut o *Cornalbou* per Escornalbou.

VENTURA CASTELLVELL

Toponímia efímera

Del cel estant resulta prou entenedor aquest relleu. Planes, tossals, llomes, valls i rieres es contemplen nítidament. Allà, al fons, destaquen un seguit de muntanyes de falda immaculada, paradoxalment ennegrides al capdamunt. Com anell al dit li aniria el nom de 'serra Fosca' a aquesta serralada que tanca el paisatge pel migdia. Als meus peus s'estén una planúria rulla i claríssima, com si fos una vera vall Làctia; diríeu que és una selva de cotó, una pell d'ovella estesa com una estora de llana celestial. I aquells torrellons del fons, enlairats com els castells que els infants *xorritegen* a la platja, mereixerien ser designats com 'els Castellets'. El nom de cada indret s'adiu, precís i encertat.

De cop i volta, des de la finestreta, copse una lluentor llunyana, un llamp sense tro, i, molt aviat, els torrellons de cotó dolç es desfan i es desinflen, s'ensorren els Castellets. Aquella serra, fa un instant tan precisa en llur traç, esdevé ara revolta grisa i confusió..., precipitació.

La pluja ho deixa tot en paper mullat i la mar s'engoleix l'acurada nominació d'aquest cel, toponímia efímera que imaginava des de l'avió.

Plou més avall mentre mor el nivi relleu dels núvols.

Jesús Bernat

Amb aquesta obra l'autor ha guanyat el *Premi literari de microrelats de Lloret de Mar* 2024. El text no havia de superar les 200 paraules ni incloure cap paraula amb la lletra 'b'.

Pots contribuir en aquesta secció literària enviant els textos que més t'agradin on es parli d'onomàstica a

revista@onomastica.com

fent constar l'autor, el títol i la referència bibliogràfica.

Societat d'Onomàstica

Articles

L'orientació en el mar dels antics pescadors de Castelló

Toponímia i talassonímia de la costa i la mar dels pobles valencians septentrionals

Andreu Beltran Zaragozà i Pau Fuster Puig

S'està enllestint un llibre amb els resultats del projecte «L'orientació en el mar dels antics pescadors de Castelló. Talassonímia i toponímia de la mar i la costa de Castelló».

La investigació ha comptat amb l'ajuda econòmica de la Fundació Dávalos-Fletcher de Castelló de la Plana, que s'encarregarà de publicar-la.

El projecte

El principal objectiu d'aquest projecte és preservar la riquesa onomàstica dels pescadors tradicionals castellonencs: els topònims, els noms propis del litoral, i els talassònims, els noms de la mar, en l'entorn del nord del País Valencià incloent les illes Columbretes.

L'orientació en el mar tradicional

En la segona meitat del segle XX es van anar aplicant els nous dispositius electrònics, les sondes i els traçadors, que van substituir els mètodes tradicionals d'orientació en el mar. Els pescadors d'arts menors i cèrcol i els de les embarcacions d'arrossegament necessitaven situar-se correctament en el mar per a calar les xarxes en els millors indrets per a pescar.

Hi ha llocs en la mar que calia conèixer amb precisió pel risc que comporten per a les xarxes que arrosseguen les barques de bou. Poden ser: un vaixell afonat, restes de maquinària o roques, muralls i esculls en el fons marí, que els mariners anomenen enganxadors.

Els caladors dels pescadors del litoral del Camp de Morvedre, la Plana i el Maestrat solien estar prop de la costa. El treball solia desenvolupar-se amb el litoral a la vista. Des del mar comptaven amb una imatge fixa, però amb el desplaçament de l'embarcació els canviava l'angle de visió. Segons la localització de la barca en la mar, les muntanyes prenen formes variades i permeten ser relacionades amb altres de més allunyades o amb diversos elements destacats.

Les formes de la costa, des de temps immemorials, han permés crear un sistema d'orientació basat en les senyes o enfilacions. Una enfilació correspon a la línia imaginària de posició, creada visualment per l'alineació de dos punts ben recognoscibles en la costa, un en primer terme i l'altre, en segon, més allunyat (muntanyes, esglésies, torres, etc.).

Les referències o senyes altes solen ser elevacions importants o singulars, de vegades, allunyades de la costa, que, segons els pescadors, «corren», és a dir que són visibles des de molts llocs del mar. Els punts o referències de primer terme, les senyes baixes, solien ser llocs visibles, molt variats, en ocasions, poc perdurables en el temps: una palmera, una alqueria, un fumeral. També es guiaven per edificis, torres, fars, cases, boscos, castells, etc.

Per a situar-se en un punt determinat de la mar, els pescadors prenien, a manera de coordenades, la intersecció de dues enfilacions: dues senyes, per una part, i dues més, per una altra.

De vegades, la boira impedia l'aplicació de determinades enfilacions, per la qual cosa solien disposar de més

d'una combinació de senyes per a la mateixa zona marítima. El coneixement de les enfilacions requeria memòria. Els coneixements només els solia tenir la persona que portava l'embarcació, que els transmetia als que el seguien en l'ofici. Fins a l'actualitat, cada família evitava la difusió d'aquestes enfilacions, que eren necessàries per al seu treball.

Els pescadors de les nostres comarques es traslladaven a pescar a l'arxipèlag de les Columbretes, que actualment són reserva natural, a 50 km del cap d'Orpesa. Allà, a més de les enfilacions de terra, es guiaven també per enfilacions amb senyes preses amb punts de l'illa Grossa i els altres esculls.

A més de les enfilacions, els pescadors mesuraven la profunditat del fons en un punt determinat i, al mateix temps, comprovaven el tipus de sol. El patró usava l'escandall, una peça de plom d'un pam de llargària i quatre dits de diàmetre, amb una anella en l'extrem on es lligava una corda prima. La corda solia ser de niló trenat amb marques a cada braça, i de color diferent cada deu. La braça, originàriament, era la distància des de l'extrem d'una mà fins a l'extrem de l'altra, amb els braços en creu, per tant de mesura particular per a cada usuari. Se sol donar equivalència estàndard d'1,671m. La peça de plom, en la seua base, tenia una cavitat farcida de seu de corder on s'adherien partícules i objectes que permetien reconéixer la qualitat del fons. L'escandall es va usar amb tota normalitat fins als anys 70 del segle XX.

Les generacions més jóvens de pescadors ja no fan servir els mètodes tradicionals d'orientació en el mar. Les tècniques i el conjunt de topònims i talassònims que s'utilitzaven diàriament per a la pesca en altres temps resten en la memòria dels professionals de més edat, amb el perill de desaparèixer si no es recupera i es preserva en un suport perdurable.

L'onomàstica marinera és un bé patrimonial que cal guardar de l'oblit. És un bé cultural, exclusiu, de valor excepcional; unes tècniques transmeses de generació en generació que són reconegudes per l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) com a Patrimoni Cultural Immaterial.

L'equip de treball

L'equip d'investigació ha reunit dotze persones que han posat en comú els seus sabers i aptituds: filologia, onomàstica, toponímia, talassonímia, geografia marina, geolocalització, cartografia, batimetria, fotografia, pesca i navegació tradicional, per aconseguir els objectius de conèixer i preservar la riquesa onomàstica marinera. La coordinació l'han duta a terme Andreu Beltran i Josep Miquel Ribés.

Els treballs cartogràfics han anat a càrrec de Pau Fuster Puig, de l'empresa El Tossal Cartografies, enginyer tècnic en topografia i expert en cartografia. Un fotògraf professional, Gilberto Membrado Guinot, s'ha encarregat de l'obtenció d'imatges des de la mar i el tractament per etiquetar els topònims. Hi ha participat el filòleg Xavier Olivares Martines, interessat en l'onomàstica i coneixedor de la toponímia i talassonímia del Grau de Castelló.

El patró de iot César Joaquín Guillamón Beltran, amb experiència en pesca esportiva, coneixedor de la zona estudiada, ha facilitat una eixida de treball pel mar i la geolocalització de bon nombre de talassònims i referències del fons marí.

A mitjan projecte es va incorporar Miquel Borillo Esteve, patró d'Altura de la Marina Mercant i llicenciat en Geografia que va aportar informació sobre la toponímia i talassonímia de l'entorn de les illes Columbretes, amb dades d'enquestes a pescadors dutes a terme en el darrer terç del segle XX.

Completen l'equip tres pescadors del Grau de Castelló, Pascual Martí (*Panxa*) (1945), José Gallén Peris (*Pardalut*) (1945), José Manuel Castell (*Furi*) (1948), que han compartit els seus coneixements i han col·laborat en les enquestes i la revisió dels treballs. A més, des de la seua memòria han volgut transmetre i aclarir molts aspectes de la investigació: Vicente Luis Olivares, i Agustí Llorens Bacas, del Grau de Castelló; Francisco Lluch Arnau de Benicarló i Manuel Escoí de Torreblanca, amb molts anys d'experiència en la pesca, coneixedors de les antigues senyes de les enfilacions, experts en les tècniques de pesca i navegació tradicionals.

Quant a la metodologia de la investigació, es poden distingir diferents tasques. En primer lloc, la recerca documental, amb la localització i estudi de fonts cartogràfiques d'organismes oficials, del passat i del present; mapes i croquis elaborats pels pescadors o amb la seua informació; els treballs de toponímia de la zona estudiada i d'altres indrets semblants, articles sobre pesca tradicional i textos que inclouen onomàstica utilitzada pels mariners.

En segon lloc, el treball de camp, consistent en enquestes a pescadors, amb entrevistes i consultes personals i eixides a la mar per descobrir les realitats designades amb la perspectiva real.

Per a deixar constància de les observacions en la mar, es va dur a terme la tasca de fotografiar els llocs de la costa i les illes, que, posteriorment, es van retolar. Després del buidatge de topònims i talassònims dels textos

Alguns dels membres de l'equip d'investigació. (Foto de G. Membrado)

escrits i de les fonts orals, es va dur a terme el treball de geolocalització per a representar-la en mapes. Finalment, es va comprovar la vitalitat dels noms extrets de la documentació en la memòria de pescadors entrevistats i cada topònim es va treballar individualment des del punt de vista formal i etimològic.

Els resultats

Els treballs realitzats durant dos anys s'han materialitzat en dos productes: una col·lecció de mapes i un llibre.

El treball cartogràfic ha suposat un doble repte: per una part, la representació dels topònims en mapes de terra; i; per altra part, la dels talassònims en la mar. Es van buscar cartografies de base, a diferents escales, i es va començar la recerca de les batimetries de la costa de Castelló i les Columbretes.

Pel que fa a la informació de terra, es va decidir de repartir la costa de Castelló, de nord a sud, en sis mapes amb una gran franja de solapament. S'havien d'obtenir mapes amb unes dimensions de 70 cm d'alt i 100 cm de llarg, de grandàries estàndard d'impremta, per si en un futur es volia fer una publicació amb un nombre de còpies gran. Això portà a la decisió de l'escala, serien sis mapes a escala 1:50.000. La base en aquesta escala està disponible en dos organismes públics, l'autonòmic: Institut Cartogràfic Valencià (ICV), i l'estatal: Centro Nacional de Información Geográfica (CNIG).

Per a la representació de la mar es van seguir dues línies de treball, una per a la costa de Castelló fins al talús continental, i l'altra, únicament, per a obtenir batimetria molt detallada de la zona de les Columbretes.

Sobre el sector de la costa de Castelló, tot i que el CNIG disposa de corbes batimètriques, la seua equidistància no proporciona el detall suficient per a interpretar el fons marí i ubicar els talassònims amb les indicacions dels antics pescadors, relacionades amb la morfologia de les profunditats. Per a superar aquestes mancances es va consultar l'organisme Infraestructuras de Datos Espaciales (IDE) del Ministerio de Agricultura, Pesca i Alimentación, que disposa d'una batimetria amb el format *shape* a escala 1:50.000 i amb equidistància de 5 m entre les corbes batimètriques. Tanmateix, de la costa de Castelló no hi ha informació. Llavors es va recórrer al Ministerio de Transición Ecológica (MTE), que va fer arribar un treball del fons marí de la província de Castelló amb unes corbes batimètriques d'1 m d'equidistància i un estudi de la morfologia del fons (roques, sediments, vegetació). L'estudi, però, es limitava fins als 40 metres de profunditat.

D'altra banda, l'Instituto Hidrográfico de la Marina (IHM) facilità una batimetria de les províncies de València, Castelló i Tarragona amb una equidistància de 5 metres, que arriben fins a una profunditat de 200 m, que és la que s'ha utilitzat. La del MTE ha estat molt pràctica per a ubicar talassònims de menys de 40 metres de profunditat i per a representar la capa de morfologia del fons marí.

En tercer lloc, es va preparar la zona de les illes Columbretes. La batimetria de l'IHM no tenia suficient detall, per la qual cosa es va consultar l'European Marine Ob-

servation and Data Network (EMODnet), on es va trobar un ràster batimètric amb 5 m de píxel de resolució que resultava ideal per al treball. En descarregar-lo, hi havia zones opaques de les Columbretes. Aleshores, es va requerir informació a l'Instituto Español de Oceanografia (IEO), però no en va permetre la transferència. Davant de la negativa de l'organisme, es va demanar als responsables corresponents unes publicacions del projecte INDEMARES per al coneixement del medi marí en l'espai de les illes Columbretes, que incloien la informació del ràster que necessitàvem, però la petició també va ser infructuosa; això no obstant, sí que ens van facilitar unes corbes batimètriques amb equidistància de 2 m, que havien confeccionat i recopilat a partir de diferents fonts. Tot i així, ha calgut depurar algunes mancances i errors en les corbes.

Des del punt de vista cartogràfic ha estat un projecte complex per les solucions que s'havien de donar. El treball dels diferents membres de l'equip ha contribuït a la identificació i el coneixement dels llocs, a la rectificació en la ubicació cartogràfica dels topònims i talassònims recollits amb un ingent treball de recerca. És especialment remarcable l'esforç per a traçar en el mapa les alineacions visuals recuperades de la memòria dels antics pescadors i la interpretació correcta del territori i el fons marí.

El llibre

El treball cartogràfic va acompanyat d'un llibre que inclou tres grans parts, una que presenta els topònims de terra; l'altra, amb els talassònims i, la tercera, dedicada a topònims i talassònims de les Columbretes.

El conjunt de senyes de terra reuneix 485 topònims. Cada senya constitueix una entrada encapçalada pel nom normalitzat i seguida de les formes originals tal com s'han obtingut de les fonts de la recerca. Segueix una breu descripció del lloc, la localització geogràfica de l'indret i un apartat de comentaris de tipus lingüístic, històric, etc; en alguns casos, s'inclou una il·lustració. Les senyes es presenten de sud a nord, distribuïdes en els 63 termes municipals on se situen, des del Puig de Santa Maria (l'Horta) fins a Roquetes (Baix Ebre).

Les zones, punts de mar i llocs del relleu submarí formen un conjunt de 235 talassònims. Es mostren distribuïts també de sud a nord agrupats en relació als 20 termes municipals del litoral, que queden a l'enfront. Els talassònims de davant de cada terme es presenten ordenats per la longitud des de terra cap a l'est. Les entrades segueixen el mateix esquema dels topònims: el nom normalitzat va seguit de les formes que aporta cada font documental, la descripció del lloc de la mar, la localització —acompanyada de la transcripció de les enfilacions que s'han pogut replegar— i, en alguns casos. un apartat de comentaris sobre aspectes lingüístics, de pesca, etc.

El tercer gran apartat del llibre es dedica a la toponímia i talassonímia de les Columbretes i el seu entorn. S'inicia amb l'exposició dels topònims dels llocs que sobreïxen per damunt de la superfície de l'aigua. Es presenten distribuïts de sud a nord, agrupats, en aquest cas, per la proximitat als quatre accidents principals. En aquest apartat, s'estudien diacrònicament els topònims «Montcolubre» i «Columbretes» i les seues variants, amb centenars de referències documentals. A continuació, es mostren els talassònims, també de sud a nord des de la Barra Alta fins al murall del Cementeri. En el llibre s'inclourà la col·lecció de fotografies realitzades pel Gilberto Membrado en les eixides al mar

El topònim Mamella

A tall d'exemple, reproduïm un petit aplec de topònims aconseguits en la investigació, que etimològicament responen a una mateixa motivació. Una de les accepcions de la paraula *mamella* en el *Diccionari normatiu valencià* és: «prominència d'un terreny de forma semblant a una mamella». L'onomàstica marinera, particularment, sol identificar metafòricament els cims, més o menys arrodonits, amb els pits femenins. En diversos treballs de l'àmbit de la llengua catalana, des de la comarca de la Marina fins al Montsià i el Garraf i també a Mallorca, s'ha comprovat l'ús del mot *mamella* i derivats seus en els topònims de les senyes de terra i també en els talassònims.

En la zona del litoral estudiada hem trobat aquest nom repetit en quinze senyes de terra i en un talassònim. En dues ocasions trobem el substantiu *mamella* acompanyat del mot *boga*, però desconeixem l'accepció semàntica concreta del segon nom, usat com a adjectiu, ja que *boga* és el nom d'un peix ben abundant i conegut, però també podria tractar-se del verb bogar: remar cap avant, o fins i tot, podria fer referència al sentit de fita de límit o de separació de terrenys.

A la Plana Baixa, la *Mamella Boga* (anomenada també *la Mola*) és una elevació arredonida i allargada, disposada de nord a sud, amb cim màxim de 491 m i es correspon amb la muntanya *el Castell*, en el nord del terme de la Vall d'Uixó. D'altra banda, al Maestrat, la *Mamella Boga* es correspon al *tossal dels Ratons*, elevació de 405,67 m en el nord-oest del terme d'Alcalà de Xivert, en les mun-

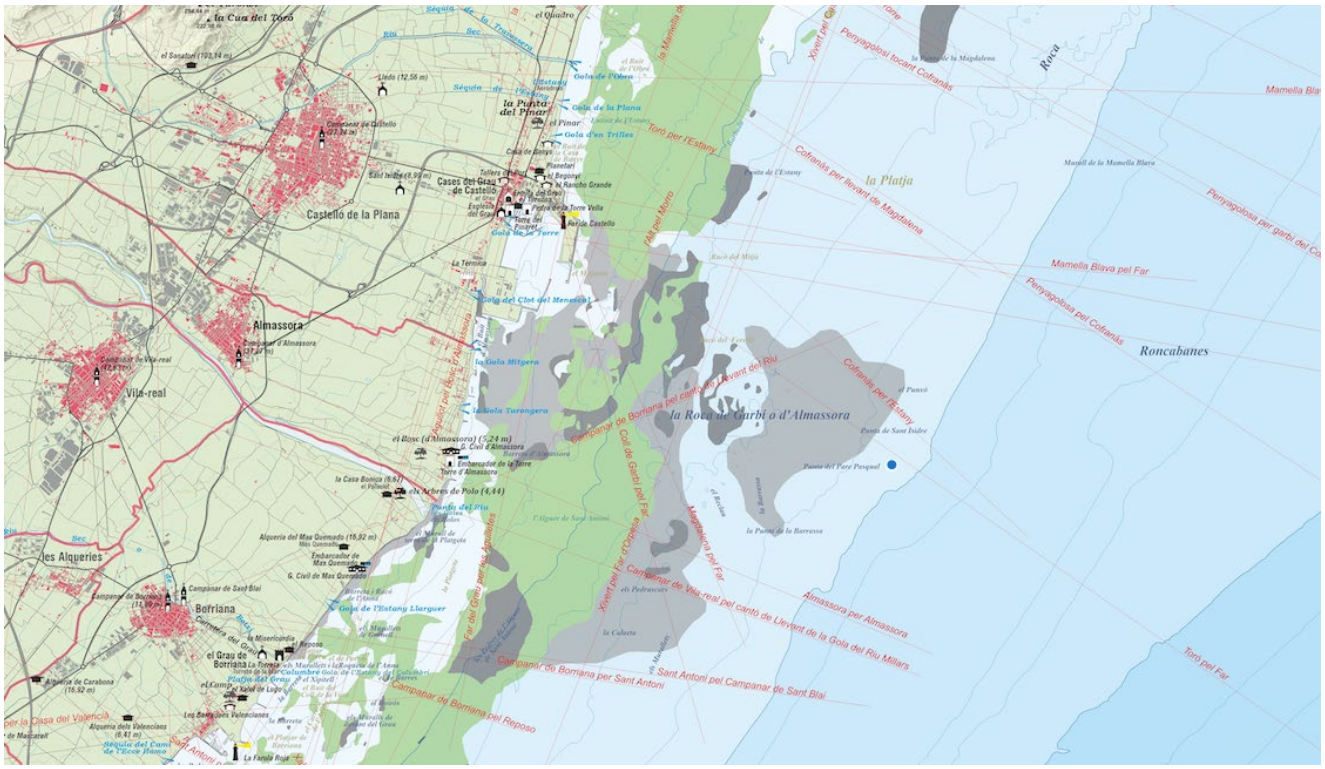

Fragment d'un mapa resultat del projecte. En negre, topònims mariners de senyes de la costa als termes de Borriana, Almassora i Castelló de la Plana. En blau, talassònims en diferents tipus de fons marí (vegetació, arena, roca). En roig, línies i text de les enfilacions visuals per a la localització

tanyes de Xivert, prop del límit amb el terme de Santa Magdalena de Polpís.

En la comarca de l'Alt Palància, en la Serra d'Espina, prop del límit amb Aragó, es troba la *Mamella Blava*. Un cim molt elevat on hi ha un piló de punt geodèsic que es veu des de la mar d'enfront de Benicàssim i Castelló. Els mariners utilitzaven com a senya alta en diverses enfilacions lligada a senyes baixes com ara el Sanatori, el Toró, el Campanar o el Far, totes d'indrets del terme de Castelló. La Mamella Blava es correspon al cim *Alto de Pina* 1.398,70 m, a terra també anomenat el *pico de Santa Bárbara*, que és al terme de Pina de Montalgrao, on hi ha una ermita dedicada a la santa.

Segons una llegenda, el santuari de Santa Bárbara es va construir cap al segle XVI i el va sufragar un mariner que durant una tempesta en la mar va fer la promesa a l'advocada protectora contra les tronades, que si se salvava construiria una ermita en aquella elevació. El color blau del topònim mariner és degut a la gran distància de la costa (més de 50 km). La llunyania provoca la variació cromàtica respecte al color d'altres serres més pròximes.

Aquest topònim de terra va donar nom a un talassònim: *el murall de la Mamella Blava*. El murall, és a dir, una barra de roques sotaiguada, que puja des del sediment, se situa a unes 24-28 braces (40-46 m) de la superfície i es troba aproximadament enfront del litoral en el límit dels termes de Castelló de la Plana i Benicàssim, al sud-est de la gran zona submarina anomenada la Roca de Llevant. Els pescadors localitzaven aquest murall amb la senya de terra «Mamella Blava pel Campanar de Castelló» en la interferència amb una altra senya de llevant: «la Morrada pel Castell».

La *Mamella Grossa* és una elevació del relleu percebuda pels pescadors al nord del litoral de la Plana. Se situa en el Maestrat, a la Serra del Valldàngel, i es correspon amb el *tossal d'en Canes* de 715,55 m, en el terme de la Salzadella, en la confluència amb el terme d'Alcalà de Xivert i una mica al sud d'on limita amb el terme de Santa Magdalena de Polpís. Hi ha un vèrtex geodèsic, que ja venia indicat («pilar») en un mapa de 1878 com a punt de referència, amb el nom de *Sierra Encanes*. La Mamella Grossa és la senya alta de diverses enfilacions: «Mamella Grossa per Casetes Torresal», «Mamella Grosa per canto de fuera Torreblanca», «Mamella Grosa per Campanar Torreblanca», «Mamellonet Mamella Grosa per Castell», «Mamella Grosa per tierra Castillo» i «Mamella Grosa asomando».

També en el Maestrat, en les Talaies d'Alcalà, a l'oest del terme de Santa Magdalena de Polpís, se situa *la Ma-*

Des del Sud del Cap d'Orpesa, vista cap al nord. En segon pla el tossal d'en Canes (Salzadella) a l'esquerra i la Talaia Grossa (Alcalà de Xivert) a la dreta. (Foto de G. Membrado)

Des de l'entrada al port de Castelló (grua) vista cap a l'oest. El Pico de Santa Bárbara (Pina de Montalgrao) a la dreta. (Foto de G. Membrado)

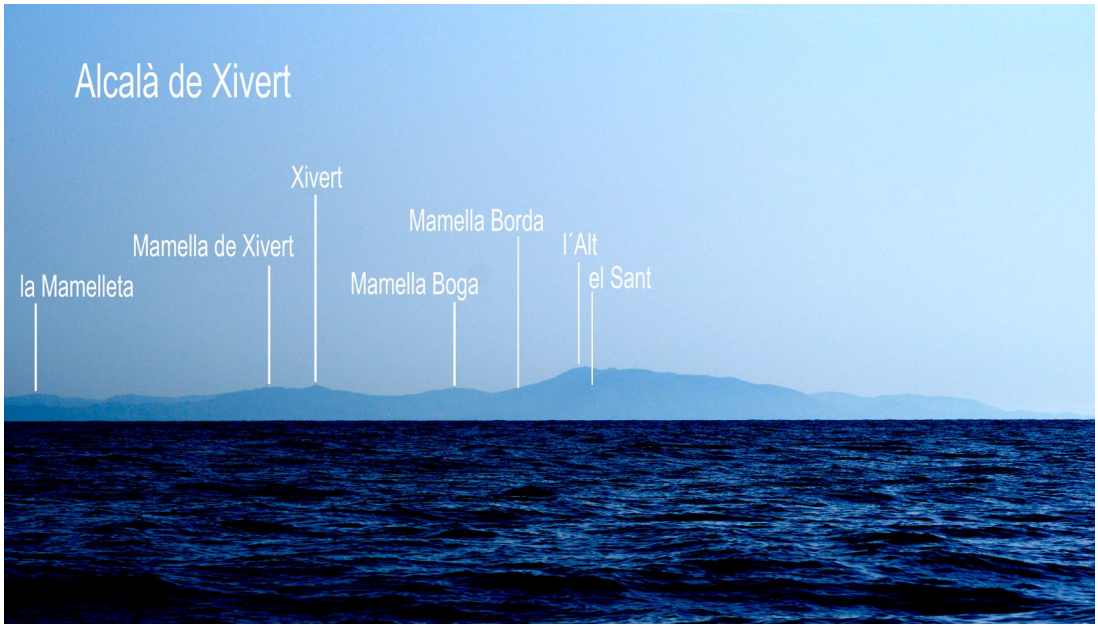

Des d'enfront d'Orpesa vista cap al nord. D'esquerra a dreta: la Talaia Grossa, el Castell de Xivert, lo Tòlec i el tossal dels Ratons (Alcalà de Xivert) i lo Canonge (Santa Magdalena de Polpís). (Foto G. Membrado)

melleta, que es correspon amb la *Talaia Grossa*, elevació de 635 m. És una senya alta que els pescadors alineaven amb punts de vora mar com ara la torre de Torre de la Sal i la Caserna Vella, els dos al terme de Cabanes o el Castell (la Torre del Rei) d'Orpesa.

Aquesta elevació i l'anterior els mariners les veien des del sud de la mar d'enfront d'Orpesa, pròximes en la mateixa línia d'horitzó. L'adjectiu de la *Mamella Grossa* i el diminutiu de la *Mamelleta* s'expliquen per la diferència d'altitud: 716 la primera i 635 la segona i la distància, ja que la Talaia Grossa, en línia recta, està 2,7 km més al nord.

La *Mamella Borda* és un relleu arredonit que es percep de manera parcial des de la mar d'enfront del litoral de la Plana en la vessant occidental del sud de la serra d'Irta. Segons van indicar els pescadors del Grau de Castelló, perquè siga visible en la falda occidental de l'Alt ha de correspondre al paratge anomenat *lo Canonge*, una elevació de 476,49 m on naix el barranc del Buscarró i en la falda de la qual hi ha la cova del Buscarró. Aquesta elevació està en el terme de Santa Magdalena de Polpís, al sud del poble, prop del límit amb el terme d'Alcalà, en el vessant oriental de la serra d'Irta. Els pescadors que recordaven el nom no sabien dir cap enfilació on s'usàs de senya i tampoc n'hem trobat en altres fonts. En alguna ocasió els mateixos pescadors, en referir-s'hi, localitzaven la Mamella Borda vista des de la falda del Gros, junt a la Mamella del Mitjanet.

El topònim la *Mamella Plana* també el recordaven els pescadors del Grau de Castelló com una elevació arredonida i allargada d'oest a est, amb un contorn amb altitud de 375 m fins al màxim de 397 m en el límit septentrional del terme de Benicàssim amb el de Cabanes, a continuació a l'est de les Agulles. Tampoc recordaven cap enfilació on es prengués de senya.

La *Mamella del Mitjanet*, localitzada en la Plana Alta, es correspon amb l'elevació *Juvellús* (Segons Coromines, del llatí JUGUM 'carena'), de 328,77 m, entre l'elevació de les Agulletes (438 m) a l'oest i el Gros (el Puntal, 422 m), a l'est; en la confluència dels termes de Benicàssim, Cabanes i Orpesa.

Es pren de senya alta de l'enfilació «Mamella del Mitjanet pels Quatre Masets» que serveix per localitzar el talassònim *el Mitjanet*, que és una petita zona amb el fons a 12 m de profunditat, sense roques, a l'eixida del port de Castelló. Hi ha un altre espai més gran, sense roques, envoltat per la roca d'Almassora, anomenat el racó del Mitjà. Podríem interpretar que tant el nom *mitjanet* com *mitjà* tenen la motivació per designar una zona lliure de roques entre dues de rocoses. Vist així, el qualificatiu de la mamella vindria del talassònim i no a l'inrevés, tot i que també es podria interpretar en l'altra direcció.

En la mateixa línia d'horitzó del sud de la serra d'Irta, en les anomenades muntanyes de Xivert, a l'oest, es percep la petita elevació anomenada pels pescadors la *Mamella de Xivert*, que es correspon a l'elevació del mateix castell de Xivert (381 m). En la mateixa serralada, els pescadors distingeixen aquesta elevació d'una altra de pròxima al nord-est, una mica més alta, que anomenen simplement *Xivert*, de 401,47 m, que a terra es coneguda com *lo Tòlec* (Coromines suggereix d'origen àrab, de *talq*: 'guix, talc, mica, amiant'), tot en el terme d'Alcalà de Xivert.

A la comarca de la Plana, en la serra del Desert de les Palmes, al terme de Benicàssim en el límit amb el de la Pobla Tornesa, hi ha la *Mamelleta dels Pinets* o *la Mamella dels Pins*. La caracterització de l'elevació per la vegetació que la cobreix ja es testimoniava a finals dels segle XIX en el mapa que castellanitza el nom com a *Monte Pinos* (1878). Actualment, a terra, es coneix amb el nom del *Caragol de Panxa*. Amb el cim a 700 m, la petita elevació punxeguda, encara coberta de pins, es dibuixa entre les elevacions dels Colls i de Monsoliu (el Bartolo). Serveix de senya baixa en l'enfilació «Penyagolosa per la Mamella dels Pins».

Escrit en els mapes dels pescadors hem trobat *la Mamelleta Roncabanes* com a senya alta alineada amb el Far i el Castell (la Torre del Rei), tots dos d'Orpesa, en les enfilacions que porten a la zona rocosa del fons marí anomenada Roncabanes, a uns 50 m de profunditat enfront del litoral del terme de Castelló de la Plana. Amb aquesta única informació podria correspondre al cim de *la Ferradura* de 501,05 m en el terme de Cabanes o *el tossal de Subarra* de 497,86 m, en el terme de Benlloc.

Amb el nom de *Mamella de Sant Domingo* hem trobat identificats dos indrets diferents. En un mapa de 1878 es documenta, castellanitzada, la *Teta de Santo Domingo o Sierra del Turnell*. Atenent a la localització en el mapa, ha de correspondre al *Turmell*, de 1.274 m, que és el cim més alt i, per tant, més visible, situat en el límit entre els termes de Xert i Vallibona. En la continuació de la serra del Turmell, pel nord-est, hi ha *les moles de Sant Domingo* (1.039 m), que reben el nom del santuari de Sant Domingo, situat més avall, a 650 m d'altitud, en la part occidental de les elevacions.

D'altra banda, un pescador de Benicarló identifica *la Mamella de Sant Domingo* amb una elevació situada en el límit del terme de Catí amb el de Morella, el *tossal de la Nevera*, de 1.285,70 m. El mateix mapa de 1878 també

inclou la *Sierra Nevera o de Catí* com a orientadora en la navegació. Aquesta elevació rep el nom dels dipòsits de neu que hi havia en el seu vessant. La nevera està documentada des de 1592, i la va reconstruir el 1636 un vinarossenc. La neu conservada en aquest dipòsit es portava fins al litoral (Vinaròs i Benicarló).

Tot i que el referent del santuari dominicà s'ajusta més al topònim, hem comprovat que l'enfilació «la Mamella de Santo Domingo per Sant Antoni» pren la senya alta de la serra de Catí i, amb la baixa de l'ermita de Peníscola, s'alinea amb l'espai submarí anomenat *el Carreró*.

Les Mamelletes, en plural, és el topònim usat com equivalent a *los Germanets* per referir-se a unes grans elevacions allunyades de la costa d'enfront del Maestrat. Podria tractar-se del *Tossal del Rei* (de 1.350 m), en el límit entre el País Valencià, Catalunya i Aragó, juntament amb les elevacions pròximes per la part de llevant, el *Tossal de Cervera* (1.347 m) i *el Negrell* (1.345 m). En l'enfilació «los Hermanitos por San Sebastián», la primera senya correspon al tossal del Rei, i la baixa, a l'ermita de Sant Sebastià i la Misericòrdia de Vinaròs, i serveix per localitzar el talassònim *la Roca Plana* en la mar de Benicarló.

En el massís dels Ports de Tortosa-Beseit, situat a la comarca catalana del Baix Ebre, en el municipi de Roquetes hi ha *la Mamella Alta*. L'adjectiu que conforma el topònim respon al fet de ser el punt més alt de les Terres de l'Ebre i de la província de Tarragona. Té vèrtex geodèsic, la qual cosa ratifica la seua visibilitat, en el nostre cas, des de ben al sud. Es correspon al *Caro*, un cim de 1.441 m. Forma part de diverses enfilacions com a senya alta: «Mamella Alta per Sant Sebastià».

Per acabar, tenim una referència a una *Mamella Negra* en un mapa d'un mariner del Grau de Castelló. La trobem usada com a senya alta en l'enfilació «*Mamella Negra* per Faro» per assenyalar una zona de mar entre el Ferelló i el Punxó, enfront del port de Castelló a una profunditat entre 35 i 45 m.

Encara hi ha dos referències més en sengles enfilacions de fonts escrites: «*Mamella del Bayo* per Torre Torresal»; i «*Mamella del Baiso* per Torretorresal»; sobre les quals no ens ha arribat més informació.

Tal com es veu en la mostra, els noms que des de la mar els pescadors donen als elements que serveixen de senya no sempre es corresponen amb els noms amb què són coneguts a terra. Una de les aportacions destacables del projecte és precisament la localització dels topònims i talassònims en els mapes amb la correspondència amb el nom de terra, si el té. La tasca ha resultat complicada, perquè cada pescador servava les seues senyes. Així i tot, sorprèn que els pescadors des d'Almenara a Vinaròs i més enllà per les dues bandes, usen els mateixos topònims mariners i talassònims per als mateixos llocs principals. El fet és explicable per la gran mobilitat dels treballadors de la mar, al llarg del temps.

Des del punt de vista filològic, l'onomàstica marinera compta amb termes poc coneguts per la gent de terra endins, com ara, els genèrics: el murall i la barbada 'fons d'arena contigu a un clap d'algues, de roques, etc.' Alguns noms presenten curioses variants formals: el topònim *el Toró* és el nom d'un turó i el talassònim *el Ferelló*, respon al significat de faralló.

L'estudi també recull històries i llegendes relacionades amb els indrets, com el referit de l'ermita de Santa Bàrbara de Pina, que afegeixen l'interès etnològic.

La publicació del llibre i l'exposició dels mapes donarà a conèixer aquesta part del nostre patrimoni cultural.

Fes-te membre de la Societat d'Onomàstica!

¿Vols contribuir a l'existència d'aquesta entitat, única en tot el territori i amb més de 35 anys d'història, que és punt de trobada dels interessats en aquesta matèria?

Fes-te'n soci per només 25 € l'any!

Escriu-nos a info@onomastica.cat i forma part d'aquest projecte.

El teu *nom* hi ha de ser.

2025 Any Ramon Amigó i Anglès

Jordi Càceres-Silva
Societat d'Onomàstica

Aquest any s'escau el centenari del naixement de l'escriptor, professor i onomasiòleg Ramon Amigó i Anglès (Reus, 1925-2011), que va pertànyer a la generació de postguerra —la qual no va poder assolir estudis superiors—, però va realitzar una tasca investigadora i científica d'alt valor humanístic i cultural. Bona prova és el seu nomenament com a membre numerari de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans el 1994. La seva trajectòria destaca per la realització i la sistematització metodològica d'estudis monogràfics de noms de lloc i de persona organitzats a partir de l'àmbit municipal, el mestratge sobre l'escola d'onomasiologia del Camp de Tarragona, i la seva incansable tasca difusora al voltant de la importància de l'onomàstica com a ciència.

Jornada d'homenatge

El proppassat 15 de febrer, el Centre de Lectura de Reus i la Societat d'Onomàstica van organitzar una jornada d'estudi i homenatge, en què es va recordar la personalitat i l'obra d'un dels pioners en la investigació de la toponímia i l'onomàstica catalanes a la sala Hortensi Güell del mateix ateneu de Reus.

El programa de la jornada va iniciar-se amb la inauguració de l'exposició bibliogràfica al vestíbul de la Biblioteca del Centre de Lectura. Amigó va publicar deu reculls onomàstics de diferents termes municipals, i quatre en col·laboració, principalment, de les comarques del Baix Camp i del Priorat. A més de vint-i-vuit monografies sobre temes diversos, i infinitat d'articles, treballs en publicacions col·lectives, edició de textos, traduccions o pròlegs a diferents obres.

Els parlaments inaugurals van anar a càrrec de Lluís Miquel Pérez, president del Centre de Lectura, Pere Navarro, president de la Societat d'Onomàstica, i Montserrat Amigó, filla de l'homenatjat.

La primera ponència, a càrrec de Joan Tort Donada, va ser una original «Semblança biogràfica de Ramon Amigó» entorn tres eixos o constants, com són la paraula com a concepte de punt de partida de la seva trajectòria d'investigació, la recerca de la intel·ligibilitat per tractar d'entendre una comprensió del nostre entorn present a través del noms, i la idea de memòria en la seva obra com una interpretació dels indrets locals que passen a un estadi universalista. Tot seguit, Joan Anton Rabella va intervenir amb la ponència «Ramon Amigó i la seva relació amb l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans», en la qual posava de relleu el referent fonamental, tant metodològic com en el treball de camp, que va significar l'homenatjat en el conjunt de Catalunya. A continuació, Eugeni Perea va exposar com va esdevenir «L'Escola Amigó d'Onomàstica», que ha convertit el Camp de Tarragona i el Priorat en la superfície amb més extensió inventariada de Catalunya. I, finalment, Pere Navarro —com a impulsor continuador dels estudis onomàstics a l'àrea del Camp de Tarragona des de la Universitat Rovira i Virgili— va fer allò que li agradava tant al mestre, resseguir «Els inventaris onomàstics del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre. Estat de la qüestió»

Reus, 15 de febrer de 2025 (fotografia de Jordi Càceres)

Sortida onomàstica a Siurana

El 24 de maig, la Societat d'Onomàstica va realitzar una sortida comentada a diferents espais amb diversos noms lligats a la història o la geografia del nucli urbà i el paratge de Siurana. L'alcaldessa de Cornudella de Montsant, Txell Cardona, el regidor del nucli de Siurana, Vicenç Mans, i el president de la SdO, Pere Navarro, van donar la benvinguda i van enaltir la contribució d'Amigó en la salvaguarda dels noms de Siurana, com a referent cultural de la seva singularitat també. L'interès de la sortida onomàstica fou la identificació onomasiològica de noms in situ amb comentaris descriptius, documentals o semàntics. I va acabar amb un dinar de germanor. La jornada va comptar amb 28 persones entre estudiosos, socis, amics i familiars.

Ramon Amigó va tenir una predilecció per l'estudi de tres llocs icònics a la seva obra: el primer Reus, la seva ciutat natal, de la qual edita el 1957 un primer recull ordenat per genèrics, mentre que el 1988 en publica una edició ampliada amb més material d'arxiu, ordenada per específics segons el sistema que ell mateix instaura a partir de la seva onomàstica de Prades (1985). Aquest repositori és la base per elaborar *Llenguatge endins* (2000) o *Les etimologies* (2004). Així mateix, el 1960 va publicar la segona edició de *Guia de les Muntanyes de Prades, Montsant i Serra la Llena* en dos volums, ampliant els itineraris que van proposar Josep Iglésies i Joaquim Santasusagna a la primera publicació de 1932, que li van servir de context per aprofundir en els espais més interessants que estudiaria anys a venir. La segona, la Mussara, va ser una de les seves primeres preocupacions de la seva trajectòria investigadora. I la tercera, Siurana, tant pel seu interès inicial excursionista, com per la seva bellesa natural i paisatgística, però especialment perquè veia la poca quantitat d'informadors davant les úniques quatre famílies que van resistir romandre-hi després de l'agregació a Cornudella de Montsant el 1940.

Així doncs, aquesta sortida onomàstica també va servir per fer una menció als seus informadors coetanis, especialment els germans Ramon i Ivo Roig Olivé de cal Ramon de l'Esteve, els germans Ramon i Josep Bonet Martí del mas d'en Candi, i el Ramon Marsal Inglés del mas de Sargantill. Contràriament a la poca informació oral, va trobar molta documentació notarial dins els trenta manuals datats entre 1229 i 1711. Després de publicar el seu recull onomàstic el 1995, ens va sorprendre amb l'estudi *Siurana de Prades. La terra i la gent* (1998).

Els assistents van poder gaudir de la panoràmica de la conca alta del riu Siurana des de la Punta, amb comentaris sobre les particularitats onomàstiques com les Qua-

drolles, pronunciació particularitzada de «cadolles», documentada cap al 1312. O bé el Vidrier, un molí, que el 1312-39 apareix escrit «Vedrier», com a cognom o renom, sens perjudici de l'ofici. I encara Coes Rases, una partida anotada cap al 1229 que sembla una reducció de cova > coa, però que també podria ser un cognom pertanyent a «Johan Caudarasa».

A la Torre Alta es va explicar la delimitació de l'antic terme, identificant els principals topants que componien la panoràmica i l'horitzó del sector de tramuntana: la Siuranella, les Esplugues, les fonts Caldes, el pilar del Caragol, la Cova del Tití, la serra de la Gritella amb els tossals de les Solanetes, el Tossal Pelat, Cantacorbs i la Marmolina. I el darrer punt comentat fou el sector de migdia, des del Castell vers la vall del Siurana i Gallicant (el tossalet del Franquet, el molí de l'Esquirola, els Quatre Molins, el mas de Ribelles de Dalt i el de Baix, etc.).

Siurana, 24 de maig de 2025 (fotografia de Mar Batlle)

Visions literàries i onomàstiques

El 25 d'octubre va tenir lloc la ruta «La Mussara i Siurana. Visions literàries i onomàstiques a través de Ramon Amigó i Anglès», impulsada per les Biblioteques Municipals de Reus i la Biblioteca del Centre de Lectura amb la col·laboració de l'Ajuntament de Reus i de Cornudella de Montsant amb un total de 25 assistents. La sessió va consistir en una visita guiada pels dos indrets, amb la lectura de diferents fragments de textos literaris extrets d'obra diversa publicada per Ramon Amigó.

La Mussara i Siurana tenien en comú la pèrdua de la gent autòctona que hi va habitar, la desaparició de l'autonomia municipal, i la necessitat de rescatar el patrimoni toponomàstic. Aquestes característiques fan d'ambdós llocs un laboratori lingüístic per a Amigó, a causa de les troballes genuïnes de noms inalterats per les característiques d'aïllament i de poblament dispers, que calia conservar i estudiar. A la Mussara troba el rastre dels darrers estadants, ja deslocalitzats per la despoblació a la rodalia, però molt poca documentació. Treu a la llum un primer recull el 1957, i el 2019 un segon amb poques alteracions documentals, revisat per l'autor abans del seu traspàs. El 1998 publica *Amb penyals d'un blau cansat* (títol manllevat d'un vers carnerià sobre l'ermita de Sant

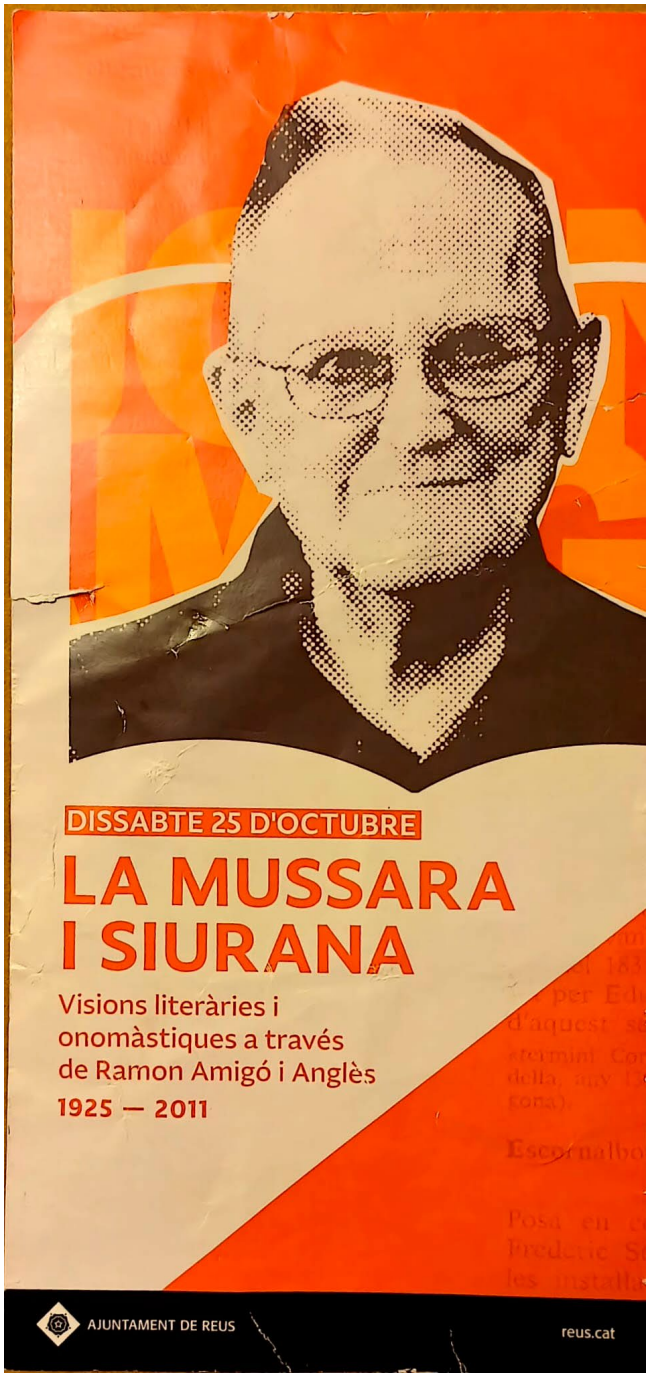

Joan del Codolar), on hi dedica el capítol «A l'entorn de la Mussara» amb sis articles publicats, procedents de diversos mitjans. I encara el 2006 aplega tots els seus articles sobre aquest llogarret i els seus masos a *La Mussara, un vell afecte*.

Des de la Promontòria de la Mussara es van tractar els temes del despoblament a partir del text «Claudicacions rurals: la Mussara» (1960), on Amigó descriu el seu primer record desolador en trobar-se per primera vegada amb el nucli de cases deshabitat i esbatanat. A continuació, des de la punta de les Airasses, es va fer referència a les cingles (en femení) a partir de la lectura d'un fragment de l'article «Dialectalismes mussarencs» (1961). I la darrera lectura en veu alta fou un passatge sobre el gentilici col·lectiu a mena de renom que rebien els seus estadants «A la Mussara, ranes; a la Febró, pardals» (1997).

I, més tard, la ruta va prosseguir per Siurana. La Punta és un mirador excels sobre la conca alta del riu Siurana, on s'ataüllen les aigües que davallen de la Febró i del Gorg junyint-se amb les de l'Argentera a l'embassament, però l'espectacle més superb és la muralla de roca que forma la serra Major de Montsant com a teló de fons, descripció que va seguir-se amb una declamació del text «L'esquena mascla de Montsant» (1992). El recorregut va continuar fins al refugi excursionista Ciriac Bonet per donar raó de la península roquera amb una petita citació d'«Una muralla sense escletxes» (1998), capítol publicat dins de *Siurana de Prades. La terra i la gent*. La darrera recitació va ser l'entrada onomàstica del Salt de la Reina (sense Mora) davant el mateix lloc d'anomenada, que Amigó descriu a *Siurana de Prades, enllà de la història i de la llegenda* (1995). El comiat va esdevenir-se recorrent el recinte sobirà i jussà del Castell, i admirant el paisatge embadalidor des d'aquesta talaia sarraïna.

Addenda

Miquel S. Jassans recordava el seu amic i mestre amb unes paraules entranyables, que el definien: «Una manera de ser que situava en Ramon Amigó per damunt de molts era la seva humilitat i senzillesa, no imposava mai, sempre aconsellava, i davant un dubte et donava confiança, cosa que el feia més humà i més savi». L'Any Ramon Amigó i Anglès ha estat un retrobament amb la seva obra ingent, però també un punt d'inflexió per reflexionar sobre el futur dels estudis onomàstics, dels projectes iniciats o bé per emprendre, però especialment un encontre de companyonia amb amics que comparteixen un afecte per la llengua i el país. Gràcies, Ramon, per tot i tot!

La Mussara, 25 d'octubre de 2025 (fotografia de Cristina Garreta)

La Caixa del Matarranya

Manuel Coll i Taberner

1. Introducció

Les tropes catalanes van participar en la conquesta del territori andalusí que va passar a formar part del Baix Aragó en la segona meitat del segle XII. En la posterior repoblació d'aquestes terres baixaragoneses també hi van participar repobladors catalans. Aquesta participació catalana va deixar com a record diversos topònims majors i menors. Un topònim documentat d'aquella etapa històrica fou el de la *Penya d'Asnar Laganya*, també coneguda com *la Caixa de Vall-de-roures*. En aquest article procuraré mostrar la seva possible catalanitat relacionada amb aquella època medieval de conquesta i repoblació. Aquesta proposta onomàstica està fonamentada en materials onomàstics catalans; per tant, cal considerar-la com una proposta limitada que queda oberta a d'altres que se'n puguin fer des de la perspectiva documental aragonesa.

2. La Caixa a l'*Onomasticon Cataloniae*

L'obra magna de Joan Coromines conté tres citacions sobre aquesta penya o caixa en els volums III, V i VI, que copiaré seguidament en aquest mateix ordre numèric.

La primera, en el volum III, BI-C, pàg. 178; «LA CAIXA: 1) *La Caixa de Vall-de-roures*, gran mola voltada de cingles a l'extrem ponent de Vall-de-roures, anomenada també *Penya d'Asnar Laganya*: altra denominació que li ve del capitost del temps de la Reconquesta, nom que sovint ha estat mal llegit com si fos *Asnar La Gaya*...»

La segona en el volum V, L-N, pàg. 32; «LLAGANYA: *Penya d'Asnar Laganya* o *Penya de la Caixa*, a l'O. de Vall-de-roures (Matarranya). Prové del malnom d'un heroi de la Reconquesta, que es fortificà, a mitjan segle XII, en aquesta penya inaccessible. Sovint s'ha llegit malament la grafia *lagaya* dels manuscrits, amb -y- = -ny-, altres n'han dit *Penya d'Asnar La Gaya*, sense fonament. DOC. ANT. 1175: *peña de Aznar Lagaña* (BABL II, 393); 1179: *penes de Aznar la Gay[o]na* (amb -o- erònia), (Nic. SANCHO, *Descr. De la Ci. De Alcañiz*, 850, p. 590). Aquella penya té una gran capçada seca. A dalt s'havia fet fort el capitost amb els seus, i proveït de queviures per als setges, però amb poca aigua: es natural que l'home no podria rentar-se gaire acuradament els ulls; d'ací el sobrenom "En Lleganya"...»

La tercera en el volum VI, O-SAI, pàg. 194; PENA: *La Pena*, terme de Vall-de-roures. «Designaria de primer, una rocassa, probablement la que figura com *Pinam de Bene*, el 1179 en la llista d'afrontacions d'Alcanyís, després de *fluvium d'Algars* i seguint per *las Penas de Aznar Lagay<n>a* [per aquest vegeu l'article *Laganya*, i *La Caixa*], (Nic. Sancho *Descr.* De Alcañiz, 186, p.520). *Pina* i *Bene* són duplicats: llatí aquell i mossàrab aquest, amb B- arabitzant; avui es parla sobretot del *Riu de la Pena*...»

Veiem, doncs, que a l'*Onomasticon Cataloniae* no es concreta la catalanitat d'aquest topònim baixaragonès. També hi podem veure algunes errades de caire geogràfic que cal rectificar. Així, les *Pinam de Bene*, o Roques de Benet de la comarca de la Terra Alta, no s'han de confondre amb la Pena que dona nom al Riu de la Pena, situada a l'extrem sud del terme de Vall-de-roures. Aquest antic topònim terraltí ens pot recordar un personatge andalusí: *Ben Sa'et*; que va poder derivar a Bené o Benet.

3. La situació geogràfica de la Caixa de Vall-de-roures

En l'*Onomasticon Cataloniae* trobem situada la Caixa a ponent de Vall-de-roures; una descripció geogràfica que no s'ajusta a la realitat.

Vall-de-roures té un extens terme de 123,84 km². Es caracteritza per ser força accidentat, on la Caixa forma part de la serra de Periganyol. En el llibre *Les terres del Matarranya*, Salvador Ginesta, a la pàg. 188, hi fa la següent descripció: *Aquesta Caixa o Arca de Vall-de-Roures, situada a 935 metres d'altitud, és un enorme bloc calcari de forma rectangular d'uns 250x90 metres i una alçària d'uns 30 metres, tallats gairebé a pic, que sembla col·locat artificialment damunt la serra i, vist de lluny, presenta la configuració que li valgué el nom.*

El terme de Vall-de-roures o *Valderrobres* està format per dos parts ben diferenciades: una part nord, en la qual el casc urbà hi està situat en el centre aproximadament, i una part sud que consisteix en una mena de tascó allargassat que comprèn l'estreta conca del riu de la Pena; la punta del tascó culmina en el pic o tossal del Rei, o també dit dels Tres Reis, de 1.352 metres d'alçària. Es considera que aquest tossal és el lloc on conflueixen els regnes d'Aragó, Catalunya i València.

La serra del Periganyol està situada al sud de la població de Vall-de-roures. El pic del Periganyol, de 1.033 metres d'alçària, fa de límit amb el terme de Beseit, situat al seu llevant. A ponent del Periganyol s'aixeca la Caixa i, seguidament, el cim de la Picossa des d'on es vigila que no hi hagi incendis forestals. A la Caixa se li dona una altura de 1.014 metres. La part de la solana de la Caixa, o Arca, forma part del terme de Beseit. Així, doncs, la Caixa està situada a ponent del terme de Beseit.

Embassament de Pena i la Caixa a la dreta de la imatge. https://ruralmatarranya.com/ca/matarraya-que-ver/

4. Els Asnar de Cerdanya-Urgell

El nom de persona Asnar, Asner o *Aznar* és un antropònim que va estar relacionat amb l'espai pirinenc durant l'època medieval. Jordi Bolòs i Josep Moran van publicar l'any 1994 el volum primer del *Repertori d'antropònims catalans*, dedicat als noms de persona de l'època carolíngia. En els documents d'aquella època van trobar el nom Asner o Asnar de manera abundant en els comtats de Pallars, Ribagorça, Urgell i Osona. Així doncs, és un nom personal pirinenc que pot haver tingut l'origen en els territoris dels Pirineus occidentals, però que es va anar estenent fins als comtats carolingis dels Pirineus orientals (Bolòs 2022: 148).

L'historiador Joan Blasi Solsona explica els orígens del comtat de Cerdanya en el seu llibre *Els oblidats comtes de Cerdanya (798-1117)*. En ell, a la pàgina 59, en un capítol dedicat al comte Asnar Galí I, exposa que aquest fou el segon comte de Cerdanya-Urgell entre els anys 820 i 824. Anteriorment ja havia estat el primer comte d'Aragó, però Asnar Galí fou expulsat del comtat aragonès pel seu cunyat Garcia Malo a causa d'unes desavinences familiars. Per aquest motiu Asnar Galí va anar a França a implorar la protecció de l'emperador franc, el qual li va encomanar els territoris de la Cerdanya i l'Urgell. L'historiador Raimon d'Abadal va comentar aquests fets i va opinar que Asnar devia ser profranc, partit a favor del qual hauria ocupat les terres d'Aragó al cabdill musulmà Amrus ibn Jusuf entre els anys 809 i 819. Amrus dirigia el bàndol antifranc recolzat per Garcia Malo, Enneko Arista i els Banu Cassi, que aquells anys seguien les consignes de l'emir cordovès. Aquest fet afegiria una raó política, a més del conflicte familiar, que explicaria l'expulsió d'Asnar Galí, o *Galindo*, de les terres aragoneses.

Aquest comte Asnar Galí rebé sepultura en algun lloc de Cerdanya o Urgell no localitzat; tampoc se sap exactament les circumstàncies de la seva mort. Sembla que Asnar Galí fou succeït pel seu fill Galí Asnar en les terres de Cerdanya-Urgell al voltant de l'any 824. Després de diverses vicissituds, aquest Galí Asnar va tornar a les valls aragoneses per a recuperar el comtat aragonès l'any 844. En tot cas sí que sabem, per documents posteriors, dels llocs on es podria haver donat la presència del comte Asnar Galí i del seu fill Galí Asnar; així, per exemple, la *terra*

La Caixa. https://www.viajarruteando.com/2015/05/01/beseit-peringanyol-la-caixa-beseit/, (fotografia de Jordi Vallvé)

Asnario o *puio Galindone* surten esmentats de tant en tant en els documents del capítol de la seu d'Urgell.

El desplaçament d'Asnar Galí i del seu fill a les terres de la Cerdanya i l'Urgell a començament del segle IX, va comportar l'emigració dels seus familiars i partidaris cap a les terres pirinenques orientals de la marca hispànica sota control franc o carolingi. Aquesta presència aragonesa va promoure que el nom Asnar es propagués per aquestes terres juntament amb altres noms aragonesos.

5. La serra de Llonganya en el segle X

En un document del segle X, estudiat per Jordi Bolòs, s'esmenta la serra de Llonganya. Podem veure que en aquest document de l'any 959 sobre el lloc de Salarça (o Salarsa) al Ripollès, el levita Miró (el futur comte i bisbe Miró Bofill), donà al monestir de Sant Joan de les Abadesses l'alou de Salarça *(ipsa Arza)*, que li venia del seu germà, el comte Guifré. S'esmenten les següents afrontacions: amb Beget i amb la vil·la de Pera (est), amb la serra de Llonganya (sud), amb l'alou de Bolòs (oest) i amb l'alou de Sant Pere (de Camprodon) i el Puig Cubell (nord). Comenta Jordi Bolòs que si fem cas d'aquestes afrontacions, que fan arribar aquest terme de Salarça fins a tocar el terme de Pera i a la serra de Llonganya, l'extensió del territori de Salarça era d'uns 14 km², i que podia comptar amb una vintena de masos dispersos, encara que no es pot descartar que hi hagués algun nucli concentrat on hi visquessin diverses famílies (Bolòs 2022: 121-122).

A l'*Onomasticon Cataloniae*, en el volum V, L-N, es troba esmentada la serra de Llonganya. A la seva pàgina 96 hi diu: «Mas i Serra de Llonganya, entre la Vall del Bac i la Bolòs-Salarsa, en la comarca de la Garrotxa. Documentada l'any 959: *Longania* (Montsalvatge XV, 185). Amb varietat *Les Longaines*, trajecte de platja a Llavaneres (Maresme); *Llongana*, partida de Manacor (Mallorca), i *Llonganes*, partideta del terme de Targassona (Alta Cerdanya). Derivat que devia tenir el significat de faixa allargassada de terra conreable...»

En l'*Atles del Comtat de Besalú (785-988)*, de Jordi Bolòs i Victor Hurtado, a la pàg. 27, podem trobar situada la *serra de Longania* del document de l'any 959, i també el mas de *Longaniano* esmentat en un document de l'any 957, en un mapa que mostra la cantonada nord-oest de l'antic comtat de Besalú.

La forma documentada *Longaniano* pot fer pensar en un antic nom personal Longanià, i que la serra va adoptar aquest nom en femení, la Longania o la Llongania, com si fes referència a la partida de terra dependent del mas de Longanià.

En l'índex final, a la pàgina 86 s'especifica que l'antiga serra de *Longania*, o Llonganya, es correspon amb la serra que conté l'actual cim del Talló, de 1.278 metres d'altura, entre les comarques del Ripollès i la Garrotxa.

Crec que aquest topònim del segle x de l'antic comtat de Besalú pot haver estat la base del cognom del cavaller *Asnar Laganya* del segle xii. A causa d'un procés lingüístic es va poder arribar a una uniformització vocàlica, i a una assimilació amb el nom comú *lleganya* o *llaganya*, que hauria portat al cognom Laganya o Llaganya.

6. Conclusió

El riu Matarranya era una via de comunicació on es trobaven els regnes andalusins de l'època de les taifes. La conquesta de Saragossa l'any 1118 a mans d'Alfons i d'Aragó, i la conquesta de Tortosa i Lleida per Ramon Berenguer iv a meitat del segle xii, va deixar el Matarranya sota la dependència del regne andalusí de València. En la segona meitat del segle xii, les campanyes conqueridores d'Alfons ii d'Aragó van acabar amb el domini andalusí sobre el Baix Aragó. La Caixa de Vall-de-roures va rebre el nom del cavaller Asnar Laganya o Llaganya, que va poder participar en aquesta etapa conqueridora i repobladora del Baix Aragó formant part de les tropes catalanes integrades en la Corona d'Aragó.

Bibliografia

Blasi Solsona, Joan. 2024. *Els oblidats comtes de Cerdanya (798-1117)*. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors.

Bolòs, Jordi; Moran, Josep. 1994. *Repertori d'antropònims catalans i*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Bolòs, Jordi; Hurtado, Victor. 1998. *Atles del comtat de Besalú (785-988)*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor.

—2015. *Atles dels comtats de Cerdanya i Berga (v788-990)*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor.

Bolòs, Jordi (ed.). 2022. *Paisatge històric i cartografia. De l'època romana fins a l'actualitat ix. (2021)*. Lleida: Universitat de Lleida – Pagès Editors.

Coromines, Joan. 1997. *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial – La Caixa.

Ginesta Batllori, Salvador. 1991. *Les terres del Matarranya*. Barcelona: PAM.

Mestre Campi, Jesús (dir.). 1993. *Diccionari d'història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.

Miguel Ballestín, Pascual. 2015. *Toponímia mayor de Aragón*. Saragossa: Gara d'Edizions.

Viguera, María Jesús. 1988. *Aragón musulmán. La presencia del Islam en el valle del Ebro*. Saragossa: Mira Editores.

sdo

Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica

Ja es poden consultar tots els números del Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica a

RACO

https://www.raco.cat/index.php/BISO

Quan un papagai es va convertir en cucut: un cas de substitució toponímica a la Garrotxa medieval

Ramon Prior i Tió

Vista aèria del Mas de l'Orri, a Sales de Llierca. Font: Google Earth

Introducció

A l'Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses, al Ripollès, es conserva un document[1] en suport de pergamí de l'any 1044 en què es registra l'existència d'un alou[2] a l'Alta Garrotxa anomenat *Mordano*, que incloïa un indret denominat *Papaches*.

Tot i que cap d'aquests dos topònims d'origen medieval s'ha mantingut fins avui, el document de 1044 ens permet establir un punt de partida per a l'estudi. La possible correspondència de *Papaches* amb l'actual serra del *Cucut*, al municipi de Sales de Llierca, n'és l'eix principal.

En aquest treball s'analitzen les fonts històriques, lingüístiques i geogràfiques amb l'objectiu d'esclarir aquests topònims avui desapareguts. L'anàlisi no només il·lustra una transformació lingüística, sinó que també posa de manifest processos històrics cabdals, com la repoblació, els moviments migratoris i els canvis socioculturals que van marcar l'edat mitjana.

El context històric del document de l'any 1044

L'11 d'octubre de 1044, Joan Oriol, senyor del castell de Sales, al comtat de Besalú, va formalitzar una permuta amb la seva esposa, Adelaida de Cerdanya.[3] Mitjançant aquest acord, Joan Oriol li cedia dos alous propers al seu castell a canvi d'uns béns que Adelaida havia heretat al comtat de Cerdanya.

La primera propietat, Gitarriu, abastava aproximadament 6 km² i s'estenia entre el Coll de Faja, el Treu, la ser-

1. El regest del document, conservat en la seva forma original, va ser publicat primerament per Miquel dels Sants Gros i, posteriorment, en una versió més extensa per Joan Ferrer i Godoy.
2. A l'edat mitjana, un alou era una propietat de terra lliure de qualsevol càrrega o obligació feudal. No exigia serveis ni pagaments a cap senyor i s'obtenia, habitualment, per compra, herència o concessió reial.
3. Filla del comte Oliba I de Cerdanya-Besalú i germana del comte Bernat I de Besalú.

ra d'Entreperes, Sadernes, la ribera de Sant Aniol d'Aguja i la vall de Riu (o els cingles de Gitarriu). La segona, *Mordano*, ocupava uns 4,5 km². Adjacent a aquestes hi havia una tercera propietat, Polí, que no es va incloure en la permuta.[4]

Aquesta transacció s'emmarca en una pràctica habitual de l'època. Les permutes patrimonials eren fonamentals per consolidar el poder territorial i econòmic de les famílies implicades, ja que afavorien aliances i asseguraven el control sobre terres i recursos.

Proposta de localització dels topònims

El text és força explícit pel que fa a la localització de la majoria de les referències geogràfiques sobre Gitarriu. Tanmateix, hi ha una incertesa considerable sobre els límits de l'alou de Mordano, ja que gairebé totes les referències que el definien han desaparegut.

L'objectiu principal d'aquest estudi és doble: analitzar altres fonts per establir una hipòtesi sobre la ubicació d'aquest alou i investigar l'origen i l'evolució del topònim *Papaches* com a possible cas de substitució toponímica.

L'alou de Mordano i la seva localització

Fragment del text original referent a l'alou de Mordano

> *...Et in alio loco que dicunt* Mordano, *ad ipsa* Nogera, *ipsum mansum ubi Guadamirus abitat, cum terris et vineis et ipso bosco de* Boxedo, *cum ipso vinear, et cum quantum ad ipsum alaudem pertinet.*
> *Et advenit mihi Ioanne per voce parentorum aut per qualicumque voce, et afrontat ipsum alaudem de parte orientis in ribulo* Borror, *et de meridie in ipsa serra de* Agila, *et de occiduo in* Papaches, *et de circi in ipso torrente de* Paulilio *qui discurrit per tempus pluviarum...*

Traducció al català:

> *...I en un altre lloc anomenat* Mordano, *a prop de la* Nogera, *et dono en permuta el mas on habita Guadamir, amb terres i vinyes i el bosc de* Boxedo, *amb el celler i tot el que pertany a aquest alou.*
> *Aquest bé m'ha arribat a mi, Joan, per herència dels meus pares o per qualsevol altre dret legítim. Aquest alou confronta a l'est amb el rierol* Borror, *al sud amb la serra d'*Agila, *a l'oest amb* Papaches *i al nord amb el torrent de* Paulilio, *que només baixa quan plou...*

Límits geogràfics segons el pergamí

	torrente de Paulilio (a) (límit nord)	
Papaches (e) (límit oest)	*Mordano* (Nogera i Boxedo) (b) (centre)	*ribulo Borror* (d) (límit est)
	serra de Agila (c) (límit sud)	

Estat actual dels topònims

	desaparegut	
desaparegut	desaparegut	El Borró
	desaparegut	

Proposta de localització actual dels topònims

	Clot de Socarrats	
serra del Cucut	*L'Orri*	*El Borró*
	serra d'Entreperes	

Anàlisi filològica i geogràfica dels topònims

- *Torrente de Paulilio* (a): s'identifica inequívocament amb el *Clot de Socarrats*.[5] En època medieval devia rebre el nom de *torrent de Polí*,[6] atesa la clara semblança fonètica amb Paulilio, ja que aquest curs d'aigua neix a la part alta de la serra de Polí.
- *Mordano* (b): topònim d'origen incert que probablement correspon al Mas de l'*Orri*. Encara que el nom Mordano ja no es conserva, la seva existència hauria

4. Polí limitava amb els altres dos alous, però era el lloc on s'alçava el castell de Menera o de Bassegoda, una fortificació d'alt valor estratègic sota l'autoritat directa del comte de Besalú. Malgrat el pes polític de Joan Oriol al comtat, com a vassall no en tenia cap domini, i probablement per això Polí no es va incloure en la permuta.
5. El nom significa 'cremat superficialment' i podria fer referència a un antic incendi; però, en toponímia, *socarrat* (del basc *su+karra*, "*foc*"+"*flama*") és sinònim de 'zona artigada' o "desforestada per al conreu", documentat ja a l'edat mitjana i vigent fins a l'actualitat.
6. El nom podria derivar del diminutiu hipocorístic de Pauli (una forma del llatí medieval de Pau, "Pau petit"), i faria referència a un hipotètic antic habitant de l'única casa del lloc, coneguda com a Can Polí. La data de 1802, gravada a la llinda de la porta principal del mas, indicaria una reforma molt posterior a la construcció original.

quedat fossilitzada en el petit coll de *Murlà* (o *Morlà*, segons alguns mapes). Aquest coll, situat a ponent del mas, podria haver designat una casa o un assentament anterior a l'edificació actual, o bé un indret proper. El pergamí de 1044 esmenta un tal *Guadamir* com a habitant del lloc i, en un altre text, datat el 1405, s'hi registra un resident anomenat Joan Orri.[7] L'evolució de *Mordano* a *Murlà* es pot explicar per la neutralització de la vocal [o] en [u], pròpia del català oriental; una assimilació regressiva de la consonant [d] a [l], afavorida per la proximitat de líquides; i la reducció de la terminació [-ano] a la síllaba tònica [-à], un fenomen habitual en molts topònims romànics.

Fotografia del Mas de l'Orri. Font: Olga Sacrest (1988)

- *Nogera* (b): el nom fa referència al *noguer*, un arbre típic dels llocs frescos. Tot i que la seva ubicació exacta no es coneix, se'n conserva el testimoni en el nom del desaparegut Mas Noguera, que formava part de la parròquia de Monteia, igual que el Mas de l'Orri. Aquest fet suggereix que el topònim Nogera indica una antiga presència d'aquests arbres a la zona.
- *Boxedo* (b): equival a *Boixeda*, 'bosc de boixos'. Malgrat que el nom original també ha desaparegut, encara es troben boixedes a la confluència del torrent de l'Orri amb el riu Borró, i fins fa poc hi havia una altra boixeda al Clot de la Mariana. A l'altra banda del Borró, perviuen topònims relacionats, com el *Puig dels Boixos* i el *Boix Vermell*.
- *Serra de Agila* (c): podria correspondre al sector més oriental de la *serra d'Entreperes*, que s'estén d'est a oest sobre el Clot de la Mariana, límit actual entre els terrenys de l'Orri i Monteia, aquest darrer situat més al sud. La identificació de la *serra de Agila* amb una part de la serra d'Entreperes es fonamenta en la seva proximitat geogràfica i en la continuïtat dels límits descrits al pergamí. L'evolució fonètica és complexa, però plausible: la forma originària, *Montis Agila*,[8] composta pel genitiu llatí *Montis* i l'antropònim visigòtic *Agila*,[9] s'hauria aglutinat per donar formes com *Montisagila/Montiagila*. Posteriorment, per assimilació consonàntica de la [g], hauria donat lloc a *Montigila*. La palatalització d'aquesta consonant [g] en [ʎ] hauria derivat en *Moncilia* (documentat el 996) i en *Montilia* (el 1228). Finalment, una adaptació local, possiblement amb diftongació, hauria produït *Monteia*. Aquest procés és coherent amb els canvis habituals en la toponímia medieval catalana.[10]
- *Ribulo Borror* (d): es tracta del riu *Borró*, el curs fluvial més important de la zona.

El cas singular de *Papaches*

- *Papaches (e): correspondria a la serra del Cucut, situada sota el Coll de Faja. La seva ubicació geogràfica en-*

7. El nom també podria al·ludir a un *orri*, una construcció típica de muntanya. Era freqüent que els pagesos adoptessin com a nom el tipus d'habitatge on vivien, i aquest cas en seria un exemple.
8. Un precepte carolingi de l'any 812 recull la queixa d'un tal Egila i altres *hispani* a Carlemany. Havien estat desposseïts de les terres que havien adquirit i treballat durant trenta anys, i en reclamaven la restitució. Aquests abusos, comesos per comtes locals, es van resoldre obligant-los a retornar les terres als afectats. Malauradament, les fonts històriques no proporcionen més detalls sobre aquest personatge.
9. Al *Repertori d'Antropònims Catalans* (RAC), que recull els noms de persona dels segles IX i X, hi apareixen diversos individus anomenats Agila i les seves variants (*Egila*, *Achila*, *Agilane*, etc.). Probablement la pronunciació d'aquests noms era similar a [*akila*]. Malgrat això, fins ara no ha aparegut cap document que faci referència a un personatge concret amb aquest nom en el context que ens ocupa.
Curiosament, a Albanyà, a l'altra banda del Borró, hi trobem les denominacions Gilare (957) i Pla d'Àligues. Així mateix, a Argelaguer, al sud de Sales de Llierca, s'hi localitza un lloc anomenat el Guilar (documentat com *Aquilare* el 978). Cap d'aquests indrets, però, és un cingle, l'hàbitat ideal per a aquesta au. A més, es tracta d'una concentració de topònims amb la forma *gila/agila* que no es documenta en cap altra zona de Catalunya.
10. A poca distància, en un radi de pocs quilòmetres, hi ha una relativa abundància d'indrets amb el prefix "Mont-": la muntanya del Mont, Montagut, Montoriol, Montpalau, Montsipòsit i Mont-ros.

caixa amb els límits descrits de Mordano. És el topònim[11] *més enigmàtic del document i permet diverses interpretacions.*

Etimologia i origen del topònim

Una etimologia possible per a *Papaches* prové del terme papagai. Cal tenir en compte que papagai no només designa l'ocell exòtic, sinó també una planta coneguda al Pirineu oriental com papagai de primavera, *Primula veris* en llatí. El seu nom s'explica per l'analogia cromàtica entre els colors vius de la flor i els del plomatge de l'ocell tropical.[12] Tanmateix, *Papaches*, que es pronunciava *papaques*, podria derivar directament de l'arabisme *babbāgā* (ببغاء)[13], introduït a la península Ibèrica pels musulmans, que l'havien adoptat a través del comerç amb l'Índia i el Pròxim Orient.[14]

La forma fonètica */papaques/* seria el resultat de l'ensordiment consonàntic de [b] en [p] i [g] en [k], un fenomen característic de l'evolució fonètica popular catalana. Ara bé, sembla poc probable que un canvi fonètic d'aquest tipus es produís durant el breu i superficial domini islàmic[15] d'aquesta part de la Península al segle VIII, que només va durar seixanta anys.

És molt més versemblant que el terme arribés a la Garrotxa a través dels refugiats hispanogots coneguts com a *hispani*. Entre els segles VIII i X, aquests grups fugien de les zones ocupades pels musulmans i van ser acollits pels francs.[16] Aquests refugiats, que havien estat en contacte amb la cultura islàmica de la Península, van incorporar termes àrabs al seu llatí vulgar per anomenar elements geogràfics. És possible que, en veure una serra on abundaven aquestes plantes, li atribuïssin el nom de *Papaches* per l'analogia cromàtica amb els colors del papagai. Per tant, és plausible que l'alou de l'Orri, conegut aleshores com Mordano, fos, en el seu origen, una de les propietats concedides a aquests refugiats,[17] mitjançant el sistema d'aprisió[18] o dret del primer ocupant.[19] Aquesta possible transmissió a través dels *hispani* explicaria l'aparició d'un terme d'origen oriental en una zona sense contacte directe amb l'àrab.

Representació d'un cucut amb la seva flor i dos exemplars de cotorreta de Kramer. Font: Wikimedia Commons

Si aquesta hipòtesi és certa, l'aparició del terme *papagai* en textos catalans del segle XII, fins ara considerada

11. El fet que sigui només un pujol de poca altura explica l'absència d'una designació topogràfica específica (com ara turó, serra o puig), per la qual cosa va ser identificat simplement com a *Papaches*.
12. Institut d'Estudis Catalans, DECat, papagai: https://decat.iec.cat/veuredoc.asp?id=184163 / Alcover, Antoni M. i Moll, Francesc de. B. DCVB, *papagai*: https://dcvb.iec.cat/results.asp?word=papagai.
13. El terme també va passar a l'italià i a altres llengües europees orientals, com l'albanès i el romanès, a partir del grec bizantí *papagás* (παπαγάς), que, al seu torn, també havia estat pres de l'àrab.
14. Proyecto Biblia Medieval: https://bibliamedieval.es/bibliateca.es/corominas/data/html/papagayo.html.
15. Els musulmans que van arribar al nord-est de la península Ibèrica es van concentrar principalment en l'ocupació de les grans viles i el control de la ruta cap a la Gàl·lia, seguint l'antiga Via Augusta romana. Tot i això, la seva presència a la regió va ser superficial i no va deixar cap empremta arqueològica o cultural ni duradora ni significativa. De fet, a la Garrotxa no s'hi ha documentat cap vestigi clar del seu pas.
16. Segons un conegut document de l'any 871 emès pel rei Carles el Calb, en aquell any hi havia colons *hispani* refugiats a la muntanya del Mont, damunt Beuda, procedents de terres sota el domini musulmà.
17. Cal distingir entre els *hispani maiores*, de classe alta, i els *minores*, de condició més humil i sovint dependents. L'ocupació d'unes terres tan extenses i feréstegues com les de l'Orri, que calia desbrossar, rompre i conrear, probablement va quedar en mans dels primers, que disposaven de més recursos econòmics.
18. Aquesta pràctica, habitual durant el repoblament del Pirineu a l'edat mitjana, consistia a ocupar terres ermes, despoblades o escassament habitades i sense propietari, basant-se en la seva ocupació, desforestació i conreu per controlar-les i explotar-les.
19. El mateix precepte carolingi de l'any 812 també esmenta un *hispani* anomenat Witericus, a qui la historiografia atribueix la creació de l'alou de Gitarriu. Per això, no seria gens estrany que l'Orri tingués un origen similar. Curiosament, tant Witericus com Agila remeten a noms de la reialesa visigòtica dels segles VI i VII. Se sap que, per prestigi, les famílies dirigents hispanogodes solien conservar aquests noms com a patronímics. En aquest mateix context cal situar també el nom de Paulilio, que presenta una similitud fonètica amb el *dux Flavius Paulus*, un general hispanoromà al servei dels visigots que, al segle VII, es va revoltar i es va proclamar rei de Septimània i d'una part de la Tarraconense.

la més antiga,[20] s'hauria d'avançar com a mínim fins a mitjan segle XI, un segle abans del que es creia fins ara.

Hipòtesis alternatives per a *Papaches*

Tot i que la connexió amb *papagai* és la hipòtesi més probable, s'han explorat altres vies per desxifrar l'origen del topònim.

S'ha investigat una possible derivació de topònims d'origen preromà, però no s'ha identificat cap terme o arrel que encaixi amb la fonètica ni amb el seu ús a l'Alta Garrotxa.

La hipòtesi d'una relació amb antropònims o patronímics medievals també s'ha descartat. No s'han trobat registres de noms personals com *Papaches* ni cap arrel *Papa-* que ofereixi una explicació plausible.

Així mateix, s'ha considerat si *Papaches* podria designar alguna característica orogràfica o vegetal pròpia del lloc. No obstant això, cap mot del llatí vulgar ni cap espècie vegetal coneguda s'associa de manera convincent amb la fonètica del topònim.

Per tot plegat, un cop analitzades i desestimades cadascuna d'aquestes alternatives, la hipòtesi que vincula *Papaches* al papagai, concretament a la *Primula veris*, continua sent la més sòlida i fonamentada, amb el suport tant d'evidències lingüístiques com de les contextuals.

De *Papaches* a *serra del Cucut*: un cas de substitució toponímica

Després de l'any 1044, el topònim *Papaches* va desaparèixer progressivament i el lloc va passar a ser conegut com *serra del Cucut*. Tot i que el primer testimoni escrit d'aquest nom és molt posterior, és probable que la seva antiguitat sigui considerablement anterior i que els registres intermedis s'hagin perdut.

Les coincidències geogràfiques indiquen que es tracta del mateix indret i que el canvi de *Papaches* a *serra del Cucut* no va ser una simple variació formal, sinó un procés de substitució toponímica vinculat a la transformació lingüística i cultural de l'Alta Garrotxa després de la conquesta franca. Aquest fenomen reflecteix la repoblació i la desaparició progressiva de noms d'origen incert o àrab, substituïts per formes pròpies del nou context carolingi.

Per comprendre les raons d'aquesta substitució i les connotacions que podia tenir per als habitants de l'època, convé analitzar amb detall el nou nom que designa la serra.

El topònim *Cucut*: significat i origen

La paraula *cucut* pot designar tant l'ocell (*Cuculus canorus*), conegut pel seu cant característic, com una flor primaveral de color groc (*Primula veris*), destacable pel seu aspecte acolorit i la floració primerenca. Aquesta planta és coneguda també com papagai de primavera, d'on es creu que prové l'antic topònim *Papaches*. Tot i que l'analogia amb l'ocell és possible, sembla més versemblant que faci referència a la flor, un element constant del paisatge, a diferència de l'ocell, que és migratori. Així, es constata l'analogia perfecta de la substitució toponímica: un nom popular (*papagai*) va ser reemplaçat per un altre (*cucut*), abundant en els prats de muntanya de l'Alta Garrotxa des de l'edat mitjana.

En francès, llengua derivada del llatí vulgar però amb nombroses aportacions lèxiques del frànc carolingi,[21] aquesta planta també es coneix com a *cou-cou* en algunes regions del nord i de l'est del país.[22] El simbolisme pot estar relacionat amb l'arribada del cucut, ocell popularment associat a l'inici de la primavera, que coincideix amb la floració de la *Primula veris*.

El terme català *cucut* prové de "cúcu", una onomatopeia que imita el cant de l'ocell, amb el sufix expressiu -ut, propi del català i habitual en formacions afectives o diminutives. Així, és plausible que, a partir del segle IX, amb la creació de la Marca Hispànica i la repoblació franca, aquest nom comencés a designar aquesta serra en una data posterior al 1044.

Per tant, la substitució d'un terme d'origen àrab[23] no és casual: reflecteix un profund canvi cultural i de llen-

20. El trobador Guillem de Berguedà (1138–1198) és, fins on sabem, el primer autor que fa servir el mot *papagai* en un text literari, concretament en el poema "*Quan veig que el temps comença a enfredorir*".

21. El frànc carolingi era un conjunt de llengües germàniques parlades pels francs durant l'alta edat mitjana. Era la llengua que usaven en arribar als Pirineus durant la reconquesta de les terres ocupades pels àrabs.

22. En alemany modern, la *Primula veris* també es coneix com a *kuckucksblume* ("flor del cucut"), un terme d'origen en l'antic alt alemany. En neerlandès, rep el nom de *koekoeksbloem*, amb el mateix significat.

23. La llengua catalana va experimentar un notable enriquiment lèxic durant l'edat mitjana per la incorporació de nombrosos manlleus. Les dues fonts principals d'aquests préstecs van ser l'àrab i el frànc. El vocabulari d'origen àrab va entrar al català arran de l'ocupació islàmica (segles VIII-XV), tot i que sovint ho va fer a través del llatí i d'altres llengües romàniques. Al mateix temps, el català va assimilar termes

gua vinculat a la recristianització i l'organització territorial dels primers comtats francs. Aquest procés també assenyala una adaptació lèxica, on termes exòtics o opacs van ser reemplaçats per d'altres més arrelats a la nova realitat sociolingüística.

La denominació *cucut*[24] per a la *Primula veris* és també comuna en altres llengües pròximes al català i parlades al Pirineu, com l'aragonès (*cuculetas/cuculos*) i l'occità (*cocut*), totes elles influenciades per la llengua dels francs.

En català antic, el nom d'aquest ocell[25] apareix per primer cop al segle XIII amb la forma *cogul*, que sembla derivar del llatí *coculo*, tot i que no se'n conserva cap menció escrita anterior. D'altra banda, el mot *cucut*, el mateix que s'utilitza per a la flor *Primula veris*, no es documenta en castellà ni en cap altra llengua peninsular, un fet que reforça la hipòtesi segons la qual van ser els francs qui el van introduir al català.

Termes d'origen àrab introduïts pels *hispani*

Sabem que els *hispani* que van repoblar el nord de Catalunya entre els segles VIII i X van introduir-hi elements lingüístics d'origen àrab. Aquesta contribució ja era habitual, fruit del contacte continu entre musulmans i cristians. De fet, molts d'aquests *hispani* eren mossàrabs, és a dir, cristians que havien viscut en territoris sota domini islàmic. Quan van emigrar cap als comtats cristians, van portar amb ells no sols les seves pràctiques, sinó també un lèxic notablement arabitzat.

Aquesta presència es manifesta en una sèrie de manlleus que van ser adoptats i integrats al català i que s'han mantingut al llarg dels segles (*aljub, alqueria, barraca, safareig, séquia*, etc.). Aquests termes, incorporats a l'ús quotidià, apareixen documentats en donacions de terres, cartes de poblament i nombrosos textos notarials.

Un cas especialment significatiu és el d'un individu de finals del segle VIII anomenat Abderama (nom d'origen àrab), que fins i tot va donar nom a un vilar avui desaparegut situat prop de Bàscara, al comtat de Besalú. Més endavant, va adoptar el nom cristià de Pipí (d'origen carolingi). Aquest canvi, que va comportar la substitució del seu nom, es pot interpretar com un gest estratègic d'adaptació al pas del domini musulmà al franc.

Presència dels noms *papagai* i *cucut* en la toponímia catalana

No es coneix cap altre accident geogràfic amb el nom *papagai* ni variants relacionades en tot l'àmbit lingüístic català. Això fa que *Papaches* sigui l'únic cas documentat de derivació toponímica a partir de *papagai*.

En canvi, el nom *cucut* és present en diversos indrets de Catalunya, com ara *la serra del Cucut* (Castellar de la Ribera, Gavet de la Conca, Isona, l'Esquirol, Maçanet de Cabrenys, Lluçà, Oristà, Pontons i Vilanova de Meià), *el pla del Cucut* (Gisclareny i Maià de Montcal), i altres llocs com *el Cucut* (Pinós), *el roc del Cucut* (les Valls de Valira) i *la roca del Cucut* (Arbúcies).

La presència d'aquests topònims[26] s'ubica principalment al nord de Catalunya, que coincideix plenament amb l'antic territori dels comtats francs dels segles VIII i IX. A més, tots aquests indrets es troben a altituds d'entre 850 i 1.200 metres, un rang ideal per al creixement de la *Primula veris*.

Aquest patró geogràfic reforça la hipòtesi d'una substitució toponímica vinculada al procés de repoblació franca i a la normalització del paisatge toponímic.

Conclusions

Les conclusions suggereixen que *Papaches*, documentat l'any 1044, deriva del terme *papagai*, una adaptació del mot àrab *babbāgā* introduïda pels *hispani*, refugiats cristians procedents de territoris sota domini islàmic. Aquests colons es van establir a l'Alta Garrotxa entre els segles VIII i X, configurant els alous de l'Orri, Polí, Gitarriu i Monteia, molt probablement mitjançant el sistema d'aprisió. Aquesta hipòtesi converteix Papaches en un dels pocs topònims apel·latius documentats a l'antiga Marca Hispànica que es poden atribuir, amb una raonable probabilitat, a l'influx lèxic d'aquell col·lectiu mossàrab.

---

frànc ics carolingis, molts dels quals també van ser reinterpretats mitjançant el llatí. Com a exemple d'aquesta influència del frànc ic, el pergamí de l'any 1044 ja testimonia paraules com *alaudem* (alou) i *bosco* (bosc).

24. Aquest terme, recollit al *Diccionari català – valencià – balear*, és d'ús particularment estès a les comarques pirinenques del Rosselló, el Conflent, la Cerdanya i el Ripollès.

25. Institut d'Estudis Catalans, DECat, *cucut*: https://decat.iec.cat/veuredoc.asp?id=59035.

26. No s'han tingut en compte altres topònims d'origen més recent, com ara els noms de masos o de carrers, ja que no aporten dades rellevants a aquesta anàlisi.

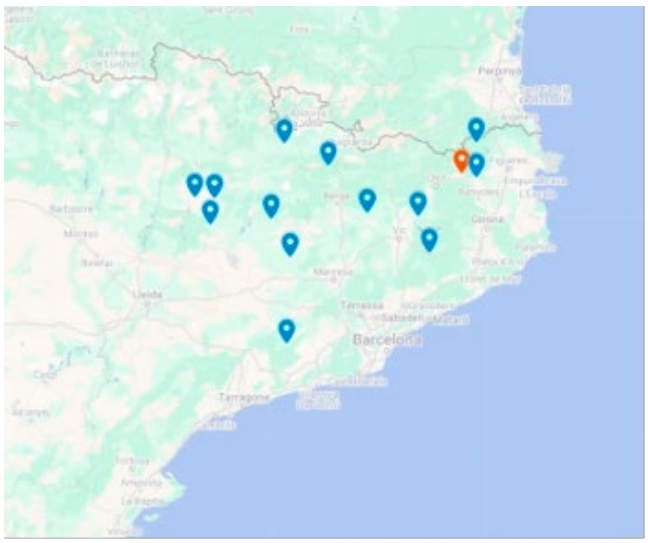

Distribució dels topònims *cucut* a Catalunya i mapa dels comtats catalans al segle XI. Font: Google Maps/iec.cat

A partir del segle XI, *Papaches* va ser substituït per *Cucut* (serra del Cucut). Aquest canvi toponímic no va ser casual, sinó un cas perfecte d'analogia semàntica i vegetal, ja que el nom popular *papagai de primavera* (per a la planta *Primula veris*) va ser canviat pel seu sinònim carolingi *cucut*, un terme d'origen onomatopeic introduït pels francs en el marc de la repoblació i la consolidació dels primers comtats catalans. Aquesta substitució reflecteix una transició cultural profunda, lligada a l'establiment del poder feudal i l'adopció d'un lèxic toponímic clarament marcat per la influència germànica.

Malgrat la desaparició de Papaches com a designació geogràfica, la coexistència actual dels noms *papagai* i *cucut* per designar la planta *Primula veris* constitueix un vestigi lingüístic que en conserva la memòria. L'estudi d'aquests noms de lloc il·lustra de manera excepcional com es poden revelar processos històrics de llarg abast, com els moviments migratoris, els canvis lingüístics i la transformació del paisatge cultural a l'edat mitjana.

Consideracions finals

Cal remarcar que el pergamí de 1044 no ha estat objecte d'estudi per part de filòlegs especialitzats en toponímia, i que els topònims que hi apareixen no figuren en cap de les principals obres de referència sobre la geografia històrica catalana. Aquesta absència, sumada a la fragmentació del registre documental medieval, ens obliga a formular hipòtesis basades en indicis parcials.

En aquest context, el present treball proposa una interpretació pionera i posa de relleu la importància de reivindicar aquests testimonis documentals com a eina essencial per desxifrar els misteris del paisatge medieval.

Annex I

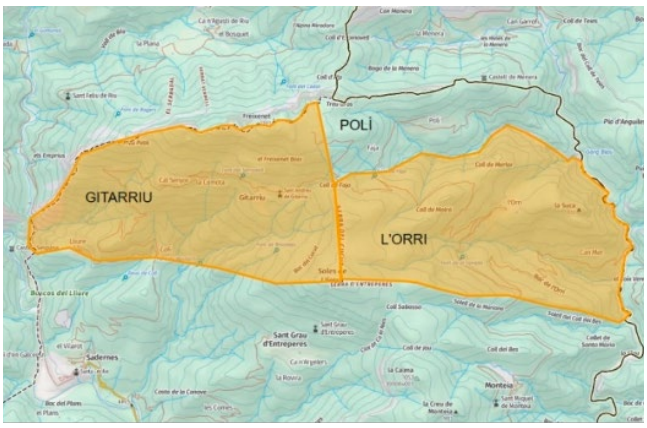

Localització dels alous de Lotericio-Gitarriu i Mordano-l'Orri, amb el de Polí-Paulilio. Font: ICGC

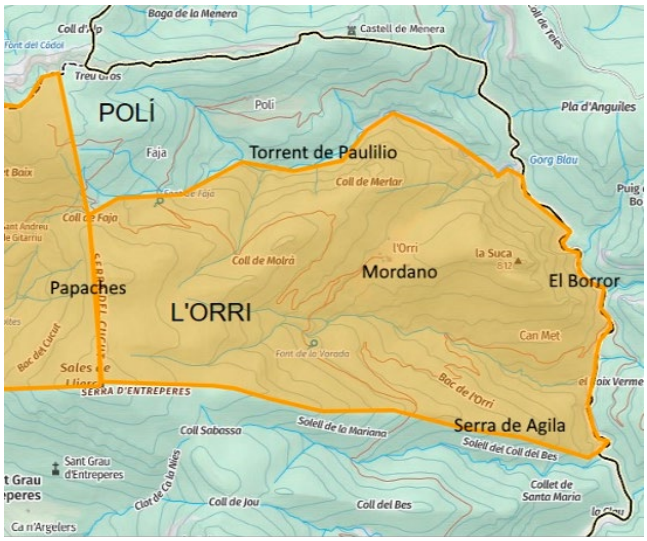

Ampliació del mapa amb detall dels topònims limítrofs de l'alou de Mordano-l'Orri. Font: ICGC

Annex II

Transcripció del document original conservat a l'Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses (carpeta pergamins, segles X-XII). Consta també el regest fet per l'abat Miquel Isalguer a mitjan segle XV al Llibre de la Sivella ("Canalars", f. 14).[27]

27. Els noms citats en el treball es destaquen en *cursiva*.

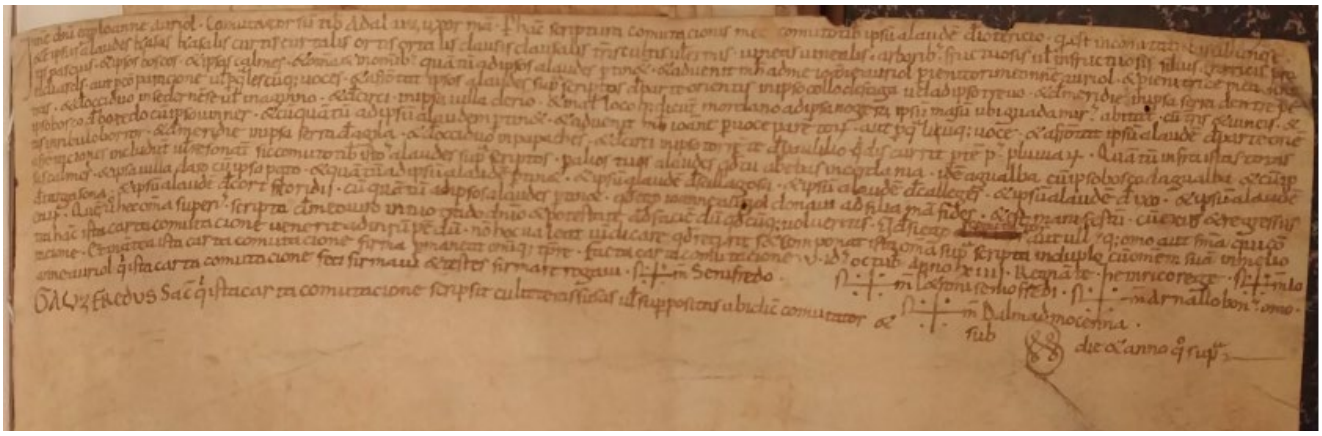

Reproducció del pergamí original de l'any 1044 conservat a l'Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses.

In nomine Domini. Ego *Ioanne Auriol* comutator sum tibi *Adalais* uxor mea. Per hanc scriptura comutacionis mee comuto tibi ipsum alaudem de *Iotericio* que est in comitatu *Bisullunense*, et est ipsius alaudes kasas, kasalis, curtis, curtalis, ortis, ortalis, clausis, clausalis, terris cultis vel ermis, vineas, vinealis, arboribus fructuosis vel infructuosis, silbis, garricis, pratis, pascuis, et ipsos boscos et ipsas calmes et omnia et in omnibus quantum ad ipsos alaudes pertinent. Et advenit mihi, ad me Ioanne Auriol per ienitori meo nomine Auriol, et per ienitrice mea nomine Eldiards, aut per comparacione vel qualescumque voces.

Et afrontat ipsos alaudes supra scriptos de parte orientis in ipso *colle de Faga* vel ad ipso *Trevo*, et de meridie in ipsa *serra Dentrepetras*, et de occiduo in *Sedernense* vel in *Aginno*, et de circi in ipsa *villa Derio*.

Et in alio loco que dicunt *Mordano*, ad ipsa *Nogera*, ipsum mansum ubi Guadamirus abitat, cum terris et vineis et ipso bosco de *Boxedo*, cum ipso vinear, et cum quantum ad ipsum alaudem pertinet.

Et advenit mihi Ioanne per voce parentorum aut per qualicumque voce, et afrontat ipsum alaudem de parte orientis in ribulo *Borror*, et de meridie in ipsa serra de *Agila*, et de occiduo in *Papaches*, et de circi in ipso torrente de *Paulilio* qui discurrit per tempus pluviarum.

Quantum infra istas totas afrontaciones includunt vel resonant sic comuto tibi istos alaudes supra scriptos, per alios tuos alaudes quod tu abeas in Cerdania, id est: Agualba cum ipso bosco de Agualba et cum ipsas calmes, et ipsa villa Daro cum ipsa Pato et quantum ad ipsum alaudem pertinet, et ipsum alaudem de Sallagosa, et ipsum alaudem de Calleges, et ipsum alaudem de Ixo, et ipsum alaudem de Targasona, et ipsum alaude de Cort Floridii cum quantum ad ipsos alaudes pertinet quod ego Ioanne Auriol donavi ad filia mea Fides.

Et est manifestum. Cum exiis et regressiis earum. Quem vero hec omnia superius scripta de meo iuro in tuo trado dominio et potestate ad faciendum quod cumque volueritis.

Quodsi ego (comutator) aut ullusque omo aut femina qui contra hanc ista carta comutacione venerit ad intumpendo, non hoc valeat vindicare quod requerit sed componat ista omnia suprascripta in duplo cum omnem suam inmelioracione, et in antea ista carta comutacione firma permaneat omnique tempore.

Facta carta comutacione V idus octuber, anno XIIII regnante Heinrico rege.

Signum Joanne Auriol qui ista carta comutacione feci, firmavi, et testes firmare rogavi.

Signum Seniofredo signum Petroni Seniofredi signum Arnallo Bonusomo signum Dalmad Mocenna.

Gauzfredus sacer qui ista carta comutacione scripsit cum litteras fusas vel suprapositas ubi dicit comutator et die et anno quod supra.

Bibliografia

Alcover, Antoni M. i Moll, Francesc de B. *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB). Institut d'Estudis Catalans. https://dcvb.iec.cat

Bolòs i Masclans, Jordi; Hurtado i Cuevas, Víctor. 1998. *Atles del comtat de Besalú (785-988)*. Barcelona: Editorial Rafael Dalmau.

Coromines, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECat). Institut d'Estudis Catalans. https://decat.iec.cat

D'Abadal i de Vinyals, Raimon. 2009. *Catalunya Carolíngia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Ferrer i Godoy, Joan. 2009. *Diplomatari de Sant Joan de les Abadesses (995-1273)*. Barcelona: Fundació Noguera. https://www.fundacionoguera.com/publicacio/diplomatari-del-monestir-de-sant-joan-de-les-abadesses-995-1273

Gros, Miquel dels Sants. 1974. L'arxiu del monestir de Sant Joan de les Abadesses. Dins *II Col·loqui d'Història del Monaquisme Català*, Poblet, p. 87-128, doc. 36.

Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC). *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. https://www.icgc.cat/

Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC). *Visor de mapes topogràfics i ortofotografies*. http://srv.icgc.cat/vissir3/

Proyecto Biblia Medieval. https://bibliamedieval.es

Puigvert i Gurt, Xavier. 2019. *Els noms de la terra: notes sobre toponímia de la Garrotxa*. Olot: Arxiu Comarcal de la Garrotxa, Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot.

Zimmermann, Michel. 2003. *Écrire et lire en Catalogne (IXe–XIIe siècle)*. Madrid: Casa de Velázquez.

Presentació d'originals a *Noms*

Ressenyes

Són comentaris analítics i crítics de publicacions sobre onomàstica, preferentment de monografies o de volums col·lectius, sense descartar ressenyes d'articles en el cas que siguin particularment rellevants. L'extensió ha de ser entre 4.000 i 8.000 caràcters (amb espais inclosos), i ha de tenir sempre en compte el nivell de divulgació que és propi de **Noms**. Han d'anar signades, incorporant sempre, a l'encapçalament, la referència bibliogràfica completa de l'obra ressenyada: autor(s) o curador(s), títol (i subtítol, si en té), lloc d'edició, editorial, any d'edició i nombre de pàgines (poden constar-hi també, si és el cas, el traduc·tor o altres responsables de l'edició, la col·ecció o sèrie amb el seu número, etc.), tot seguint aquest model bàsic:

Ramon Solsona, *Marques que marquen. La curiosa història de les marques més conegudes*. Barcelona: Pòrtic, 2015, 286 p.

Articles

Els articles que es presentin per a **Noms** han de ser originals, escrits en català (prèviament corregits, si cal), amb el to i el nivell de divulgació propis d'aquesta revista, i han d'estar clarament relacionats amb l'onomàstica. L'equip de redacció es reserva la potestat de remetre els originals de caire més acadèmic a l'altra publicació periòdica de la Societat d'Onomàstica, l'anuari *Onomàstica*, on haurien de ser avaluats d'acord amb els seus procediments. Es poden realitzar també propostes prèvies d'articles escrivint directament a la redacció de la revista, si bé això no implica cap compromís per part d'aquesta.

Els articles destinats a **Noms** que tractin sobre qüestions especialitzades, com ara l'etimologia, encara que sigui en un nivell de divulgació, seran avaluats de manera anònima per experts externs a la redacció de la revista, per tal de garantir la seva adequació i un mínim rigor metodològic. Els resultats d'aquestes avaluacions poden dur a refusar un original o a haver-ne de modificar aspectes concrets.

L'extensió dels articles no pot superar els 24.000 caràcters, amb espais inclosos (entre text, notes i bibliografia). En el cas de voler presentar originals més extensos (a causa d'annexos o similars), cal posar-se en contacte amb la redacció.

Tant els articles acabats com les propostes s'han d'enviar a l'adreça electrònica revista@onomastica.cat.

En tots els treballs han de constar, a banda del nom complet de l'autor, la seva adreça electrònica i postal, un telèfon de contacte, el número del document oficial d'identitat i, si és el cas, la institució o entitat a la qual pertany. Aquestes dades no es publicaran, sinó que són d'ús intern per part de l'equip de redacció.

DECLARACIÓ DE SUPORT A L'AVL DAVANT LES DRÀSTIQUES RETALLADES EN EL SEU PRESSUPOST

La Societat d'Onomàstica (SdO), entitat que té per objectiu l'estudi i la protecció dels noms propis, considerats patrimoni cultural immaterial, vol expressar públicament el seu suport a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), davant d'unes retallades tan dràstiques en el pressupost que la deixen sense capacitat per a dur a terme les competències que té atribuïdes per llei.

L'AVL és una institució estatutària, que té la competència en la fixació de l'onomàstica al País Valencià; per tant, és la institució normativa de la toponímia i l'antroponímia valencianes. En aquest sentit, des de la SdO valorem molt positivament la tasca duta a terme per la institució des de l'any de la seua creació (edició del *Corpus toponímic valencià*, elaboració del *Nomenclàtor Toponímic Valencià*, posada en marxa de la col·lecció *Toponímia dels Pobles Valencians*, organització d'una jornada d'onomàstica anual, publicació del *Vocabulari de noms de persona*, redacció d'informes, etc.), i ens preocupa que la continuació d'aquest ingent treball puga veure's en perill per les nefastes condicions econòmiques en què es troba l'entitat arran de l'aprovació del pressupost de la Generalitat per al 2025.

A més, cal afegir que el treball onomàstic té una vessant social molt important, que connecta amb el dret de les persones a tindre el seu nom i cognoms en la llengua pròpia i amb el dret dels pobles a recuperar el seu nom tradicional, deturpat, en ocasions, per una Administració castellanitzadora.

És per això que la Societat d'Onomàstica mostra la seua perplexitat i el seu enuig davant d'aquest atac a una institució d'autogovern de la Generalitat, i es posa al costat de l'organisme normatiu valencià en aquests moments difícils.

Declaració aprovada per la Junta de la SdO en la sessió celebrada telemàticament el dia 30 de juny de 2025.

Invitació a col·laborar amb **Noms**

La revista *Noms* és el canal de comunicació dels socis i sòcies de la Societat d'Onomàstica, pel qual circularan materials onomàstics del seu interès. Per aconseguir que la revista sigui una eina d'informació, difusió i participació bona i útil ens calen col·laboradors. Els socis són els creadors i els receptors dels continguts, amplis i diversos, que inclouen la teoria, la metodologia o el treball de camp en onomàstica o que provenen del resultat dels seus estudis, de les seves investigacions o dels seus coneixements. Són materials que, en forma d'article, posen a disposició dels lectors. Igualment, cal que hi hagi socis que redactin ressenyes, crítiques o notes de les publicacions onomàstiques (llibres o articles); socis que proporcionin les novetats bibliogràfiques, escrits o informacions (notícies, polèmiques o textos apareguts en la premsa) sobre activitats onomàstiques (congressos, jornades, cursos, conferències, presentacions de llibres, debats o exposicions), tesis, treballs acadèmics, treballs de recerca de batxillerat, documents d'arxiu o imatges amb valor onomàstic.

El nostre desig és publicar i difondre els continguts que abracin tants aspectes relacionats amb l'onomàstica i amb les ciències que li donen cobertura com sigui possible. És per això que fem una crida a la participació. Ens podeu fer arribar les vostres col·laboracions i propostes a revista@onomastica.cat. Qualsevol contribució serà benvinguda.

Noms és una revista de divulgació de la Societat d'Onomàstica.
ISSN 2938-284X Noms (Ed. impr.) | 2385-5177 DL B 26184-2014

Equip de redacció Rosa Maria Anglès, Santi Arbós, Andreu Beltran, Jesús Bernat, Assumpció Rehues i Sílvia Veà
Coordinadors Jesús Bernat, Assumpció Rehues
Disseny Quadratí
Producció Ind. Gràf. Gabriel Gibert

Envieu les vostres aportacions a **revista@onomastica.cat**.

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

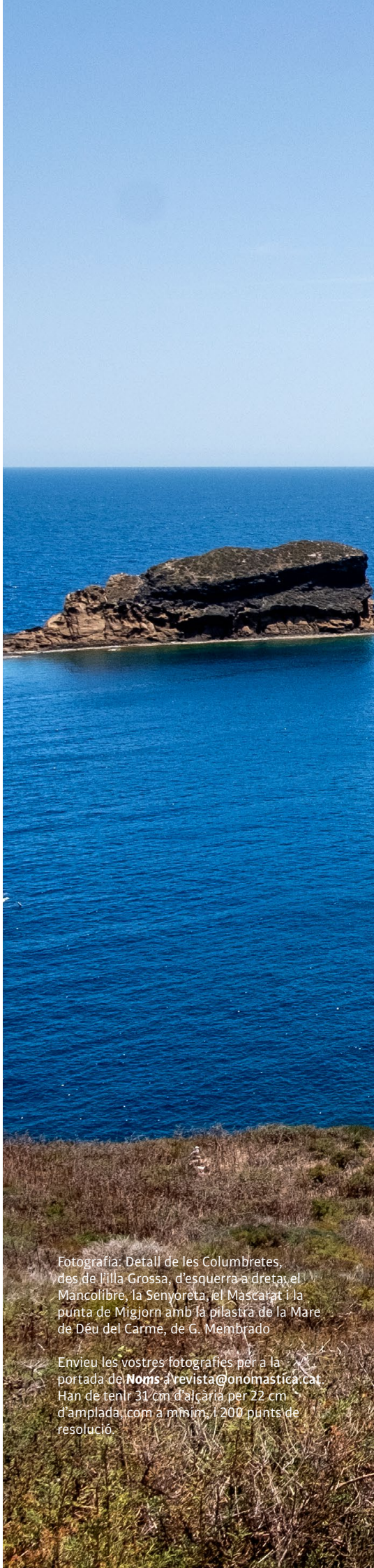

Fotografia: Detall de les Columbretes, des de l'illa Grossa, d'esquerra a dreta, el Mancolibre, la Senyoreta, el Mascarat i la punta de Migjorn amb la pilastra de la Mare de Déu del Carme, de G. Membrado

Envieu les vostres fotografies per a la portada de **Noms** a **revista@onomastica.cat**. Han de tenir 31 cm d'alçaria per 22 cm d'amplada, com a mínim, i 200 punts de resolució.